

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos (specializacija: specialiojo ugdymo koordinavimas) magistrantūros
studijų programa

Andželika Jagminė

**PASAULIO PAŽINIMO MOKYMO(SI) METODAI IR JŲ KAITA
TEIKIANT PAGALBĄ SUP MOKINIAMS HETEROGENINĖSE KLASĖSE**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė-
doc. dr. Angelija Mačiukaitė*

2014

Magistro darbo santrauka

Magistro darbe atlikta *teorinė* mokslinės literatūros *analizė* heterogeninių grupių ugdymo ir pasaulio pažinimo ugdymo proceso klausimu. Taip pat nagrinėti metodų pasirinkimo kriterijai moksliniuose autorių darbuose.

Iškelta *hipotezė*, kad pasaulio pažinimo ugdymo procese yra dažna mokymo(si) metodų kaita, tačiau metodų taikymas įprastinės raidos mokiniams ir mokiniams, turintiems SUP gali skirtis.

Anketavimo *metodu* buvo atliktas tyrimas, kurio tikslas – ištirti pasaulio pažinimo mokymo(si) metodus, jų įvairovę ir kaitą heterogeninėse klasėse, teikiant pagalbą SUP mokiniams. Atlikta duomenų *statistinė* (aprašomoji dažnių, vidurkių), kiekybinė ir kokybinė bei *turinio (content) analizė*.

Tyrime dalyvavo bendrojo lavinimo mokyklų 2-4 pradinėse klasių mokiniai: 400 įprastinės raidos mokinių, 197 SUP mokiniai ir 53 mokytojai, ugdytys šiuos mokinius.

Empirinėje dalyje nagrinėjami įprastinės raidos mokinių ir mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, požūrio skirtumai į pasaulio pažinimo mokomąjį dalyką. Analizuojami SUP mokinių ugdymo organizavimo ypatumai heterogeninėse klasėse: mokymo(si) metodų taikymas, jų pasirinkimą lemiantys veiksniai, pedagogams kylantys ugdymo sunkumai.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Pasaulio pažinimas mokiniams yra labiau patinkantis nei nepatinkantis mokomasis dalykas. Mokinių apklausos rezultatai atskleidė, jog pasaulio pažinimo pamokų metu mokiniams patinka dalyvauti pokalbyje, dirbti poromis ir grupėmis, atlikti bandymus.
2. Pasaulio pažinimo ugdymo procese mokinių mokymo(si) sėkmę dažniausiai lemia užduočių prieinamumas ir suprantamumas, sudominimas, pagalba mokyme, teigiamas klasės mikroklimatas bei taikomi mokymo(si) metodai. Nustatyta, kad pasaulio pažinimo pamokų metu dominuoja bendrieji, specifiniai ir šiuolaikiniai mokymo(si) metodai. Tuo tarpu dažniausiai taikomi – bendrieji pasaulio pažinimo mokymo(si) metodai.
3. Pasaulio pažinimo ugdymo procese mokymo(si) metodų kaita teikiant pagalbą SUP mokiniams nėra didelė, kadangi mokytojas klasėje dirba vienas. Tačiau ugdydami heterogenines klases pedagogai stengiasi mokiniams pateikti diferencijuotas, individualizuotas užduotis, dirbti su mokiniams papildomai, taikyti įvairius būdus mokinių pažangai užtikrinti.
4. Pasaulio pažinimo mokymo metodų pasirinkimą įprastinės raidos mokiniams ir mokiniams, turintiems SUP, lemia skirtingi veiksniai. Įprastinės raidos mokiniams mokymo metodų pasirinkimą lemia pamokos tema, tikslas, uždaviniai bei medžiagos įvairovė, o mokiniams, turintiems SUP metodų pasirinkimą lemia mokinių poreikių lygis ir gebėjimai, turimos žinios ir įgūdžiai bei mokinių sugebėjimas įsisavinti mokomąją medžiagą.
5. Iš dalies pasitvirtino hipotezė, kad pasaulio pažinimo ugdymo procese yra dažna mokymo(si) metodų kaita, tačiau metodų taikymas įprastinės raidos mokiniams ir mokiniams, turintiems SUP gali skirtis.

Esminiai žodžiai: specialieji ugdymosi poreikiai (SUP), heterogeninės klasės, mokymo metodai, mokymosi metodai, pasaulio pažinimo dalykas ir ugdymo(si) procesas.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ MOKINIŲ UGDYMAS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE	8
1.1. Inkluzija ir heterogeninių grupių ugdymas.....	8
1.2. Pasaulio pažinimo ugdymo proceso organizavimas ugdant SUP mokinius	13
2 skyrius. METODAI UGDYMO PROCESĖ	16
2.1. Mokymo(si) metodo samprata	16
2.2. Mokymo(si) metodų klasifikavimas	17
2.3. Mokymo(si) metodų pasirinkimo kriterijai.....	22
3 skyrius. PASAULIO PAŽINIMO MOKYMO(SI) METODŲ TAIKYMAS, TEIKIANT PAGALBĄ, HETEROGENINĖSE KLASĖSE	24
3.1. Tyrimo organizavimas ir metodika.....	24
3.2. Tyrimo imtis ir charakteristika	25
3.3. Pasaulio pažinimo dalykas ir ugdymosi procesas mokinių požiūriu	27
3.4. Pasaulio pažinimo mokymo(si) metodai ir jų taikymas.....	38
3.5. Pasaulio pažinimo ugdymo(si) proceso ypatumai mokytojų požiūriu.....	41
Išvados	48
Literatūra	49
Summary	60
Priedai	61

Ivadas

Mokslinė problema ir tyrimo aktualumas. Šiandien, anot Galkienės, Cijūnaitienės (2007), bendrojo lavinimo klasėse susitinka skirtingas mokymosi galimybes, tačiau vienodas teises siekti aukščiausio asmeninio rezultato turintys mokiniai. Susiformuoja heterogeninė grupė, kurioje išryškėja individualių skirtumų ir poreikių įvairovė. Tokioje grupėje susikuria situacija, kai mokytojui, per trumpą pamokos laiką reikia patenkinti skirtingus individualius poreikius. Autorės (2007) pastebi, jog ši sąlyga kelia naujus edukacinius tikslus ir reikalavimą plėtoti ugdymo technologijų sritį. Jie paliečia vieną iš strateginių sričių – mokymo metodologiją.

Ugdymas ir ugdymasis – integralus procesas, kuriame siekiama asmenybės brandos. Pastaraisiais metais vis aiškiau suvokiama, kad gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje yra neatskiriama, itin svarbi sritis. Pasaulio pažinimas, kaip mokomasis dalykas, apima visas svarbiausias vaikui gamtamokslinio ir socialinio ugdymo sritis ir dėl teikiamų palankių galimybių stiprinti vaiko dvasinį ryšį su pasauliu yra vienas svarbiausių mokomųjų dalykų pradinėje mokykloje. Dauguma atliktų tyrimų rodo, jog būtent pradinėje bendrojo lavinimo mokyklos pakopoje gamtamokslinis ugdymas reikalingiausias, svarbiausias, sudėtingiausias. Šioje ugdymo pakopoje paliktos spragos vėliau labai sunkiai užpildomos. Būtent pasaulio pažinimo, arba gamtamokslinio ugdymo, kursas pradinėse klasėse yra plati, sudėtinga, įvairialypė sritis, orientuota į veiklas, kuriose patys mokiniai aktyviai ieškotų atsakymų (Lamanauskas, 2008). Toks gamtamokslinio ugdymo prioritetiškumas Lamanausko (2005) teigimu, savaime suprantamas, nes jis apima visą moksleivių gyvenamąją aplinką, jų pačių raiškos spektrą, taip pat ir jų santykius su gamta. Kadangi jaunesniajame mokykliniame amžiuje vyrauja pažintinis vaiko santykis su gamta, dėl to pradinė mokykla yra palankus metas pradėti formuoti asmens mokslinį raštingumą, ugdyti mokslinę kultūrą, kas neabejotinai plėtoja mokinių pažinimo kompetencijas (Savickaitė, 2005; Vilkonienė, 2005; Vilkonis, 2005; Lamanauskas, 2006). Taigi, galime neabejoti gamtamokslinio ugdymo būtinybe pradinėse klasėse.

Pasaulio pažinimo pamokos apima du mokinio socializacijai ir ugdymui itin svarbius tikslus – padėti vaikui pažinti gamtą ir jos procesus bei užtikrinti tinkamą mokinio socializaciją. Tinkama linkme nukreipti vaikai ima kritiškiau mąstyti, stebėti, aprašyti. Todėl Savičienės (2011) teigimu, pradinio ugdymo pakopoje ypatingai svarbu išlaikyti mokinių susidomėjimą ugdomuoju dalyku. O tai įgyvendinti padeda tinkamai parinkti mokymo metodai ir būdai.

Mokymo metodą, kaip tam tikrą mokytojo veiklos sistemą, kurią taiko ne vienas mokytojas ir ne viename dalyke, apibūdina Šiaučiukėnienė, Stankevičienė (2002). Autorių teigimu, metodas jungia pedagogo ir ugdytinio veiklą ir parodo, kaip mokytojas moko. Bendrojo ugdymo mokyklose, organizuojant ugdymo procesą, galima pasitelkti įvairius mokymo(si) metodus, tačiau svarbu pasitelkti tokius, kurie įgalintų mokinius sėkmingai mokytis ir gerėtų jų mokymo(si) pasiekimai, teigia Visockienė, Puskunigienė (2012). Tradiciškai įprasta manyti, kad svarbiausia pedagogikos problema – klausimas ko mokinius mokyti, tačiau pastaruoju metu akcentuojama ne mokymosi programos ar turinys, bet mokymosi būdai ir metodai, tai yra – kaip mokytis. Būtinybė mokymą(si) padaryti patrauklų visiems mokiniams skatina ieškoti naujų mokymosi metodų, atsižvelgiant į kiekvieno ugdytinio poreikius ir galimybes. Tik tuomet pedagogui pavyks sudaryti mokiniams sąlygas mokytis ir išmokti.

Akivaizdu, kad mokymo metodo pasirinkimas ypač aktualus heterogeninėse klasėse, kuriose mokosi įvairių gebėjimų mokiniai. Tačiau kokie pasaulio pažinimo mokymo(si) metodai taikomi šiandieninėse pradinio ugdymo heterogeninėse klasėse, atsakyta nepakankamai.

Tyrimo objektas – pasaulio pažinimo mokymo(si) metodai ir jų kaita heterogeninėse klasėse.

Hipotezė – tikėtina, kad pasaulio pažinimo ugdymo procese yra dažna mokymo(si) metodų kaita, tačiau metodų taikymas įprastinės raidos mokiniams ir mokiniams, turintiems SUP gali skirtis.

Tyrimo tikslas – ištirti pasaulio pažinimo mokymo(si) metodus, jų įvairovę ir kaitą heterogeninėse klasėse, teikiant pagalbą SUP mokiniams.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinę literatūrą nagrinėjama tema – pasaulio pažinimo mokymo(si) metodų taikymas heterogeninėse klasėse.
2. Nustatyti dominuojančius ir dažniau taikomus mokymo(si) metodus pasaulio pažinimo pamokose.
3. Išsiaiškinti mokytojų pasirinkimą lemiančius veiksnius taikant pasaulio pažinimo mokymo(si) metodus heterogeninėse klasėse.
4. Atskleisti mokinių, ugdomų heterogeninėse klasėse, požiūrį į pasaulio pažinimo mokomąjį dalyką.

Tyrimo dalyviai. Tyrime dalyvavo 597 bendrojo lavinimo mokyklų 2-4 pradinių klasių mokiniai, iš kurių - 197 turintys specialiųjų ugdymosi poreikių bei 53 mokytojai, ugdatys šiuos mokinius. Atsitiktinė imtis sudaryta taikant „sluoksniuotą, tipinį“ principą (Kardelis, 2007), t.y. įvairiuose Lietuvos regionuose atsitiktinai buvo parenkamos bendrojo lavinimo mokyklų 2-4 pradinės heterogeninės klasės ir jose dirbantys pedagogai. Remiantis Bitinu (2006), imtis, kurią sudaro bent šeši šimtai dalyvių yra patikima. Tyrimas vyko 2013 m. balandžio - rugsėjo mėn.

Tyrimo metodologija ir metodai. Tyrimo empiriniams duomenims rinkti buvo pasirinktas anketinės apklausos metodas. Anketinės apklausos metodas pasirinktas, atsižvelgiant į tam tikrus metodo privalumus. Kaip teigia Kardelis (2007), svarbus privalumas yra apklausoje naudojamų klausimų pateikimo nuoseklumas, kuris lemia, kad kiekvienas respondentas gaus tuos pačius atsakymų į klausimus variantus. Taip pat yra galimybė surasti skirtumus tarp įvairių grupių. Tai efektyvus metodas todėl, kad atspindi tikrąją respondento nuomonę, kurios jis gali nepripažinti apklausiant žodžiu. Taigi tyrimas yra patikimas ir informatyvus savęs vertinimo būdas esamuoju metu. Viso tyrimo metu buvo laikomasi pagrindinių etikos principų: anonimiškumo, konfidencialumo, savanoriškumo ir laisvo apsisprendimo.

Naudoti šie metodai:

1. Dokumentų ir mokslinės literatūros analizė;
2. Mokinių ir mokytojų anketinė apklausa;
3. Tyrimo duomenų statistinė analizė;
4. Aprašomoji statistika;
5. Rezultatų pateikimas.

Pagrindinės sąvokos

Diferencijuotas mokymas – mokymo sistema, kai mokiniai suskirstomi vienalytėmis grupėmis pagal gabumus, pažangumo laipsnį arba polinkius ir interesus atskirose mokyklose (arba toje pačioje mokykloje ar klasėje) siekiant plėtoti jų individualybės galias (Jovaiša, 2007).

Gebėjimas – galia veikti; žinių, galimybių, sugebėjimų ir gabumų panaudojimas intelektinėje ir praktinėje veikloje (Jovaiša, 2011).

Heterogeninis grupavimas – mokinių skirstymas į grupes atsižvelgiant į jų asmenybės ar išsilavinimo skirtumus (Galkienė, 2005; Jovaiša, 2007; Jatkauskienė, Tolutienė, 2012).

Individualizavimas – mokymo forma, kai, mokant grupėmis (klasėje), atsižvelgiama į individualius mokinių skirtumus ir pagal tai pasirenkami mokymo būdai, mokymo turinys (Jovaiša, 2007).

Inkliuzija – įtraukimas arba dalyvavimas, buvimas kartu ir skirtybės toleravimas (Ambrukaitis, 2003).

Mokymas – pagalba individui mokantis, gilinant ir plečiant savo žinojimo, mokėjimo, gebėjimų sferą (Jovaiša, 2011).

Mokymasis (savimoka, autodidaktika) – sąmoninga individo veikla siekiant įgyti naujų kultūros vertybių (Jovaiša, 2011).

Mokymo metodai – pedagogų veiklos būdai, kuriuos taikant mokiniai mokomi bei lavinami, įgyja žinių ir gebėjimų (mokėjimų, įgūdžių) (Grinkevičius, Noreika, 2013).

Mokymosi metodai – mokinių veiklos būdai žinioms perimti bei mokėjimams ir įgūdžiams įgyti (Grinkevičius, Noreika, 2013).

Specialieji ugdymosi poreikiai (toliau SUP) - pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2011).

Pasaulio pažinimas – integrali ugdymo sritis, skirta vaiko socialinei bei gamtamokslinei kompetencijai plėtoti. Sąlygiškai ji apima šiuos dalykus: pilietinį ugdymą, istoriją, geografiją, biologiją, fiziką, chemiją, taip pat žmogaus saugą ir sveikatą (Pradinio ugdymo bendroji programa, 2008).

Ugdymas – konkretus visų ugdytojų (tėvų, mokytojų, auklėtojų) darbas, turintis tikslą, atitinkamas priemones bei jų taikymo būdus, ir besimokančiųjų veikla. Ugdymas – dvipusis procesas: ugdytojų ir ugdytinių lygiagretė, nors ir skirtinga veikla (Gedvilienė, Zuzevičienė, 2007).

Magistro darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, įvadas, 3 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (141 šaltinis), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 6 lentelės, 17 paveikslų. Prieduose pateikiama: tyrimo instrumentas, paveikslai, lentelės. Darbo apimtis - 61 puslapis.

1 skyrius. SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ MOKINIŲ UGDYMAS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOSE

1.1. Inkluzija ir heterogeninių grupių ugdymas

Pasaulyje vyksta labai svarbūs ir greiti pokyčiai, sparčiai keičiasi požiūris į specialiųjų poreikių mokinių ugdymą. Pastaruoju metu ši kaita susijusi su inkluzijos ir inkluzinio ugdymo sąvokomis. Inkluzinis ugdymas suprantamas kaip specialiųjų poreikių mokinių ugdymas tam pasirengusioje mokykloje, kurioje dirba pakankamai kompetentingi pedagogai, kiti specialistai, yra reikalingų priemonių, kabinetų, t. y. sukurta tinkama ugdymo aplinka, atitinkanti specialiuosius mokinių poreikius (Dudzinskienė ir kt., 2010).

Užsienio literatūroje autoriai inkluzijos procesą vertina įvairiai. Meijer, Soriano, Watkins (2003), aptardami inkluzinį ugdymą akcentuoja, kad inkluzinis ugdymas yra veiksminga priemonė, kuri padeda kovoti su „kitokių nei visi“ diskriminacija ir atskirtimi, kurti toleranciją visuomenėje ir siekti, kad visi jos nariai įgytų išsilavinimą pagal gebėjimus. Tačiau siekti inkluzinio ugdymo nėra taip lengva, kadangi inkluzinis ugdymas dažniausiai sėkmingai vykdomas tik pradinėse klasėse, o vyresnėse klasėse jau sukelia problemų. Mokymosi dalykų padaugėjimas ir skirtingos mokymo organizavimo strategijos sukelia rimtų sunkumų specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių integracijai aukštesnėse klasėse. Taip atsitinka ir dėl to, kad atotrūkis tarp šių mokinių ir jų bendraamžių su amžiumi didėja.

Tuo tarpu nagrinėjant kitų autorių Pivik, McComas, Laflamme (2002), Lindsay (2003) šaltinius, galima pastebėti, kad jie inkluzijos procesą supranta kitaip. Šie autoriai vieningai teigia, jog vienas iš sėkmingo inkluzinio ugdymo veiksnių - mokytojo kompetencijos pažinti ir tenkinti vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius. Alaverdyan, Simon (2009) yra tos pačios nuomonės. Pastarieji teigia, kad pažangių švietimo idėjų įgyvendinimo sėkmė daugiausia priklauso nuo tiesioginį darbą su mokiniais dirbančių pedagogų ir jų požiūrio įgyvendinant inkluzinį ugdymą. Anot šių autorių, tik nuo pedagogo darbo ir požiūrio į specialiųjų ugdymosi poreikių turintį mokinį priklauso, kaip jis bus vertinamas, pripažintas ir gerbiamas. Galbūt todėl, pasak Ainscow, Booth, Dyson (2006), Ainscow (2007), Farrell ir kt. (2007), inkluzinis ugdymas yra iššūkis mokyklai. Jų įsitikinimu, ne visi mokiniai yra pasirengę priimti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius asmenis ir sukurti teigiamą mikroklimatą. Ir tai suprantama, nes švietimo kaitos procese bet kokių naujovių, reformų, pirmiausia, yra veikiami tiesioginiai ugdymo dalyviai (Fullan, 2005).

Šiandien Lietuvoje, kaip ir pažangiausiose Europos šalyse, mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, inkluzinis ugdymas taip pat suprantamas kaip siekiamybė. Analizuodamas Lietuvos švietimo kaitą, Jackūnas (2006) pabrėžė, kad pagrindinė švietimo pertvarkos kryptis – gilinti švietimo sandaros diferenciaciją, atveriančią asmeniui galimybę rinktis savo gabumus, polinkius ir interesus atitinkantį ugdymo institucijos tipą. Todėl pasak Kišonienės, Dudzinskienės (2007), dabartinėje visuomenėje ir švietimo sistemoje jau ne naujiena reali vaikų, turinčių negalia, integracija į bendrojo ugdymo įstaigas.

Bendrojo lavinimo mokyklose bendrosiose klasėse susitinka skirtingas kultūrinės, socialinės, fizinės bei mokymosi galimybes turintys mokiniai. Galkienė (2005) pažymi, kad tokiose grupėse gali reikštis lyties, kalbiniai, kultūriniai, socialiniai, fizinių ar psichinių galimybių skirtumai. Pasak edukologės (2005), toks žmonių skirtingumas ir įvairovė sudaro realią galimybę kurtis heterogeninėms mokyklų bendruomenėms. Hallahan, Kauffman (2003) tai paaiškina tuo, jog išryškėja individualių skirtumų įvairovė ir specialiojo – specialiai organizuoto mokymo, atitinkančio neįprastus ypatingojo vaiko poreikius - ugdymo būtinybė.

Juodaitytės (2003) įsitikinimu, heterogeninių grupių ugdymo(si) esmė yra nuolatinis individualizacijos ir diferenciacijos ryšys, atsižvelgiant tiek į vaikų individualius skirtumus, tiek ir į jų, kaip bendraamžių grupės bendrumą. Šiame ugdymo modelyje abi sistemos veikia kartu papildydamos viena kitą, tokiu būdu garantuoja ugdymo kokybę heterogeninėms mokinių grupėms.

Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose (2008) pateikiamos pagrindinės ugdymo turinio atnaujinimo kryptys ir viena iš jų akcentuoja būtent ugdymo individualizavimą ir diferencijavimą, atsižvelgiant į skirtingus mokinių poreikius. Ši ugdymo turinio individualizavimo ir diferencijavimo sąveika, ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius, analizuojama Gage, Berliner (1994), Šiaučiukėnienės (1997), Rajecko (1999), Bitino (2000), Hallahan, Kauffman (2003), Juodaitytės (2003), Šiaučiukėnienės, Visockienės, Talijūnienės (2006), Šiaučiukėnienės, Visockienės (2011), Perkauskienės (2006), Dudzinskienės, Kišonienės, Luneckienės, Žičkienės (2008), Motiejūnienės (2009), Tomėnienės (2010) ir kt. autorių darbuose. Diferencijavimas ir individualizavimas labai svarbūs planuojant specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymą, nes šiems mokiniams aktualu skirtingo turinio, mokymo(si) medžiagos, metodų, veiklos, tempo parinkimas. Ugdymas grindžiamas tuo, kad visi ugdymo turinio elementai pritaikomi atsižvelgiant į skirtingą mokinių patirtį, sugebėjimų lygį, interesus, mokymosi stilių. Kitaip tariant, ugdymo turinys yra formuojamas taip, kad būtų skatinama kiekvieno mokinio savigarba ir motyvacija mokytis, kad pamokose mokinys patirtų kuo didesnę mokymosi sėkmę (Tomėnienė,

2010). Be to, Šiaučiukėnienė ir kt. (2006) akcentuoja ir tai, kad heterogeninėje grupėje būtina atsisakyti orientavimosi į grupės mokymo(si) vidurkį ir vaikų selekcionavimą pagal mokymo(si) rezultatus, t.y. būtina atsisakyti viso to, kas taip akivaizdu tradicinio vaikų mokymo(si) homogeninėse grupėse sąlygomis, kadangi toks ugdymas toleruoja individualumą ir vaikų skirtingumą.

Kadangi kiekvienas specialiųjų ugdymosi poreikių turintis mokinys skirtingas, tai ir kiekvieno jų mokymosi poreikiai nevienodi. Galkienė (2003) pabrėžia, kad lankstūs ugdymo metodų bei metodinių būdų deriniai, specialistų bei moksleivių bendradarbiavimas atveria erdvę skirtingų gebėjimų ir galimybių turinčių moksleivių ugdymosi veiklai. Labai svarbu, kad integruoto ugdymo modelyje specialiojo ir bendrojo ugdymo sistemos veikia kartu papildydamos vieną kitą, o jų ugdymo turinys, mokymo metodai, švietimo išteklių garantuoja ugdymo kokybę heterogeninėms mokinių grupėms (Galkienė, 2005). Tačiau, remiantis Delphine (2006), mokytojas norėdamas užtikrinti ugdymo kokybę turi mokėti valdyti heterogeninės grupės asmenis ir naudoti visus turimus išteklius, kad organizuojama veikla būtų vaisinga kiekvienam mokiniui. Dėl šios priežasties mokytojas turi rinktis tokius metodus, kurie padėtų geriausiai pasiekti ugdymo tikslus bei uždavinius. Kita vertus, metodų pasirinkimas pasireiškia mokinių ir mokytojų sąveika (Hopkins, Ainscow, West, 1998). Be to, pasak Jensen (1999), Cowley (2006), Kron (2010), mokytojas dirbdamas heterogeninėje klasėje turi padėti mokiniui surasti sąlyčio taškus ir užtikrinti, kad jo skiriamos užduotys atitiktų visų mokinių gebėjimų lygį. Todėl ypatingai svarbu, kad mokytojas išlaikytų mokinių susidomėjimą ir norą dirbti klasėje, kad darytų pažangą gabieji ir visai neatsilikę sunkiai besimokantys mokiniai. Panašios nuomonės yra ir Olivier (2004), sutelkdamas dėmesį į tai, kad tik dirbdami heterogeninėje grupėje mokiniai gauna didelę naudą. Dalyvavimas bendroje veikloje užtikrina visavertę skirtingų gebėjimų ir galimybių turinčių mokinių veiklą, skatina tarpusavio pasitikėjimą bei pasitikėjimą savimi. Tokiu būdu kiekvienas mokinys, nepriklausomai nuo savo gebėjimų gali rasti savo vietą klasėje ir iš mokymo(si) gauti pelno.

Tuo tarpu Lambert (2011) pastebi, kad lyderystė irgi daro poveikį ugdymo procesui ir mokinių pasiekimams. Autoriaus manymu, lyderystė sudaro galimybes mokytis iš kitų. Šiuos teiginius patvirtina ir kiti autoriai. Bouysse (2009), Faris (cit. Lavelle, 2009) pabrėžia, kad heterogeninės grupės yra naudingos, kadangi jose išmokstama dirbti ir veikti kartu abipusiai naudingą darbą. Negana to, čia leidžiama mokiniams mokytis vieniems iš kitų, stipriųjų ir silpnųjų pusių. Toks mokymas mokiniams suteikia galimybę pasidalinti skirtumais ir praturtinti savo patirtį.

Tokiu būdu heterogeninėse grupėse mokiniai sužino vieni apie kitus ir gali surasti bendrų interesų įvairiose srityse.

Mokymasis bendradarbiaujant - dar vienas heterogeninių grupių ugdymo procesą sąlygojantis veiksnys. Anot Dumčienės, Bajoriūno (2006), bendradarbiavimas padeda ugdytiniui kūrybiškai veikti ir atskleisti savo asmenybę. Panašiai bendradarbiavimo esmę aiškina Gabrielaitienė ir kt. (2001). Autoriai mano, kad mokymasis bendradarbiaujant padeda mokiniams bendrauti taip, kad jie galėtų vieni kitus pripažinti, vertinti, gerbti, vieni kitais pasitikėti ir rūpintis bei būti atsakingais. Tik dirbdami grupėmis, mokiniai jaučiasi reikalingais grupės nariais, mokosi išgirsti kito draugo nuomonę, priimti ją. Vienaip ar kitaip egzistuoja įvairūs požiūriai, aiškinantys bendradarbiavimo reiškinį, pastebi Miškinienė, Dapkus (2012). Gana skirtingais lygmenimis apie bendradarbiavimą kalba ir rašo pedagogai: vieni žvelgia į jį kaip į principą, kiti kaip į ugdymo modelį, metodą.

Apie platesnę bendradarbiavimo sampratą kalba Johnson (2011), Ott (2013), Zieber (2013). Pasak autorių, heterogeninėje klasėje sugrupuoti mokiniai dirbdami mišrioje mokymo(si) aplinkoje vieni iš kitų ima mokymo(si) stilių. Tokiu būdu neišskiriami "gabieji" ir "lėčiau" dirbantys mokiniai, naudojami metodai, kurie yra naudingi visiems. Klasėje, kurioje yra specialiųjų poreikių turinčių mokinių, ugdytinių mokymo, auklėjimo ir lavinimo sėkmė priklauso ir nuo jų mokymosi stiliaus. Jovaišos (2007) įsitikinimu, ugdymo procese itin svarbu pažinti mokinių mokymosi stilius. Tik tada mokytojas galės parinkti jiems mokymo(si) būdus, skirtingas užduotis, kad kiekvienas galėtų pasiekti geriausių rezultatų, skatintų mokymosi motyvaciją. Vadinasi, mokytojas tampa itin atsakingu asmeniu, nes remiantis Glickman (2010), kiekvieno mokytojo uždavinys yra siekti mokinių mokymosi ir visokeriopai jį skatinti, kadangi mokinius labai motyvuoja sėkmė. Anot Andreikėnienės, Visockienės (2007), "motyvacija yra ne tik priemonė siekti mokslo pažangos, bet ir mokymosi rezultata nulemiantis veiksnys". Todėl jokios aplinkybės ir funkcijos neužtikrins veiksmingo mokymosi, jei mokinys neturės mokymosi motyvacijos. Būtent motyvacija, pasak Maslow (2006), Petty (2006, 2008), Czisch (2009) leidžia realizuoti save. Autoriai mano, kad mokinius motyvuoja tokie paskatinimai kaip pagyrimas, išskirtinis dėmesys, sėkmė ir kt. Toks perspektyvus ugdymas nulemia mokymosi sėkmę, skatina mokymo(si) pokyčius, mokinys daug labiau stengiasi.

Kiek kitokius sėkmingo mokymo ir mokymosi veiksnius išskiria Bennett, Rolheiser-Bennett, Stevahn (2000). Tai:

- turinio žinios;

- gebėjimas valdyti klasę;
- mokymo įgūdžiai;
- mokymo strategijos.

Analizuodami ugdymo procesą autoriai pastebėjo, kad sėkmė lemia sėkmę. Anot jų, tik patyręs sėkmę mokinys imasi ko nors nauja. Maža to, dažniau arba rečiau patiriama sėkmė daro įtaką mokinio savivokai. Taigi – mokomosios užduotys turi būti taikomos taip, kad visi mokiniai kuo dažniau jas geriau atliktų ir patirtų sėkmę. Todėl, kaip pastebi Vosyliūtė, Kizienė (2007) stengiantis padėti SUP turintiems mokiniams pasiekti gerų rezultatų mokytojai turi suprasti, kad tik girdėti ir matyti arba tik veikti nepakanka. Norint, kad mokymas ir mokymasis būtų efektyvus, susiformuotų mokinių mokymo ir mokymosi įgūdžiai, tarp žinių ir praktikos turi atsirasti „jungiamosios grandys, susiejančios šį procesą į nenutrūkstamą ciklą“, teigia Neifachas (2006).

Remiantis Grinienės ir Vaitkevičiaus (2003) atliktų tyrimų duomenimis nustatyta, kad mokinio mokymo sėkmė priklauso nuo mokinio amžiaus, jo fizinės ir psichinės brandos, nuostatos į mokymąsi, sveikatos ir daugybės kitų perstatinių ir genetinių veiksnių, kadangi mokinio organizmas reaguoja tiek į mokymo apimtį, tiek į mokymo pobūdį. Akcentuojama ir tai, jog gali susiformuoti mokinių požiūris į dalyką, mokytoją, mokinių interesai gali sutapti su mokytojo interesais arba skirtis. Tuo tarpu Galkienė (2003), Ambrukaitis (2005), pastebi ir išskiria kitus faktorius. Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas integruoto ugdymo sąlygomis gali būti produktyvus, jeigu mokykloje funkcionuoja palanki pedagoginė sąveika (Galkienė, 2003). Pasak Ambrukaičio (2005), pedagoginės sąveikos struktūroje, mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, sėkmė tarp bendraamžių priklauso nuo daugelio faktorių. Svarbią vietą užima mokytojo asmenybė, socialinė aplinka, vertybinės nuostatos, požiūris į specialiųjų poreikių vaikus, į jų ugdymo galimybes bendrojo lavinimo mokykloje. Mokytojas, pasitelkęs savo profesines žinias, įgytą patirtį bei kūrybiškumą, turi ugdyti kiekvieną mokinį kaip asmenybę. Todėl pasak Dobranskienės (2003), Gedvilienės ir kt. (2008), būtent tinkamas programos tikslų numatymas, strategijų ir metodų parinkimas, gerai organizuota veikla padeda mokytojui sėkmingai vadovauti mokinių veiklai pamokoje.

Tyrimai, atlikti Lietuvoje, taip pat patvirtina šį faktą. Reformuojant švietimo sistemą Lietuvoje, Miltenienės ir Melienės (2010) atliktas tyrimas apie inkliuzinį ugdymą rodo, jog Lietuvoje nuolat ieškoma optimalių ugdymo formų ir būdų, užtikrinančių kokybišką ugdymą ir ugdymąsi visiems mokiniams – tiek turintiems SUP, tiek ir jų neturintiems. Vadinasi, atsirandantys ugdymosi sunkumai turi būti įveikiami įgyvendinant inkliuzinio ugdymo idėjas. Ališauskas ir kt. (2011) yra tos

pačios nuomonės, nes teigia, kad šiuolaikinėje bendrojo ugdymo mokykloje kiekvienas individas turi teisę į vienodas galimybes.

Apibendrinant galima teigti, jog mokinio, turinčio specialiųjų poreikių, pažinimas – vienas svarbiausių veiksnių, siekiant pagrįstai organizuoti jo galias atitinkantį visapusišką ugdymą (Survutaitė, 2012). Mokytojas pažindamas mokinių gali veiksmingai priderinti mokomąsias veiklas prie specialiųjų poreikių mokinių gebėjimų. Grįžtamoji informacija, pasak Brookhart (2012), atspindi konkretaus mokinio darbą ir yra labai svarbus ugdymo proceso veiksnys, padedantis mokytojui parinkti tinkamus mokymo(si) metodus, būdus ir priemones, padedančias tenkinti kiekvieno besimokančiojo ugdymosi poreikius ir tokiu būdu siekti gerų rezultatų.

1.2. Pasaulio pažinimo ugdymo proceso organizavimas ugdant SUP mokinius

Pasaulio pažinimo pamokos pradinėse klasėse – tai plati sudėtinga, įvairialypė sritis, kurioje perteikiama ne tik gamtamokslinės, bet ir ekologinės, istorinės, sveikos gyvensenos, socialinės žinios (Lamanauskas, 2001). Pasaulio pažinimo pamokose analizuojamos nesudėtingos problemos, mokomasi atskirti tai, kas tikra, nuo to, kas tikėtina, mokomasi planuoti ir atlikti įvairaus pobūdžio praktinius darbus. Būtent pasaulio pažinimas kaip mokomasis dalykas anot Vilkonienės (2005), leidžia patirti mokiniams mokymosi ir atradimų džiaugsmą, patenkinti vaikišką smalsumą. Gamtamokslinės temos susijusios su kasdieniu mokinių gyvenimu, todėl padeda ne tik įgyti būtiniausių žinių, bet ir išsiugdyti reikalingus gebėjimus, įgūdžius bei vertybines nuostatas (Lamanauskas, Braziulis, Rimavičius, 2007). Svarbu ir tai, kad pasaulio pažinimo pamokai būdingi tie patys bruožai, kaip ir kitų mokomųjų dalykų pamokoms (Mačiukaitė, 2009). Gamtamoksliniam ugdymui būdinga mokymo ir mokymosi turinio, formų ir metodų, mokymo priemonių ir veiklos įvairovė. Visa tai efektyvina ugdymo procesą: plėtoja moksleivių intelektualinius mokėjimus ir įgūdžius, sudaro sąlygas moksleivių aktyviai veiklai, lavina moksleivių mąstymo operacijas, ugdo estetinius jausmus ir kt. (Lamanauskas, 2001, 2002, 2006).

Bendrojo lavinimo mokyklos pradinio ugdymo bendrosiose programose (2008) nurodoma, jog gamtamokslinis ugdymas – svarbi bendrojo ugdymo dalis, rengiant mokinius savarankiškam gyvenimui. Šis teiginys vienodai svarbus apibūdinant ir mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymą (Mačiukaitė, 2009). Literatūros ir rekomendacijų, kaip pasaulio pažinimo mokymo procese ugdyti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus nedinga. Gamtos ir kitų dalykų mokytojams yra parengtos „*Metodinės rekomendacijos bendrojo lavinimo mokyklų*

mokytojams, dirbantiems su specialiuju ugdymo(si) poreikiu turinčiais mokiniais“ (Tomėnienė ir kt., 2007), kurios pasak autorių, padės geriau pažinti moksleivius ir parinkti optimalius jų ugdymo būdus ir metodus. Šiose rekomendacijose apibūdinamos moksleivių, turinčių specifinių pažinimo procesų sutrikimų, grupės, nurodoma, kuriomis moksleivių savybėmis galima remtis ugdymo veikloje, kokio pobūdžio užduotys turėtų sukelti sunkumą, kaip jas formuluoti, kad moksleivis nepatirtų nesėkmių, kurių užduočių reikėtų vengti, bei kokią reikalingą pagalbą suteikti moksleiviui.

Ambrukaitis ir kt. (2009) parengė metodinį leidinį „*Pradinio ugdymo bendrujų programų pritaikymo rekomendacijos specialiuju poreikiu mokinių kalbiniam, matematiniam ir socialiniam bei gamtamoksliniam ugdymui*“, skirtą pradinių klasių mokytojams, specialiesiems pedagogams ir kitiems specialistams. Šio metodinio leidinio tikslas – padėti pradinių klasių mokytojams ugdyti specialiuju poreikiu turinčius mokinius: numatyti galimus mokinių pasiekimus, pritaikyti ugdymo turinį mokinių gebėjimams ir numatyti galimus jų pasiekimus kalbinio, matematinio ir socialinio bei gamtamokslinio ugdymo (pasaulio pažinimo) srityse. Leidinyje taip pat pateikiama informacijos apie pagrindinius specialiuju poreikiu mokinių ugdymą reglamentuojančius dokumentus, šių mokinių ugdymo organizavimo, planavimo, vertinimo principus, nuostatas ir tendencijas.

„*Mokomės kartu*“ – dar vienos iš rekomendacijų, parengtos Geležinienės, Vasiliauskienės, Vyšniauskienės (2011) ir skirtos bendrojo ugdymo mokyklų mokytojams, dirbantiems su specialiuju ugdymosi poreikiu turinčiais mokiniais, taip pat mokytojams, kurie dirba didelių ir labai didelių specialiuju ugdymosi poreikiu turintiems mokiniams skirtose mokyklose (klasėse), švietimo pagalbos specialistams. Šiomis rekomendacijomis siekiama bendrojo ir specialiojo ugdymo dermės, į kompetencijų ugdymą orientuoto ugdymo turinio diferencijavimo, taip pat padėti mokytojams pritaikyti ugdymo turinį specialiuju ugdymosi poreikiu turintiems mokiniams.

Turbūt vienas iš naujesnių metodinių rekomendacijų, skirtas mokytojams, dirbantiems bendrojo ugdymo mokyklose su specialiuju ugdymosi poreikiu turinčiais mokiniais, savo leidinyje „*Kartu įveikime mokymosi sunkumus*“ yra parengusi Kielaitė (2013). Autorės leidinyje trumpai apžvelgiamos kai kurios specialiojo ugdymo naujovės, pateikiama rekomendacijų, kaip parinkti mokymo būdus, priemones, atsižvelgiant į mokinių individualius ugdymosi poreikius.

Tačiau vien rekomendacijų, ugdant specialiuju ugdymosi poreikiu turinčius mokinius per pasaulio pažinimo pamokas, nepakanka. Tam labai svarbus ir pasaulio pažinimo ugdymo turinys, kuris pasak Lukavičienės (1999), Lamanausko (2009) teikia galimybę mokymo proceso dinamiškumui ir susistemimui. Tačiau gamtamokslinių žinių sistemos įsisavinimas priklauso ir nuo mokytojo (mokymo metodų, formų parinkimo, taikymo ir kt.) ir nuo moksleivio (mokymosi

metodų, motyvacijos, bendrųjų gebėjimų). Ši teiginį papildo Walsh (2001), Paterson (2002), Ragaliauskienė (2004), Jonušaitė (2012) teigdami, jog gerai sudaryta gamtotyros programa mokiniams suteikia patirties ir padeda ugdyti reikiamus įgūdžius svarbiose gyvenimo situacijose ir taip pamažu skatina tolygią mokinių formavimosi sričių raidą.

Ugdant specialiųjų ugdymosi poreikių mokinius pravartu atsižvelgti ir į gamtamokslinį raštingumą. Anot Lamanausko (2006), gamtamokslinis raštingumas yra nepakankamas ir ši problema yra aktuali. Socialinės ir gamtinės aplinkos pažinimas sudaro pagrindą specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių kalbai ugdyti (Mačiukaitė, 2009). Pradinėse klasėse, pažįstant socialinę aplinką ir gamtą, mokinių žodynas pasipildo žodžiais, reiškiančiais artimosios aplinkos pavadinimus, jų požymius, santykius, veiksmus ir kt. Tokiu būdu vaikų kalba gausėja įvairiomis kalbos dalimis, susijusiomis su atitinkama tema ir apibendrinančiais žodžiais grupei objektų pavadinti.

Atitinkama pasaulio pažinimo materialinė bazė – ne mažiau reikšminga ugdymo proceso dalis, kuri padeda pasiekti geresnių ugdymo proceso rezultatų, lengvina ir efektyvina mokytojo bei mokinio darbą, teigia Ratkus, Sidabras (1998).

Kitas itin reikšmingas veiksnys, nuo kurio priklauso mokinių mokymo sėkmė per pasaulio pažinimo pamokas – ugdymo proceso organizavimo forma. Pradinėje mokykloje gali būti taikomos įvairios gamtamokslinio ugdymo organizavimo formos. Lamanauskas (2001) nurodo pagrindines gamtamokslinio ugdymo formas: pamoka, mokomoji/pažintinė ekskursija, namų darbai, praktikos darbai, lauko tyrimų praktika, papildomasis/gretutinis ugdymas, projektai, konsultacijos. Tačiau, autorius pažymi, kad pasaulio pažinimo organizavimo formos priklauso nuo daugelio dalykų: su kiek mokinių ir kur vyksta ugdymas, kaip paskirstyta mokinių veikla, koks mokytojo vaidmuo ir pan. Ugdant specialiųjų poreikių mokinius, pasaulio pažinimo organizavimas įvairiomis formomis labai palankus tyrinėjimams, vaizdinių ir sąvokų sudarymui. Siekiant sumažinti iškreiptų gamtos objektų bei reiškinų vaizdinių, taip pat problemų formuojant sąvokas pradinėje mokykloje, pasaulio pažinimo procese būtina ieškoti galimybių vaizdinius formuoti tiesioginio patyrimo būdu, kadangi taip sudaryti vaizdiniai dažniau yra teisingi ir ilgiau išlieka atmintyje, nesupanašėja su kitais (Vilkonis, 2005).

Apibendrinant mokslinės ir metodinės literatūros šaltinių analizę, būtina pabrėžti, kad pradinių klasių mokiniams pasaulio pažinimo dalykas išties duoda daug naudos. O tinkamai parinktas mokymo turinys, forma, metodai, mokymo priemonės, veiklos įvairovė, atitinkanti kiekvieno vaiko jėgas tik dar labiau skatina mokinių mokymosi motyvaciją.

2 skyrius. METODAI UGDYMO PROCESSE

2.1. Mokymo(si) metodo samprata

Mokslinėje literatūroje metodo definicijų yra daug. Pats žodis „metodas“ kilęs iš graikų kalbos „methodos“ ir reiškia tyrimo arba pažinimo kelią. Lotyniškai „methodos“ verčiamas - racionalus kelias, tyrinėjimas, mokymasis, ugdymo būdas. Pradedant aiškintis šią sąvoką, būtina įvardinti naudojamų terminų įvairovę mokslinėje literatūroje. Pačia bendriausia prasme mokymo metodai - tai mokytojo ir mokinių bendros veiklos būdų sistema, kuri padeda mokiniams įgyti žinių, mokėjimų bei įgūdžių lavinant gebėjimus (Andreikėnienė, Visockienė, 2007).

Mokymo metodams visą laiką buvo skiriamas ypatingas dėmesys, todėl daugelis užsienio mokslininkų bei pedagogų Gage, Berliner (1994), Arends (1998), Jensen (1999), Petty (2006, 2008), taip pat ir Lietuvoje - Jovaiša, Vaitkevičius (1989), Stulpinas (1995), Butkienė, Kepalaitė (1996), Rajeckas (1997), Jovaiša (2001, 2007), Šiaučiukėnienė, Stankevičienė (2002), Bitinas (2004), Teresevičienė, Gedvilienė (2004), Šiaučiukėnienė, Visockienė, Talijūnienė (2006), Gedvilienė, Zuzevičiūtė (2007) ir kt. stengėsi apibrėžti kas yra mokymo metodas, nes mokymo metodai turi padėti ne tik efektyviai perimti informaciją, bet skatinti asmenybės saviraišką ir savireguliaciją, aktyvinti intelektą, sugebėjimus bei kūrybiškumą.

Mokymo metodas, anot Šalkauskio (1992), yra racionalus mokymo būdas, nukreiptas į mokymo tikslą ir suderintas su mokinio prigimtimi ir su mokomojo dalyko ypatybėmis.

Panašios nuomonės laikosi ir Stulpinas (1995), teigdamas, kad mokymo metodai reiškia nuoseklius mokytojo mokymo, jo vadovavimo mokymo procesui ir mokinių mokymosi veiksmus. Be to, Stulpinas pastebi, kad mokymo metodai susideda iš atskirų dalių arba elementų, kurie vadinami metodiniais būdais.

Pagal Gage, Berliner (1994, p. 307) „mokymo metodas – tai pasikartojančių mokymo veiksmų modelis, kuris gali būti taikomas dėstant įvairius dalykus, būdingas daugiau negu vienam mokytojui ir svarbus išmokimui“. Taigi visur, mokomasis veiksmas yra nukreiptas į tikslą ir suderintas su subjekto ir objekto ypatybėmis.

Anot Butkienės, Kepalaitės (1996), mokymo metodas – asmenybės ugdymo ir dalyko mokymo tikslų konkretizavimas. Autorių teigimu, sąvoka „metodas“ žymi bendrą mokytojo ir mokinio veiklą, skirtą užsibrėžtiems ugdymo tikslams įgyvendinti, numatytam mokymo turiniui įsisavinti. Rajeckas (1997) yra tos pačios nuomonės, nes taip pat teigia, jog mokymo metodas –

racionalus, nuoseklus ir visuotinai reikšmingas mokomojo veikimo būdas, nukreiptas į mokymo tikslą ir suderintas tiek su mokinio prigimtimi, tiek su mokomojo dalyko ypatybėmis.

Jovaiša (2002) tvirtina, kad mokymo metodas – tai veikimo būdas, kuris apima ugdytojo ir ugdytinių veiklą, veikloje naudojamas priemonės bei veiklos organizavimą. Metodas apima iškeltą tikslą, jį siekiančią veiklą, būtinas priemones, objekto kitimo procesą bei pasiektą tikslą. Šiaučiukėnienė, Stankevičienė (2002) metodo sąvoką apibūdina panašiais bruožais, teigdamos, kad mokymo metodas – tai tam tikra mokytojo veiklos sistema, jungianti bendrą interaktyvią mokinio ir mokytojo veiklą. Remiantis šiomis mintimis, galima teigti, kad būtina bet kokio mokymo grandis yra pačių mokinių mokymasis ir interaktyvi mokinio ir mokytojo veikla.

Šiaučiukėnienė, Visockienė, Talijūnienė (2006) remiantis Krol (2001) nurodo, kad mokymo metodas – tai abipusių mokytojo ir mokinio santykių sistema, būdai ir algoritmai mokymo medžiagai išdėstyti, nukreipti į jos supratimą ir įsisavinimą bei mokymo tikslų realizavimą.

Petty (2006) įsitikinęs, jog mokymo metodų įvairovė teikia mokiniams paskatą bei malonumą ir lavina daugiau įgūdžių.

Neifacho (2006) nuomone, ugdymo metodai – tai ugdymo subjektai, atliekantys veiksmus kiekvieno mokymo(si) etapo metu. Kitaip sakant, ugdymo metodai – ugdomosios veiklos būdai, kuriais siekiama įgyvendinti ugdymo tikslus.

Akivaizdu, kad metodas atspindi labai sudėtingą procesą, todėl nagrinėjant įvairių autorių šaltinius galima išvelgti, jog visi autoriai skirtingai apibūdina metodo sąvoką. Nors mokymo metodų klausimais daug diskutuojama, iš pateiktų metodo apibrėžimų, galima pastebėti, kad nėra nusistovėjusių, visuotinai priimtinių vienodų ugdymo metodo apibrėžimų. Tačiau remiantis autoriais galima numanyti, kad mokymo metodas – veiksmų, būdų visuma mokymo tikslui pasiekti, o mokymosi metodas – tai mokinių veiklos būdų sistema mokslo žinioms perimti, teoriniams ir praktiniams mokėjimams ir įgūdžiams įgyti.

2.2. Mokymo(si) metodų klasifikavimas

Mokslinėje literatūroje randama įvairių metodų klasifikacijų, kurios remiasi įvairiais mokymo kriterijais. Martinkienės (2002) teigimu, taip yra todėl, kad metodas – kintanti didaktinė kategorija, jį galima vertinti iš įvairių mokymo pozicijų. Ir nors metodai naudojami jau daug amžių, tačiau iki šiol nėra vienodo jų supratimo ir teorinio interpretavimo.

Rajeckas (1997, 2004) atkreipia dėmesį, kad netikslinga skirstyti mokymo metodus į gerus ir blogus, į aktyvius ar pasyvius, į skatinančius savarankiškumą ar jį slopinančius, nes viskas priklauso

nuo to, kaip metodai ir jų deriniai taikomi kiekvienu konkrečiu atveju. Tačiau norint sėkmingai parinkti mokymo metodus pirmiausia reikia orientuotis jų įvairovėje, akcentuoja Pečiuliauskienė, Barkauskaitė (2011). Tam padeda susipažinimas su mokymo metodų klasifikacijomis.

Egzistuoja įvairios mokymo metodų klasifikacijos. Atsižvelgiant į loginius pažinimo būdus, Kazanskis, Nazarova (cit. Šiaučiukėnienė, Stankevičienė, Čiužas, 2011) siūlo skirti tokius mokymo metodus: 1) analizės; 2) sintezės; 3) analizės-sintezės; 4) indukcijos; 5) dedukcijos.

Kiek kitokios mokymo metodų klasifikacijos pateikiamos Jovaišos (2001, 2004), Jakavičiaus, Juškos (1996), Rajecko (1997, 2004), Šiaučiukėnienės, Visockienės, Talijūnienės (2006) ir kt. autorių darbuose.

Pasak Jovaišos, Vaitkevičiaus (1998), Rajecko (1997), seniausia metodų klasifikacija, tai metodų skirstymas į monologinius, dialoginius ir loginius.

Remiantis Krol (cit. Šiaučiukėnienė, Visockienė, Talijūnienė, 2006), mokymo(si) metodai gali būti klasifikuojami pagal informacijos gavimo šaltinį (žodiniai, vaizdiniai, praktiniai), didaktinius tikslus (aktyvius, pasyviuosius) bei pažintinės veiklos lygius (supratimo, taikymo, kūrybos) ir pan.

Jakavičius, Juška (1996, p. 214-215) siūlo grupuoti mokymo metodus pagal mokymo proceso etapus (tai būtų žinių perteikimo, mokėjimų ir įgūdžių formavimo, žinių įtvirtinimo bei tikrinimo metodai), pagal loginio mąstymo būdus (grupė indukcinių ir deducinių mokymo būdų) ar net ir pagal kelis skirstymo kriterijus. Jų nuomone, priimtinausia būtų grupuoti šitaip:

- a) žodiniai, (pasakojimo, aiškinimo, mokyklinės paskaitos ir pokalbio metodai);
- b) praktiniai – naudojimas spausdintiniais šaltiniais, demonstravimo ir stebėjimo metodas, pratimų metodas;
- c) vaizdiniai metodai – grafiniai darbai, laboratoriniai darbai, praktikos darbai.

Besimokančiųjų ugdymui priimtinausią klasikinių metodų, kurie nukreipti į pedagoga, klasifikaciją pateikia Jovaiša (2001, 2004, 2011b). Šiaučiukėnienė, Stankevičienė (2002), remdamasi Jovaiša, Vaitkevičiumi (1989) pateikia tokią klasikinių metodų klasifikaciją (1 lentelė).

Klasikiniai mokymo metodai

(Šiaučiukėnienė, Stankevičienė, 2002;
pagal Jovaišą, Vaitkevičių, 1989)

Informaciniai metodai		
Teikiamieji <i>Pasakojimas</i> (siužetinis, aprašomasis, aiškinamasis); <i>Paskaita</i> (mokyklinė, akademinė); <i>Teikiamasis pokalbis</i> (genetinis, analitinis, sintetinis); <i>Demonstravimas</i> ; <i>Literatūros panaudojimas</i> .	Atgaminamieji <i>Atpasakojimas</i> (raštu, žodžiu); <i>Kartojimo pokalbis</i> (atkūrimo, apibendrinimo); <i>Tikrinamasis pokalbis</i> (apklausa, koliokviumas, įskaityta, egzaminas); <i>Rašiniai</i> (Kontrolinis, išpūdžių ir kt.); <i>Iliustravimas</i> .	
Operaciniai metodai		
Pratybų <i>Treniruotė</i> (pagal pavyzdį, instrukciją, užduotį); <i>Kontekstinės pratybos</i> (komentavimo, aiškinimo); <i>Kūrybinės pratybos</i> ; <i>Skaitymo, rašymo metodai</i> ; <i>Grafiniai darbai</i> .	Praktiniai <i>Instruktažas</i> ; <i>Techninis darbas</i> ; <i>Mašinų aptarnavimas</i> ; <i>Gamybinių užduočių vykdymas</i> ; <i>Techninių brėžinių skaitymas</i> ; <i>Darymas</i> .	Laboratoriniai <i>Bandymų demonstravimas</i> ; <i>Iliustraciniai laboratoriniai darbai</i> ; <i>Eksperimentiniai laboratoriniai darbai</i> .
Kūrybiniai metodai		
Euristiniai <i>Euristinis pokalbis</i> ; <i>Loginis įrodymas</i> ; <i>Paieškos</i> ; <i>Techninis konstravimas</i> .	Probleminiai <i>Probleminis dėstymas</i> ; <i>Probleminis pokalbis pagal situaciją</i> ; <i>Uždavinių sprendimas</i> ; <i>Techninis modeliavimas</i> ; <i>Kūrybiniai rašiniai</i> .	Tiriamieji <i>Stebėjimas</i> ; <i>Eksperimentas</i> ; <i>Tiriamasis pokalbis</i> ; <i>Darbas su moksline literatūrai ir šaltiniais</i> ; <i>Tyrimo rezultatų apiforminimas</i> ; <i>Statistiniai skaičiavimai</i> .

Todėl pasak Jovaišos (2004), nors mokymo(si) metodus galima suklasifikuoti įvairiai, tačiau mokymo ir mokymosi metodų esminis komponentas yra mokymosi procesas, jų taikymo esminis rezultatas – išmokimas.

Dar viena mokymo metodų klasifikacija - šiuolaikiniai mokymo(si) metodai. Šiuolaikiniai arba dar kitaip vadinami aktyvieji metodai yra orientuoti į mokinį ir jo veiklą, kurią jis atlieka mokydamasis šiais metodais. Anot Šiaučiukėnienės, Visockienės, Stankevičienės (2006), mokiniui suteikiama daugiau galimybių dominuoti pamokoje, skatinamas jo kūrybiškumas, atsakomybė už atliktą darbą, mokoma planuoti mokymąsi pamokoje, įvertinti savo atliktą darbą. Todėl autorės siūlo penkis šiuolaikinių mokymo(si) metodų tipus: skaitymo, rašymo, klausinėjimo, bendradarbiavimo ir jungiančius įvairias veiklas (2 lentelė).

2 lentelė

Šiuolaikinių mokymo(si) metodų klasifikacija

(pagal Šiaučiukėniene, Visockiene, Talijūniene, 2006)

Skaitymo	Rašymo	Klausinėjimo	Bendradarbiavimo	Jungiantys įvairią veiklą
Mokausi raidžių; Mano žodžių sąsiuvinis; Paskutinis žodis priklauso man; Teksto žymėjimas; „Ištesta“, paskaita; Dviejų pusių dienoraštis.	Kryžminė diskusija; Nebaigti sakiniai; Žodžių žemėlapis; Tinklo nėrimas; Piramidės istorija; Penkiaeilis; Laisvas rašymas; Rašymo procesas.	Klausiamieji žodžiai; „Stori“, ir „ploni“, klausimai; 6W; Klausimų ramunė.	Kompozicija; Abipusis mokymas; Diskusija; Debatai; Sakyk ir klausyk; Apskritas stalas; Kampai; Mokymasis grupėmis.	Raktiniai terminai; ŽNI; Akvariumas; Situacijų žaidimas; Minčių lietus; Ledlaužis; Minčių ežys; Testai; Interviu; Inscenizavimas; Žaidimai; Atvejo analizė; Autoriaus kėdė; Sąvokų žemėlapis; Klausimai ir užuominos; Sutarčių sudarymas; Projektas.

Tačiau Ambrukaičio, Ruškaus (2002) atliktas tyrimas parodė, kad specialiųjų poreikių vaikų ugdyme būtina kalbėti ir ieškoti naujų mokymo metodų, kurie garantuotų specialiųjų poreikių vaikų ugdymo kokybę. Tradiciniai (klasikiniai) mokymo metodai nebetenkina realių klasės ir vaikų

poreikių. Todėl šalia tradicinių metodų atsiranda naujų, modernių mokymo metodų. Ypač svarbūs ir plėtojantys mokinių gebėjimą kritiškai mąstyti, taikyti įgytas žinias tiek įprastomis, tiek naujomis sąlygomis - aktyvaus mokymosi metodai. Aktyvieji mokymo metodai padeda mokytojams išdėstyti dalyko turinį taip, kad mokiniai jį lengvai įsisąmonintų (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998). Taigi, aktyviųjų mokymo metodų galimybės yra labai plačios, nes padeda ugdyti gebantį bendrauti ir bendradarbiauti, kritiškai mąstyti, spręsti problemas bei savarankiškai mokytis. Taikant aktyviuosius mokymo metodus mokiniams suteikiama galimybė būti aktyviems bei pasiekti geresnių mokymosi rezultatų, skatinamas mokinių susidomėjimą mokymu(si), gerinamas emocinis klimatas ir keliama mokymosi motyvacija. Aktyviesiems mokymo metodams priskiriami šie: mokymasis bendradarbiaujant, „minčių lietus“, „akvariumas“, „ledlaužys“, „interviu“, „reflektyvus rašymas“, „dokumentų analizė“, argumentų „už ir prieš“, „sniego gniūžtė“, „kalbėti per mikrofoną“, „klausymasis ir stebėjimas“, debatų ir kt. (Gedvilienė, Zuzevičiūtė, 2007; Grinkevičius ir kt., 2012).

Tačiau tuo, metodų klasifikacija nesibaigia. Literatūros analizė rodo, kad pradinėje mokykloje, pasaulio pažinimo pamokoms Jacikevičienė (cit. Ratkus, Sidabras) nurodo kitas dvi metodų klasifikavimo grupes: bendrieji ir specifiniai mokymo metodai. Bendrieji mokymo metodai (pasakojimas, aiškinimas, pokalbis, spausdintų šaltinių naudojimas, demonstravimas, didaktiniai žaidimai) taikomi įvairių mokymo dalykų pamokose. Per pasaulio pažinimo pamokas dėl mokomosios medžiagos specifikos kartais jie įgauna kiek kitokį atspalvį, tačiau esminiai bruožai išlieka. Tuo tarpu specifiniai mokymo metodai (stebėjimas, bandymai, praktikos darbai, eksperimentai) turėtų būti būdingi tik pasaulio pažinimo mokymui. Šią klasifikaciją reikėtų laikyti sąlygine, kadangi šie metodai yra taikomi ir kitų mokomųjų dalykų pamokose. Tačiau, anot Ratkaus, Sidabro (1996), toks mokymo metodų klasifikavimas tėra tik vienas iš daugelio galimų variantų.

Kaip matome, didaktai skirtingai vadina tuos pačius ugdymo metodus, įvairiai juos grupuoja. Mokymo procesui būtini įvairūs mokymo metodai, kurių įvairovė suteikia mokytojams lankstumo išspręsti daugelį problemų. Įvairių mokymo metodų derinimas padeda išlaikyti mokinių dėmesį, labiau juos sudominti, todėl palengvina žinių įsiminimą, padeda įtraukti mokinius į aktyvią veiklą. Pasirinkęs ir jungdamas kartu, įvairius mokymo metodus, mokytojas sukuria atitinkamas pedagogines situacijas, kurios sudaro sąlygas mokiniams mokytis.

2.3. Mokymo(si) metodų pasirinkimo kriterijai

Mokytojai būdami ugdymo proceso valdytojais siekia, kad mokiniai išmoktų mokytis, kad galėtų įgyti ne tik reikalingų žinių, bet ir gebėjimų jas pritaikyti visose gyvenimo situacijose. Todėl kaip rodo literatūros analizė, ypatingai svarbus strateginis sprendimas, kurį turi priimti kiekvienas mokytojas, yra mokymo metodo pasirinkimas.

Nuomonių dėl mokymo metodų pasirinkimo yra pačių įvairiausių. Edukologai Jovaiša (2004), Rajeckas (1997) pabrėžia, kad mokytojas, parinkdamas mokymo metodus, turi kreipti dėmesį į tai, kad jie užtikrintų mokiniams tvirtas žinias, maksimaliai lavintų praktinius bei intelektinius sugebėjimus, formuotų pasaulėžiūrą, charakterį, grūdintų valią, mokytų savarankiškai gyventi ir veikti.

Psichologės Butkienė, Kepalaitė (1996), nurodo šiuos svarbiausius mokymo metodų pasirinkimo kriterijus:

- Mokymo taisyklių atitikimas psichikos funkcijų raidos dėsningumams;
- Savarankiška, motyvuota mokinio veikla;
- Konkrečių mokymosi dalykų atitikimas artimiausią vaiko pažinimo plėtros sritį;
- Vertinimo sistema, atliekanti savo pagrindines psichologines funkcijas, t.y. atspindėjimo ir lavinamąją.

Parentant ir taikant mokymo metodus, labai svarbu atsižvelgti ir į mokinių amžiaus ypatybes, teigia Šiaučiukėnienė (1997). Pasak autorės, pasirenkant metodus reikia nepamiršti, jog jie pagal mokinių amžių keičiasi nuo paprastesnių iki sudėtingų, t. y. vertikalia kryptimi.

- Informaciniai mokymo metodai – nuo pokalbio iki probleminės paskaitos; nuo klausymo iki savarankiško naudojimosi informacijos šaltiniais.
- Operaciniai mokymo metodai – nuo organizuojamų žaidybinio pobūdžio pratimų, pratybų, kai mėgdžiojami pedagogo veiksmai, žodžiai, iki darbo pagal algoritmus, instrukcijas, ir kūrybinės veiklos.
- Kūrybiniai metodai – nuo žaislų – prie problemų „krepšio“, nuo žodžių – iki kūrybinių estafečių, nuo atsakymo į euristinį klausimą – iki klausimų sudarymo, nuo „sugalvok klausimą draugui“ - iki diskusijos, bei savarankiško problemų sprendimo.

Metodų parinkimui turi įtakos ir ugdymo turinys, individualios mokinio savybės: mokymosi galimybės, interesai, pomėgiai bei mokyklos išteklių arba aplinkos šaltiniai, kurie gali būti panaudojami ugdant, bei pedagoginė kompetencija (Galkienė, 2005).

Helmke (2012) teigimu, parenkant mokymo metodus, labai svarbu atsižvelgti į pamokų įvairovę. Todėl mokymo metodo pasirinkimas susijęs su daugeliu dalykų, tokių kaip:

- informacinės priemonės;
- užduočių tipai;
- tekstų rūšys;
- mokymosi vieta, svečių arba kitų asmenų dalyvavimas;
- mokymosi ir atsipalaidavimo etapų kaita.

Dar kitokius mokymo metodų pasirinkimo kriterijus pateikia Silver (2012) ir akcentuoja, kad mokymo metodų pasirinkimą ir jų taikymo pobūdį nulemia tokie universalūs aspektai kaip struktūra, sudominimas, tikslas ir reakcija. Pasak autoriaus, tokia metodų derinimo įvairovė padeda palaikyti koncentruotą mokinių dėmesį, juos sudominti, o tai palengvina įsiminti naujas žinias, padeda greičiau įtraukti į aktyvų dalyvavimą pamokoje.

Pečiuliauskienė (2008), Pečiuliauskienė, Barkauskaitė (2011), Grinkevičius ir kt. (2012) gana konkrečiai nurodo, kad mokymo metodų pasirinkimas bei jų taikymas priklauso nuo daugelio dalykų: pamokos tikslo, uždavinių, mokymosi aplinkos, ugdymo proceso dalyvių norų, ryžto ir galių bei mokytojo patirties. Todėl renkantis metodus ypatingai būtina atsižvelgti į skirtingus mokinių poreikius, nevienodą jų psichofizinę brandą, įvairius žinių ir gebėjimų lygmenis.

Tačiau, kad ir kokie bebūtų tobuli mokymo metodai Šiaučiukėnienė, Stankevičienė, Čiužas (2011), atkreipia dėmesį į tai, kad renkantis mokymo metodą taip pat svarbu žinoti:

- nėra absoliučiai gerų ar tobulų metodų;
- netikslinga kuriems nors metodams ar jų grupėms teikti prioritetą;
- mokymo procesui būtini įvairūs mokymo metodai;
- svarbu atsižvelgti į mokinių amžiaus ypatybes;
- svarbios ir tam tikros klasės ypatybės;
- svarbi mokyklos aplinka;
- lemiamą vaidmenį vaidina pats mokytojas, jo asmenybė.

Kaip matome, nuomonių dėl mokymo metodų pasirinkimo yra įvairių. Tačiau kaip pastebi Šiaučiukėnienė, Stankevičienė (2002), visais laikais pagrindinis mokymo metodo pasirinkimo kriterijus buvo klausimas: „Ar metodas padės besimokančiajam išmokti tai, ką jis turi ir gali išmokti mokymo metu?“. Akivaizdu, kad nėra nusistovėjusių mokymo metodų pasirinkimo sąlygų, kadangi metodų pasirinkimui būdingi įvairūs pasirinkimo veiksniai.

3 skyrius. PASAULIO PAŽINIMO MOKYMO(SI) METODŲ TAIKYMAS, TEIKIANT PAGALBĄ, HETEROGENINĖSE KLASĖSE

3.1. Tyrimo organizavimas ir metodika

Tyrimui atlikti pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas, nes, anot Bitino (2006), jis padeda statistiškai pagrįsti objekto esminius požymius ir atskleisti duotųjų kategorijų detales, atspindi jų funkcionavimo veiksnius bei reiškinių priežastinius ryšius. Tyrimo instrumentas – anoniminė anketinė apklausa, sudaryta remiantis išanalizuota moksline literatūra. Respondentams apklausti buvo parengtos dvi anketos, skirtos bendrojo lavinimo mokyklų heterogeninių pradinių klasių SUP ir įprastinės raidos mokiniams (1 priedas) bei jų ugdytojams (2 priedas). Apklausai atlikti buvo panaudotos nominalinė ir Likerto matavimų skalės, atviri klausimai apdoroti turinio analizės (*content*) metodu. Duomenys apdoroti SPSS¹ 21.0 ir MS Excel kompiuterinėmis programomis.

Mokinių apklausa. Mokinių apklausai buvo sudaryta ir naudojama dviejų blokų anketa: demografinio ir pagrindinio (žr. 1 priedą). Pagrindinis blokas buvo suskirstytas į penkias smulkesnes dalis: pirmoji anketos dalis - skirta išsiaiškinti, mokinių požiūrį į pasaulio pažinimo mokomąjį dalyką (5-7 klausimai); antroji dalis skirta išsiaiškinti, kokie darbo būdai ir metodai dominuoja pasaulio pažinimo ugdymo procese (8-14 klausimai); trečiajame dalimi norėta sužinoti, kaip mokiniams sekasi pasaulio pažinimo pamokų metu atlikti įvairias veiklas (15-21 klausimai); ketvirtąją dalimi domėtasi apie pagalbą pasaulio pažinimo pamokų metu (22-26 klausimai), penktąją dalimi, buvo siekiama sužinoti, kokie veiksniai lemia mokinių mokymosi sėkmę, bei kas skatina jų motyvaciją mokytis (27-29 klausimai). Anketa mokiniams sudarė 29 klausimai, iš jų 2 ir 3 klausimai buvo atviri, visi likę – uždari, kurie leido mokinių požiūrius tirti kiekybiniu būdu. Respondentai turėjo atsakyti į klausimus, parinkdami vieną arba kelis iš galimų atsakymų variantus. Respondentams (mokiniams) anketos buvo išdalintos tiesiogiai. Anketos, surinktos iš specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių, buvo pažymėtos sutartiniu ženklu (S) bei šalia pažymėta, kokiai SUP grupei priskiriamas mokinyš.

Būtina pabrėžti, kad gauti duomenys panaudoti tik moksliniams tikslams. Siekiant objektyvaus anketų pildymo, jos pateiktos anoniminės, t.y. nereikėjo nurodyti nei vardo, nei pavardės.

---

¹ Statistical Package for the Social Sciences, 21.0 versija

Mokytojų apklausa. Kitiems respondentams (mokytojams) skirtoje anketoje buvo pateikti 25 klausimai (žr. 2 priedą). Anketa mokytojams taip pat buvo sudaryta iš dviejų blokų: demografinio ir pagrindinio. Demografinis blokas sudarytas įvertinti objektyvius duomenis apie tyrimo dalyvius: respondentų lytis, pedagoginio darbo stažas, išsilavinimas, mokyklos tipas, vietovė, kurioje dirbama bei ugdomų mokinių skaičius. Pagrindinis blokas buvo suskirstytas į kelias smulkesnes dalis: kuriomis siekta identifikuoti: 1) taikomas mokymo priemones pasaulio pažinimo pamokų metu (10-13 klausimai); 2) pedagogų požiūrį į mokinių dalyvavimą pasaulio pažinimo pamokų metu (14-16 klausimai); 3) nuostatas į užduočių pritaikymą ir pateikimą mokiniams (17-19 klausimai); 4) taikomus pasaulio pažinimo mokymo(si) metodus ir jų pasirinkimą lemiančius veiksnius (20-21 klausimai); 5) mokytojams kylančius sunkumus heterogeninėse klasėse (22-25 klausimai). Mokytojams buvo pateikta pusiau uždaro tipo anketa su teiginiais ir jų pasirinkimo variantais, bei paliekama vietos kitokiam, respondento nuomone, tinkamesniam atsakymui parašyti. Reikia paminėti ir tai, jog išsamesniems tyrimo rezultatams 6 klausimai iš 25 duotų, anketoje buvo palikti atviri.

3.2. Tyrimo imtis ir charakteristika

Tyrimas atliktas Šiaulių, Radviliškio, Pasvalio, Jurbarko, Raseinių, Telšių ir Vilniaus miestų bei rajonų bendrojo lavinimo mokyklų pradinėse heterogeninėse klasėse. Imtį sudarė 597 mokiniai, besimokantys 2 - 4 heterogeninėse klasėse. Iš jų - 197 (32,99%) specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniai ir 400 (67,01%) įprastinės raidos mokinių. Išanalizavus demografinio bloko duomenis, pagal lytį mokiniai pasiskirstė netolygiai – 388 mergaitės (66,99%) ir 209 berniukai (33,01%).

Mokinių pasiskirstymas pagal lytį ir klases pavaizduotas 1 lentelėje. Lentelėse pateiktas trumpinys SUP reiškia specialieji ugdymosi poreikiai.

1 lentelė

Mokinių pasiskirstymas pagal lytį ir klases, N/ %

Mokiniai	Lytis, N		Iš viso	Klasėje mokinių, %		
	Mergaitės	Berniukai		Antra klasė	Trečia klasė	Ketvirta klasė
SUP	119	78	197	22%	41%	37%
Įprastinės raidos	269	131	400	14,75%	38,25%	47%

Lentelėje matyti, kad daugiausia respondentų, neturinčių specialiųjų ugdymosi poreikių apklausta 4 klasėse (47%), o respondentų, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, pasiskirstymas pagal klases labai panašus 3 ir 4 klasėse (41% ir 37%). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog daugiausiai apklaustųjų sudarė 4 klasės mokiniai (42,01%), mažiausiai – 2 klasės mokiniai (18,37%), tačiau apdorojus tyrimo duomenis, reikšmingų skirtumų tarp šių klasių mokinių nebuvo, todėl rezultatai pateikiami neišskiriant mokinių pagal šį požymį.

Siekiant atlikti išsamesnį tyrimą domėtasi, koks pradinių klasių mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių pasiskirstymas pagal SUP lygių priskyrimą (žr. į 2 lentelę).

2 lentelė

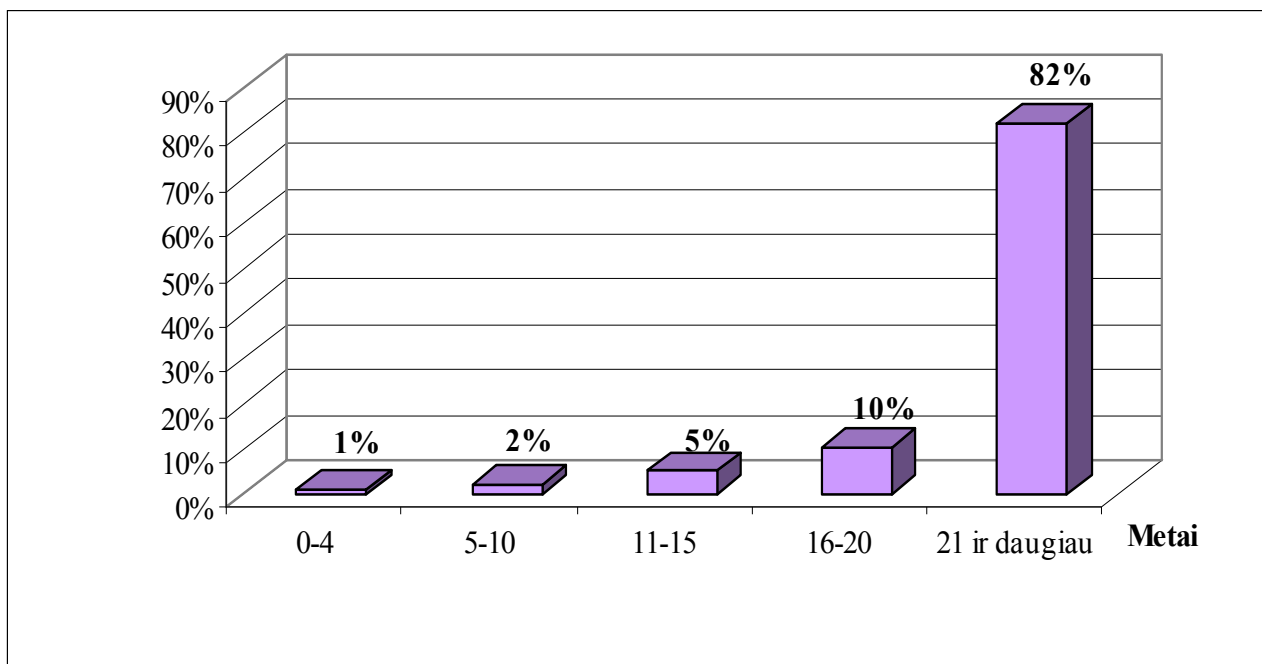
Mokiniamis priskiriamų SUP lygių skaičius pagal klases, N/ %

SUP lygiai	Klasės			Iš viso mokinių, turinčių SUP
	2	3	4	
Nedideli	N=33	N=45	N=39	N=117, 59,39%
Vidutiniai	N=6	N=21	N=18	N=45, 22,84%
Dideli	N=4	N=14	N=13	N=31, 15,74%
Labai dideli	-	N=1	N=3	N=4, 2,03%

Tyrimo rezultatai parodė, kad iš visų turinčių SUP mokinių, daugiau negu pusę jų (59,39%) priskiriami nedideli SUP. Didžioji dalis šių mokinių turėjo kalbos ir kalbėjimo, elgesio ar/ir emocijų sutrikimų. Šiek tiek daugiau nei penktadaliui (22,84%) mokinių, priskiriami vidutiniai SUP – tai buvo mokiniai, turintys bendrųjų mokymosi ir specifinių mokymosi sutrikimų bei sveikatos problemų. Daugiau nei dešimtadaliui (15,74%) mokinių, priskiriami dideli SUP. Šie mokiniai turėjo kompleksinių sutrikimų, klausos sutrikimą, sulėtėjusią raidą ir nežymų intelekto sutrikimą. Tuo tarpu labai dideli SUP priskirti 2,03% mokinių, turinčių vidutinį intelekto sutrikimą.

Kiti tyrimo dalyviai – 53 bendrojo lavinimo mokyklų pradinių klasių pedagogai, iš kurių beveik visus respondentus sudarė moterys (N=52 moterys (99%), N=1 vyras (1%)). Beveik visi respondentai turi aukštąjį pedagoginį išsilavinimą 96% - bakalauro diplomą, 2% - magistro, o likusieji 2% - aukštojo nebaigę. Apklausos duomenimis, daugiau negu pusė (N=32), respondentų dirba pagrindinėse bendrojo lavinimo mokyklose, trečdalis (N=11) – vidurinėse mokyklose, šiek tiek mažiau (N=9) - progimnazijose, bei (N=1) - gimnazijoje (detalesni duomenys pateikiami 4 priede, žr. 7-10 pav).

Buvo aktualu pasidomėti, kokią pedagoginį darbo stažą turi pedagogai dalyvaujantys apklausoje. Pedagogų pasiskirstymas pagal profesinio darbo stažą pateiktas 1 pav.

1 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal profesinio darbo stažą (N=53)

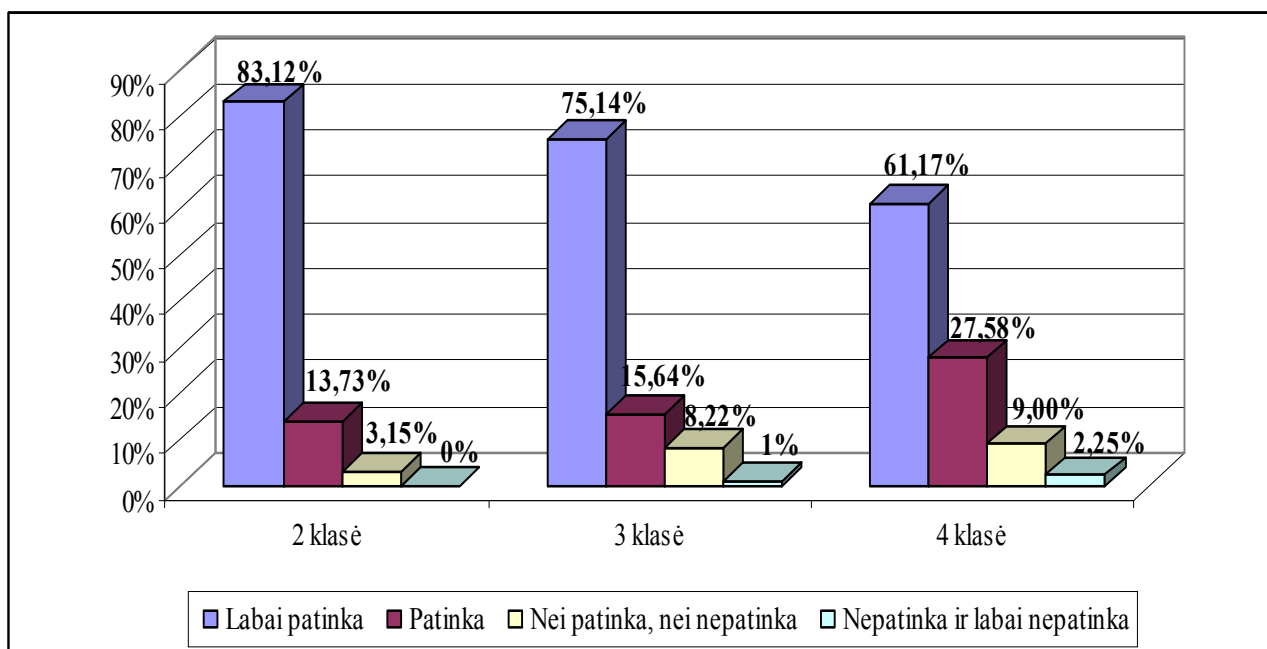
Kaip matome 1 pav., atitinkamai pagal pedagoginio darbo stažą didžiausią respondentų grupę sudarė pedagogai, kurie mokykloje dirba 21 ir daugiau metų (82%), 16-20 metų (10%), 11-15 metų (5%), 5-10 metų (2%), o likęs 1% mokykloje dirba iki 4 metų. Todėl tikėtina, kad apklausoje dalyvavę respondentai turi pakankamai darbo patirties su skirtingų gebėjimų mokiniais ir gali padėti surasti efektyviausius ugdymo metodus ir būdus, padedančius užtikrinti specialiųjų poreikių mokinių ugdymo veiksmingumą.

3.3. Pasaulio pažinimo dalykas ir ugdymosi procesas mokinių požiūriu

Šiame skyriuje apžvelgiami pradinių klasių įprastinės raidos mokinių ir mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, požiūrio skirtumai į pasaulio pažinimo mokomąjį dalyką. Analizuojama su kokiais mokymo(si) sunkumais susiduria mokiniai pasaulio pažinimo ugdymo procese, kas jiems suteikia reikalingą pagalbą ir kaip patys mokiniai vertina pagalbos būtinumą. Minėtų aspektų nagrinėjimas itin svarbus, siekiant iširti mokiniams pasitaikančius mokymo(si) sunkumus bei atskleisti jų motyvacijos veiksnius.

Mokinių požiūris į pasaulio pažinimo dalyką.

Tyrimo metu, siekta išsiaiškinti mokinių nuomonę apie pasaulio pažinimą, kaip patinkantį ar nepatinkantį mokomąjį dalyką (žr. 2 pav.).

2 pav. Mokinių nuomonė, apie pasaulio pažinimą kaip patinkantį ar nepatinkantį mokomąjį dalyką, %

Paaikškėjo, kad pasaulio pažinimo pamokas 2-4 pradinių klasių mokiniai neabejodami vertina pozityviai. Didžiajai daliai 2 klasių (83,12%), 3 klasių (75,14%) ir 4 klasių (61,17%) mokinių, pasaulio pažinimas yra labai patinkantis (73,14%) nei patinkantis (18,98%) mokomasis dalykas. Reikšminga pastebėti ir tai, jog 2 klasių įprastinės raidos mokiniams ir mokiniams, turintiems SUP (83,12%) pasaulio pažinimas dažniau labai patinka negu 3, 4 klasių mokiniams (68,15%). Tačiau, vis dėlto, tyrimo duomenys leidžia teigti, kad pasaulio pažinimo mokomąjį dalyką mokiniai mėgsta.

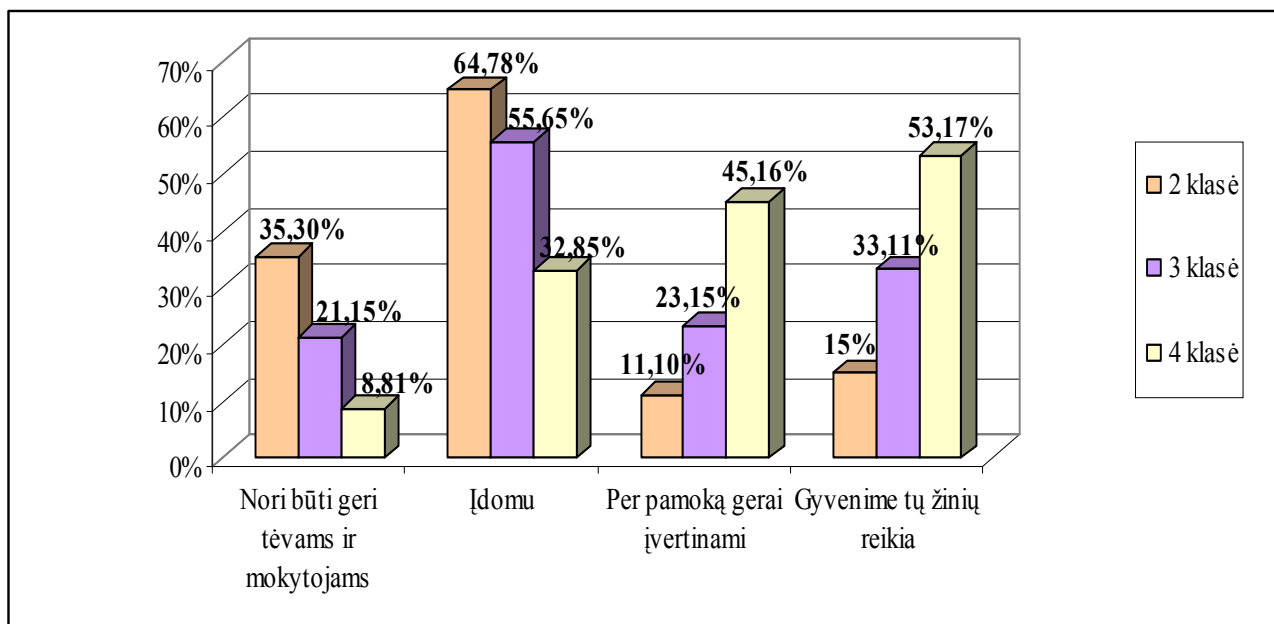
Mokinių buvo prašoma nurodyti, kokios temos pasaulio pažinimo pamokų metu jiems yra mėgstamiausios. Mokinių mėgstamiausios temos pateiktos 3 lentelėje.

Mokinių mėgstamos temos per pasaulio pažinimo pamokas, N/ %

Temos	SUP mokiniai	Įprastinės raidos mokiniai
Apie augalus	N=87, 44,16%	N=92, 23%
Apie gyvūnus	N=114, 57,87%	N=104, 26%
Apie žmones ir bendravimą	N=24, 12,18%	N=92, 23%
Apie žmogaus organizmą ir sveikatą	N=18, 9,14%	N=64, 16%
Apie mokyklą, miestus, kaimus	N=45, 22,84%	N=68, 17%
Apie praeitį ir papročius	N= 20, 10,15%	N=140, 35%
Apie sezonų ir orų pasikeitimus	N=6, 30,96%	N=56, 14%
Apie saulę ir mėnulį	N=28, 14,21%	N=164, 41%

Siekiant atskleisti mokinių mėgstamas temas per pasaulio pažinimo pamokas, paaiškėjo, kad mėgstamiausios specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių temos yra apie augalus (44,16%) ir gyvūnus (57,87%). Galbūt tai lemia tai, jog didžioji dalis specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių gyvena kaimo vietovėje (žr. į 3 priedą, 1-2 pav.), labiau pažįsta augalus ir turi daugiau žinių apie gyvūnus, nei įprastinės raidos mokiniai. Kitos pamokų temos apie sezonus ir orų pasikeitimus (30,96%), mokyklą, miestus, kaimus (22,84%), saulę ir mėnulį (14,21%), žmones ir bendravimą (12,18%), praeitį ir papročius (10,15%), žmogaus organizmą ir sveikatą (9,14%) SUP mokiniams yra mėgstamos ženkliai mažiau. Remiantis įprastinės raidos mokinių duomenimis akivaizdu, kad jiems temos apie augalus (23%) ir gyvūnus (26%) yra mėgstamos rečiau. Šiems mokiniams aktualesnės ir įdomesnės kitos pasaulio pažinimo pamokų temos, t.y. temos apie saulę ir mėnulį (41%), praeitį ir papročius (35%), žmones ir bendravimą (23%), mokyklą, miestus, kaimus (17%), žmogaus organizmą ir sveikatą (16%), sezonus ir orų pasikeitimus (14%). Toks mokinių nuomonių pasiskirstymas parodo, jog mokiniai yra skirtingi, todėl ir jų pomėgiai skiriasi.

Tirta mokinių nuomonė, kodėl jie mokosi pasaulio pažinimo. Gauti rezultatai pateikti (3 pav.).

3 pav. Mokinių nuomonė, kodėl jie mokosi pasaulio pažinimo, %

Iš aukščiau pateiktos diagramos (3 pav.) matome, kad pradinių klasių mokiniai, gana įvairiai nurodo, kodėl jie mokosi pasaulio pažinimo dalyko. Dauguma antrų klasių mokinių (64,78%), tarp jų – nemaža dalis SUP mokinių, pažymėjo, jog pasaulio pažinimo mokosi todėl, kad įdomu. Kas trečias antroklas (35,30%) mokosi, nes nori būti geras tėvams ir mokytojams. Renkantis šį motyvą įprastinės raidos mokinių ir mokinių, turinčių SUP atsakymai nesiskyrė. Didžioji dalis trečiųjų taip pat nurodė, jog mokosi, nes įdomu (55,65%) ir 33,11% teigė, jog gyvenime tų žinių reikia. Kitų apklaustųjų – ketvirtokų duomenys parodė, jog šiuo klausimu mokymosi prioritetai šiek tiek skiriasi. Didžioji dalis (53,17%) ketvirtų klasių mokinių, tarp jų dominavo įprastinės raidos mokiniai, pateikė svarių mokymosi būtinumo argumentų: mokosi pasaulio pažinimo dalyko, nes gyvenime tų žinių reikia, tuo tarpu 45,16% teigė, kad per pamoką mokytojas gerai įvertina, 32,85% – jog įdomu, ir tik mažoji dalis mokinių (8,81%) paminėjo, jog mokosi tam, kad nori būti geri tėvams ir mokytojams. Analizuodami pateiktus duomenis matome, kad žemesnių klasių mokiniai mokymo pirmenybę teikia pamokos įdomumui, kai tuo tarpu vyresni mokiniai suprastdami žinių svarbą, atskleidė pozityvų požiūrį į mokymąsi, teigdami, jog gyvenime tos žinios bus reikalingos.

Mokinių darbo būdai ir taikomi mokymo(si) metodai pasaulio pažinimo ugdymo procese.

Tyrimo duomenys, kaip skirtingų gebėjimų mokiniams sekasi atlikti įvairias veiklas per pasaulio pažinimo pamokas, pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė

Mokinių nuomonė, kaip jiems sekasi įvairiose veiklose per pasaulio pažinimo pamokas, N/ %

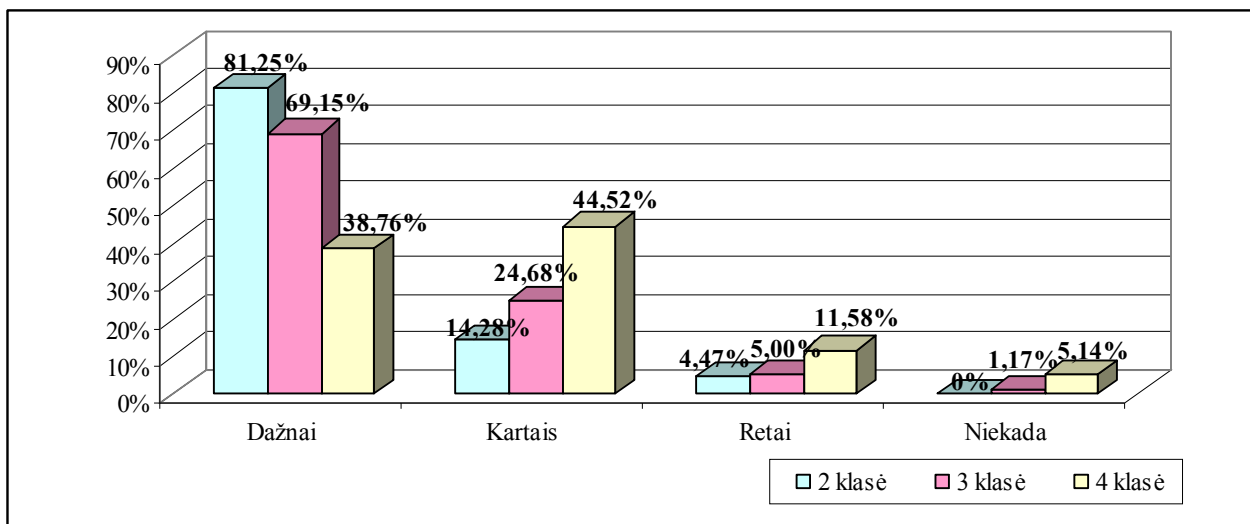
Veiklos	Mokinių vertinimas, kaip jiems sekasi atlikti įvairias veiklas, %							
	Labai gerai		Gerai		Nei gerai, nei blogai		Blogai ir labai blogai	
	IRM*	SUPM**	IRM*	SUPM**	IRM*	SUPM**	IRM*	SUPM**
Mokytojo pasakojimo supratimas	N=128 32%	N=18 9,14%	N=220 55%	N=26 13,19%	N=52 13%	N=116 58,88%	–	N=37 18,79%
Dalyvavimas pokalbyje	N=64 16%	N=10 5,08%	N=276 69%	N=35 17,77%	N=36 9%	N=104 52,79%	N=24 6%	N=48 24,36%
Darbas grupėje	N=264 66%	N=12 6,09%	N=108 27%	N=41 20,81%	N=20 5%	N=87 44,16%	N=8 2%	N=57 28,94
Bandymų ir stebėjimų atlikimas	N=232 58%	N=29 14,72%	N=132 33%	N=55 27,92%	N=24 6%	N=98 49,75%	N=12 3%	N=15 7,61%
Darbas su vadovėliu	N=136 21%	N=4 2,03%	N=212 43%	N=22 11,17%	N=36 32%	N=128 64,97%	N=16 4%	N=43 21,83

*Įprastinės raidos mokiniai **SUP mokiniai

Analizuojant įprastinės raidos mokinių įvairias veiklas per pasaulio pažinimo pamokas, galima pastebėti, jog šiems mokiniams gerai sekasi dirbti grupėje (27%), atlikti bandymus ir stebėjimus (33%), o dalyvaudami pokalbyje (69%) ir suprasdami mokytojo pasakojimą (55%) įprastinės raidos mokiniai dažniau patiria sėkmę, nei SUP mokiniai. Pateikti tyrimo rezultatai rodo, kad SUP mokiniams pasaulio pažinimo pamokų metu taip pat pakankamai gerai sekasi atlikti bandymus ir stebėjimus (27,92%), dirbti grupėje (20,81%). Tačiau suprasdami mokytojo pasakojimą (58,88%) ir dirbdami su vadovėliu (64,97%), tarp jų vidutinių, didelių ir labai didelių SUP mokiniai, patiria sunkumų, kadangi dauguma šių mokinių turi rašymo, skaitymo ir kalbėjimo sutrikimus. Atsižvelgiant į tai ir sprendžiant iš mokinių atsakymų, mokytojai stengiasi sunkumus nugalėti suteikdami mokiniams pagalbą, pritaikydami veiklas jų gebėjimams ir poreikiams, taikydami įvairius mokymo(si) metodus ir būdus.

Pagalba pasaulio pažinimo pamokų metu.

Tirta mokinių nuomonė, kaip dažnai pasaulio pažinimo pamokų metu jiems reikalinga pagalba. Pagalbos dažnumas iliustruojamas 4 pav.

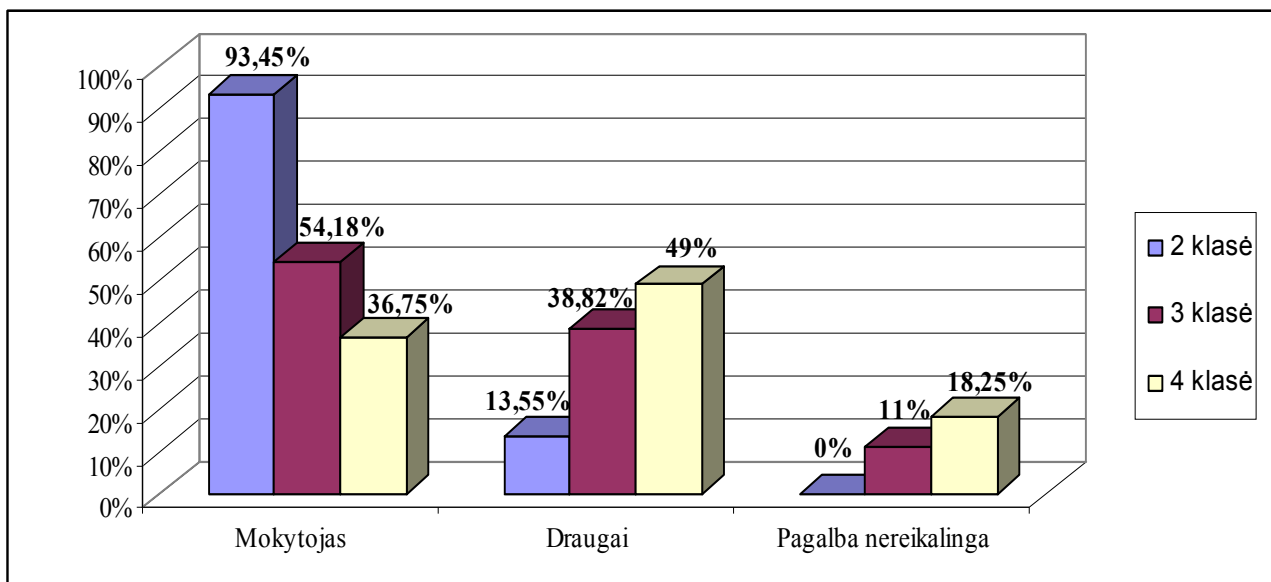

4 pav. Mokinių nuomonė, kaip dažnai reikalinga pagalba pasaulio pažinimo pamokų metu, %

Analizuojant anketų atsakymus paaiškėjo, jog dažniausiai (81,25%) pagalba reikalinga antrų klasių mokiniams, kiek rečiau trečių klasių mokiniams (69,15%). Tyrimo duomenys leidžia teigti, jog antrų klasių mokiniams, ypač turintiems SUP (47,31%) (rašymo, skaitymo, kalbos ir kalbėjimo sutrikimų) pagalba reikalinga dažniau nei įprastinės raidos mokiniams (33,94%), kadangi dėl įvairių sutrikimų, jiems pasitaiko daugiau sunkumų atliekant įvairias veiklas. Sprendžiant iš atsakymų, mokiniai turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, dažnai reiškia norą, kad pedagogas jiems rodytų daugiau dėmesio, nei gali. Tuo tarpu didžioji dalis (44,52%) ketvirtų klasių mokinių, dauguma jų - įprastinės raidos, nurodė, jog jiems pagalba reikalinga tik kartais. Vadinas, tyrimo duomenys leidžia teigti, jog vyresnėse pradinėse klasėse pagalba reikalinga rečiau arba ji nebereikalinga visai.

Mokinių buvo prašoma nurodyti, kas jiems dažniausiai padeda mokytis per pasaulio pažinimo pamokas (žr. 5 pav.).

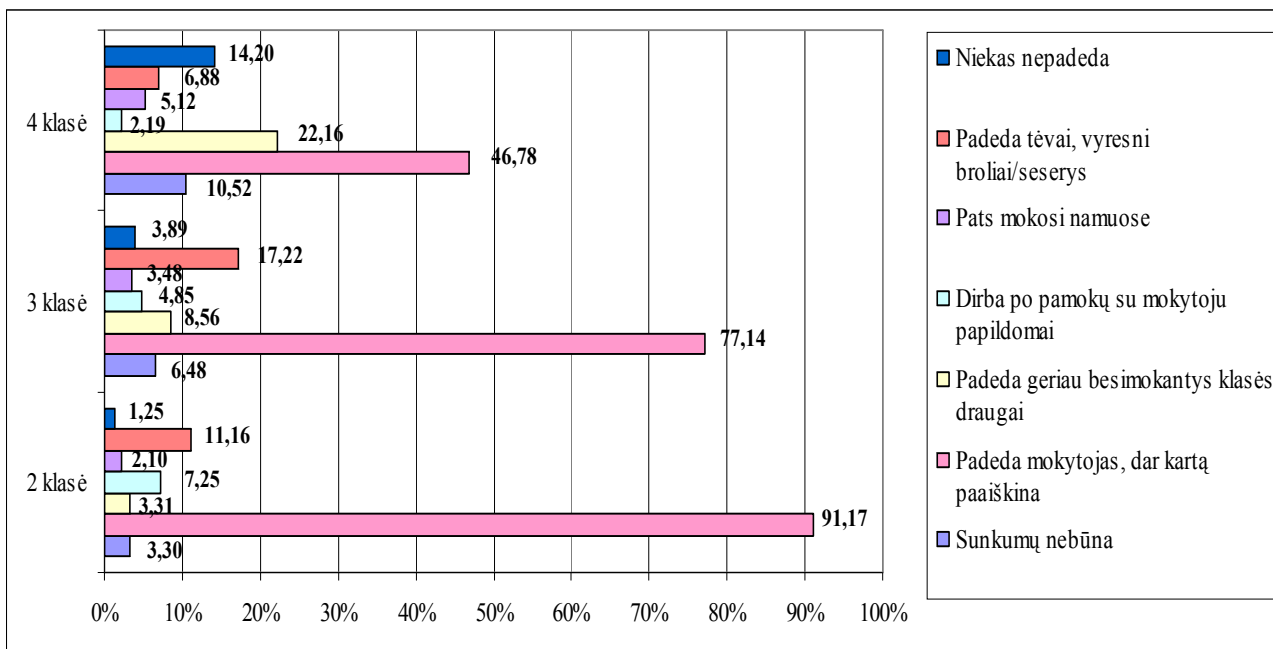

5 pav. Mokinių pagalbos šaltiniai, %

Išanalizavus mokinių atsakymus, paaiškėjo, kad didžiajai daliai (93,45%) antrų klasių mokinių reikalinga mokytojo pagalba, daug rečiau šie mokiniai prašo draugų pagalbos (13,55%). Būtina pastebėti, jog apie mokytojo ir draugų pagalbą vienodai teigė ir įprastinės raidos mokiniai, ir mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių. Kiek vyresni, trečių klasių mokiniai mokytojo pagalbos prašo žymiai rečiau (54,18%) nei antrų klasių mokiniai. Trečiokai dažniau remiasi draugų pagalba (38,82%). Tuo tarpu ketvirtų klasių mokiniai, iš jų – nemaža dalis įprastinės raidos mokinių, kiek dažniau pagalbos kreipiasi į draugus (49%) nei į mokytoją (36,75%), o beveik penktadalis (18,25%) ketvirtokų teigė, jog jiems pasaulio pažinimo pamokų metu pagalbos nereikia visai. Analizuojant rezultatus paaiškėjo, kad vis dėlto, dažniausiai pagalbos mokiniai kreipiasi į mokytoją. Todėl, galima teigti, kad mokytojo pagalbos svarba, tenkinant individualiuosius mokinių poreikius yra akivaizdi.

Atsižvelgiant į tai, kad mokiniams reikalinga pagalba, buvo siekiama išsiaiškinti, kas dar įskaitant mokytoją, mokiniams suteikia būtiną pagalbą ir padeda įveikti bei nugalėti pasitaikančius sunkumus. Išsamesni duomenys pateikiami 6 pav.

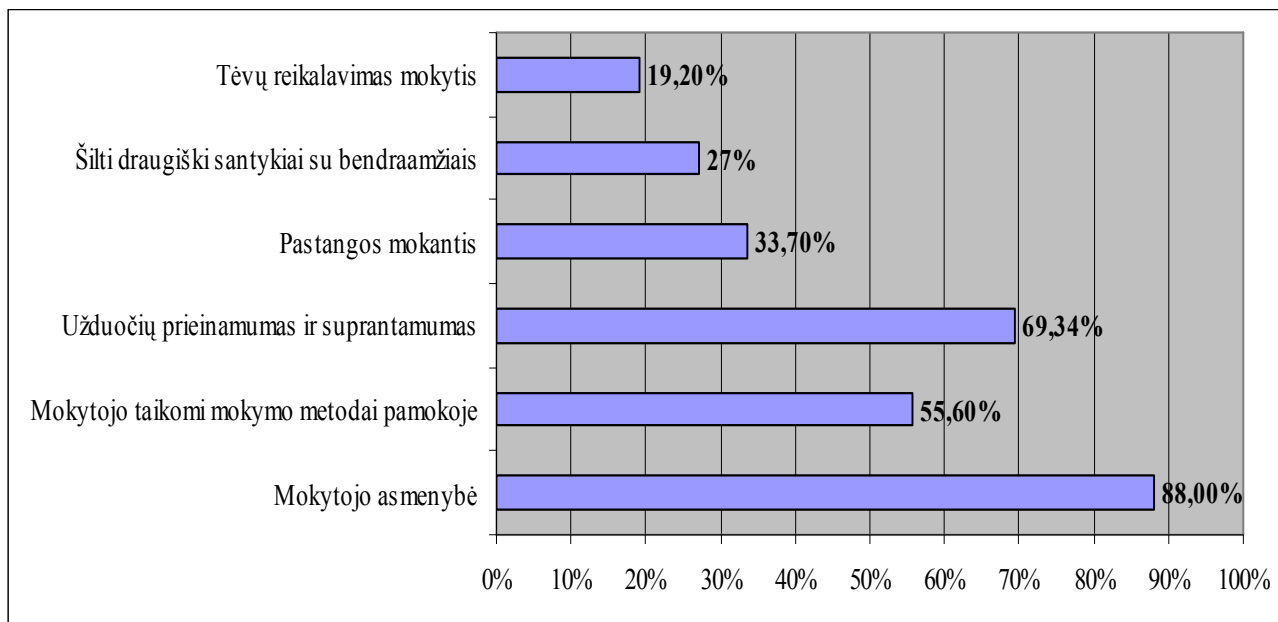

6 pav. Mokinių nuomonė, kaip jie įveikia pasitaikančius mokymosi sunkumus, %

Analizuojant pradinių klasių mokinių atsakymus, matyti, kad dauguma 2 klasių (91,17%), 3 klasių (77,14%) bei 4 klasių (46,78%) mokinių, siekdami įveikti pasitaikančius mokymosi sunkumus pagalbos kreipiasi į mokytoją, prašydami dar kartą paaiškinti. Beveik dešimtadalis (7,25%) antrų klasių mokinių, iš kurių, didesnė dalis turinčių SUP, nurodė, kad kartais su mokytoja dirba papildomai po pamokų arba prašo tėvų, vyresnių brolių/seserų pagalbos (11,16%). Analizuojant trečių klasių mokinių duomenis, galima pastebėti, kad trečiokai be mokytojos pagalbos taip pat prašo tėvų, vyresnių brolių/seserų pagalbos (17,22%). Mokiniai, turintys SUP šią pagalbą nurodė kiek dažniau nei įprastinės raidos mokiniai. Tuo tarpu, ketvirtų klasių mokiniai siekdami įveikti sunkumus, pagalbos kreipiasi į geriau besimokančius klasės draugus (22,16%), maža dalis mokinių retkarčiais patys savarankiškai mokosi namuose (5,12%), o daugiau nei dešimtadalis (14,20%) mokinių, teigė, jog jiems niekas nepadeda. Tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad šiems mokiniams pagalba per pasaulio pažinimo pamokas nereikalinga, kadangi jokių mokymosi sunkumų jiems nekyla.

Mokinių mokymosi sėkmę ir motyvaciją lemiantys veiksniai.

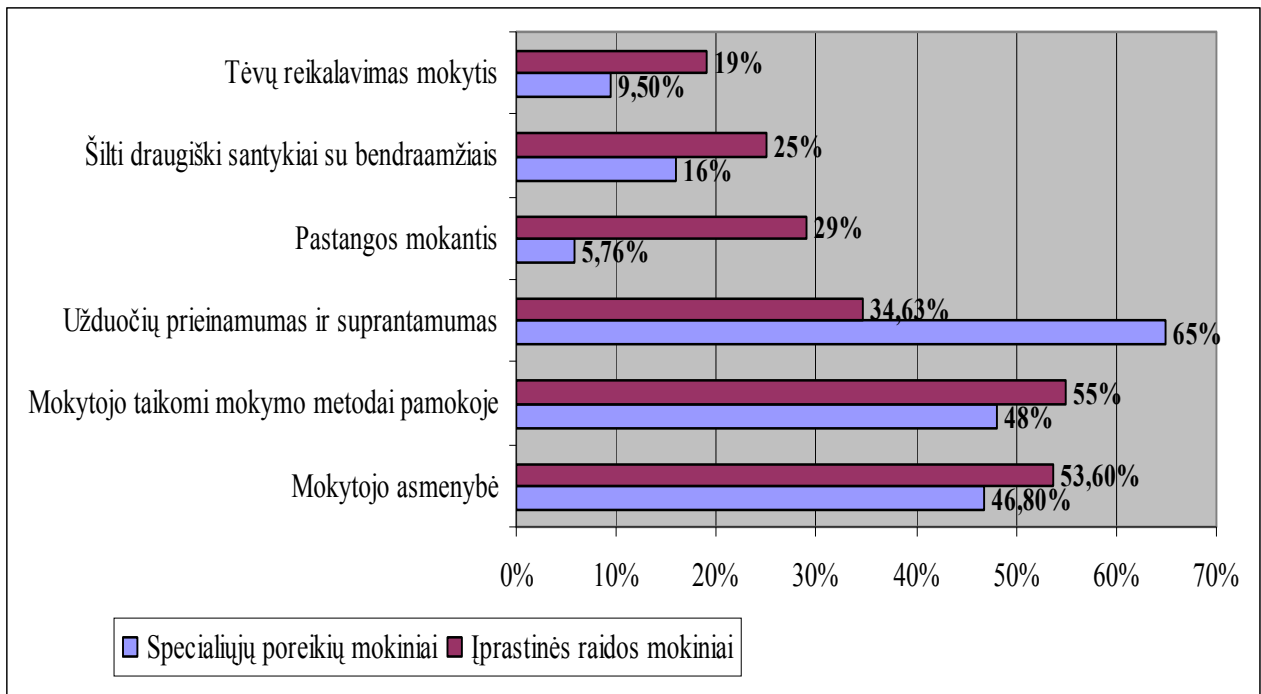
Mokiniai pareiškė nuomonę, nuo ko priklauso jų mokymosi sėkmė (7 pav.)

7 pav. Mokymosi sėkmę lemiantys veiksniai, %

Duomenys parodė, kad mokinių mokymosi sėkmei daugiausiai įtakos turi mokytojo asmenybė (88%). Turbūt ne veltui Pradinio ugdymo bendrosiose programose (2008) rašoma, kad pradiniame ugdyme mokytojas yra: 1) vaiko pagalbininkas, 2) patarėjas, 3) partneris, skatinantis vaiko asmenybės augimą, skleidimąsi, brandą, padedantis įgyti jam būtinų žinių, gebėjimų, vertybinių nuostatų, 4) vedlys, padedantis vaikui atsiskleisti, mokytis ir tobulėti. Todėl akivaizdu, kad mokytojas didele dalimi lemia sėkmingą mokymąsi. Rezultatai rodo, kad kitas labai svarbus ir mokymosi sėkmę lemiantis veiksnys yra mokytojo gebėjimas tinkamai parinkti užduočių prieinamumą bei suprantamumą (69,34%). Šiek tiek daugiau nei trečdalis respondentų (33,70) nurodė, kad sėkmei įtakos turi ir jų pastangos mokantis. Mokinių nuomone, šilti ir draugiški santykiai su bendraamžiais (27%) bei tėvų reikalavimas mokytis (19,20%) mažiau įtakoja mokymosi sėkmę.

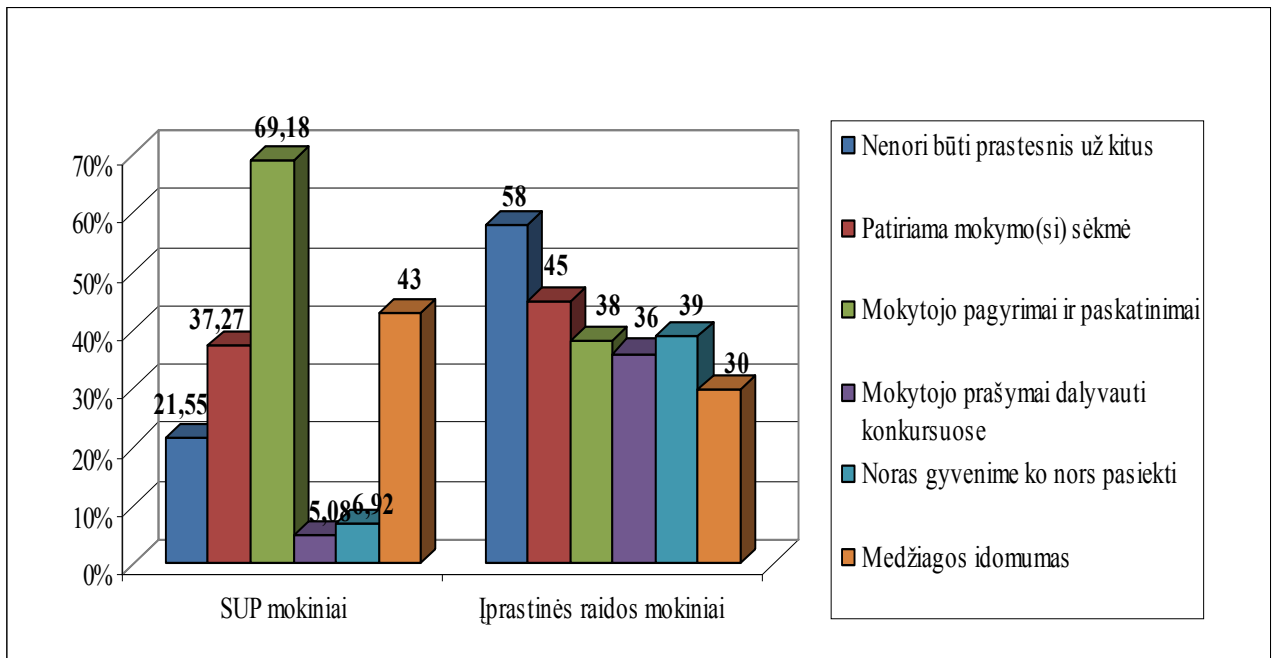
SUP ir įprastinės raidos mokinių nuomonės apie mokymosi sėkmę lemiančius veiksnius pateiktos 8 pav.

8 pav. SUP ir įprastai besivystančių mokinių požiūrių apžvalga: mokymosi sėkmę lemiantys veiksniai, %

Išanalizavus SUP ir įprastinės raidos mokinių sėkmę lemiančius veiksnius, paaiškėjo, kad SUP mokiniai labiau vertina užduočių prieinamumą ir suprantamumą (65%) negu įprastinės raidos mokiniai (34,63%). Tuo tarpu įprastinės raidos mokiniams labiau svarbūs yra mokytojo taikomi mokymo metodai pamokoje (55%) ir mokytojo asmenybė (55%) (žr. į 8 pav.). Taigi, gauti rezultatai rodo, kad ugdymo turinio kokybė ir ugdytojo asmenybė, leidžia užtikrinti sėkmę pasaulio pažinimo pamokose. Lyginant mokinių atsakymus, statistiškai reikšmingi skirtumai fiksuojami teiginiuose: užduočių prieinamumas ir suprantamumas, pastangos mokantis, tėvų reikalavimas mokytis ir šilti draugiški santykiai su bendraamžiais. SUP mokiniai labai vertina užduočių prieinamumą ir suprantamumą, santykių su bendraamžiais svarbą mokymosi sėkmei, negu įprastinės raidos mokiniai, tačiau mažiau linkę vertinti savo sugebėjimus ($p < 0,00001$), tai rodo, kad duomenys yra statistiškai reikšmingi.

Pradinių klasių mokinių nuomonė, apie pasaulio pažinimo mokymosi motyvus iliustruojama 9 pav.

9 pav. Mokinių motyvaciją mokytis skatinantys veiksniai, %

Analizuodami pateiktus duomenis matome, daugiau negu pusė įprastinės raidos mokinių (58%) teigė, jog vienas iš pagrindinių pasaulio pažinimo mokymosi motyvų - nenoras būti prastesniam už kitus. Šiek tiek mažiau nei pusę mokinių skatina patiriama mokymosi sėkmė (45%), noras gyvenime ko nors pasiekti (39%), mokytojo prašymai dalyvauti konkursuose (36%). Daugiau nei trečdalis teigė, jog juos motyvuoja mokytojo pagyrimai ir paskatinimai (38%), medžiagos įdomumas (30%). Tuo tarpu didžioji dalis SUP mokinių (69,18%), teigė, jog pasaulio pažinimo mokosi todėl, kad mokytojas juos pagiria ir paskatina. Beveik pusė mokinių (43%) mokymosi motyvu įvardino medžiagos įdomumą, kiek mažiau (37,27%) patiriamą mokymosi sėkmę, dalis mokinių nenori būti prastesni už kitus (21,55%), noras gyvenime ko nors pasiekti (6,92%) ir mokytojo prašymai dalyvauti konkursuose (5,08%).

Mokinių apklausos rezultatai leidžia manyti, kad siekiant palaikyti specialiųjų ugdymosi poreikių mokinių norą mokytis svarbiausia suteikti nuolatinę pagalbą mokantis. Todėl akivaizdu, jog mokinys nenorės mokytis, jeigu jo pastangos, pasiekimai, atlikti darbai nebus pastebėti, įvertinti ar pagirti.

3.4. Pasaulio pažinimo mokymo(si) metodai ir jų taikymas

Šiame skyriuje apžvelgiamas mokymo(si) metodų taikymas pasaulio pažinimo ugdymo procese. Analizuojama, kas lemia tokį mokymo(si) metodų pasirinkimą ir taikymą dirbant heterogeninėse klasėse.

Kokie, mokymo(si) metodai taikomi pasaulio pažinimo pamokose, pateikta 5 lentelėje.

5 lentelė

Taikomi mokymo(si) metodai pasaulio pažinimo pamokose, N

Metodai	Iprastinės raidos mokiniai	Atsakiusiųjų (mokytojų) skaičius	SUP mokiniai	Atsakiusiųjų (mokytojų) skaičius
<i>Bendrieji pasaulio pažinimo mokymo(si) metodai</i>	pasakojimas	51	pasakojimas	51
	pokalbis	49	pokalbis	49
	individualus aiškinimas	12	individualus aiškinimas	29
	demonstravimas	14	demonstravimas	19
	darbas su vadovėliu	13	darbas su vadovėliu	7
	savarankiškas darbas	7	-----	0
<i>Specifiniai pasaulio pažinimo mokymo(si) metodai</i>	stebėjimas	12	stebėjimas	12
	praktikos darbai	9	praktikos darbai	6
	bandymai, eksperimentai	16	bandymai, eksperimentai	16
<i>Šiuolaikiniai, mokinių veiklą aktyvinantys metodai</i>	diskusija	34	diskusija	29
	darbas poromis	33	darbas poromis	28
	grupinis darbas	21	grupinis darbas	15
	minčių ežys	14	minčių ežys	11
	interviu	7	interviu	5
	IKT naudojimas	5	IKT naudojimas	9

Mokytojai nurodė, kad dirbdami su skirtingų gebėjimų mokiniais taiko įvairius mokymo(si) metodus. Tyrimo rezultatai rodo, kad pradinėse klasėse mokytojai dažniausiai pamokose taiko bendruosius pasaulio pažinimo mokymo(si) metodus. Bendrųjų pasaulio pažinimo mokymo(si) metodų grupėje, įprastinės raidos ir SUP mokiniams dažniausiai taikomas - pasakojimas (51 mokytojas), pokalbis (49 mokytojai). Tačiau reikia pastebėti, jog SUP mokiniams pasaulio

pažinimo pamokose mokytojai dažniau papildomai turi taikyti individualų aiškinimą (29 mokytojai), kuomet šis metodas mokytojui atima daug laiko planuojant tolimesnį ugdymo procesą. Turbūt todėl, mažiau vyraujantys ir rečiau pasaulio pažinimo pamokoje mokytojų taikomi specifiniai pasaulio pažinimo mokymo(si) metodai – stebėjimas (12 mokytojų), bandymai, eksperimentai (16 mokytojų), tačiau šie metodai tiek įprastinės raidos mokiniams, tiek turintiems SUP - taikomi vienodai.

Tačiau be šių metodų, mokytojai pasaulio pažinimo pamokų metu ugdydami įprastinės raidos ir SUP mokinius nurodė klasikinius mokymo(si) metodus: iliustravimą (17 mokytojų), kūrybinius darbus (8 mokytojai). Tai patvirtina Galkienės (2005) nuomonę, kad heterogeninėse klasėse labai tinka darbo grupėmis metodas, kuomet vienoje grupėje užduotis atlieka SUP mokinys su kitais bendraklasiais. Gauti duomenys parodė, kad tyrime dalyvavę mokytojai pakankamai dažnai savo pamokose taiko ir šiuolaikinius (jungiančius įvairią veiklą) metodus: diskusiją, darbą porose ir grupėse, interviu, minčių ežį ir kt. Šie metodai padeda mokytojams į veiklą įtraukti skirtingų gebėjimų mokinius, moko juos bendradarbiauti, kritiškai vertinti situacijas, ugdo savarankiškumą ir atsakomybę.

Tyrimo rezultatai rodo, kad mokytojai pasaulio pažinimo ugdymo procese siekia, kad jų pamokos būtų įdomios, mokiniai efektyviai įsisąmonintų mokomąją medžiagą, todėl pagal galimybes stengiasi parinkti ir taikyti kuo daugiau mokymo(si) metodų.

Išsiaiškinus, kokie pasaulio pažinimo mokymo(si) metodai vyrauja heterogeninėje klasėje, buvo svarbu sužinoti, kas lemia tokį jų pasirinkimą SUP ir įprastinės raidos mokiniams. Mokymo(si) metodų pasirinkimą lemiantys veiksniai pateikiami 6 lentelėje.

Mokymo(si) metodų pasirinkimą lemiantys veiksniai, N

Mokiniai	Įrodantis teiginys	Atsakiusiųjų (mokytojų) skaičius
Įprastinės raidos	...pamokos tema, tikslas ir uždaviniai...	38
	...turimi resursai...	12
	...mokinių žingeidumas...	25
	...mokinių pomėgiai...	6
	...kompetencijų ugdymas...	8
	...medžiagos įvairovė...	36
	...darbo įgūdžiai...	5
	...mokinių amžius...	9
	...motyvacijos skatinimas...	19
SUP	...mokinių poreikių lygis ir gebėjimai...	44
	...turimos žinios ir įgūdžiai...	38
	...pamokos tema, tikslas ir uždaviniai...	18
	...motyvacijos ir smalsumo skatinimas... būtent aktyvieji metodai sudomina mokinį ir įtraukia jį į veiklą...padėtų įsiminti naujas žinias..	13
	... mokinių sugebėjimas įsisavinti dėstomą medžiagą...	35
	...kompetencijų ugdymas...	10
	...turimos mokymo(si) priemonės...	23

Rajecko (1997) teigimu, mokymo(si) metodų parinkimą ir jų taikymo pobūdį nulemia ugdymo tikslas, mokymo medžiagos turinys ir mokomojo dalyko specifika. Apklaustų mokytojų teigimu, dažniausiai būtent „pamokos tema, tikslas ir uždaviniai“, „medžiagos įvairovė“ ir skatina tokią mokymo(si) metodų pasirinkimą įprastinės raidos mokiniams. Kiti, kiek mažiau svarbesni kriterijai, parenkant ir taikant mokymo(si) metodus įprastinės raidos mokiniams yra „mokinių žingeidumas“, „motyvacijos skatinimas“, „turimi resursai“ ir kt. Svarbiausiu kriterijumi, renkantis mokymo(si) metodus SUP mokiniams, apklausoje dalyvavę pradinėse klasių pedagogai, įvardijo mokinių gebėjimus bei savybes. Kiti, vyraujantys teiginiai mokytojų atsakymuose buvo „mokinių poreikių lygis ir gebėjimai“, „turimos žinios ir įgūdžiai“, „mokinių sugebėjimas įsisavinti dėstomą medžiagą“.

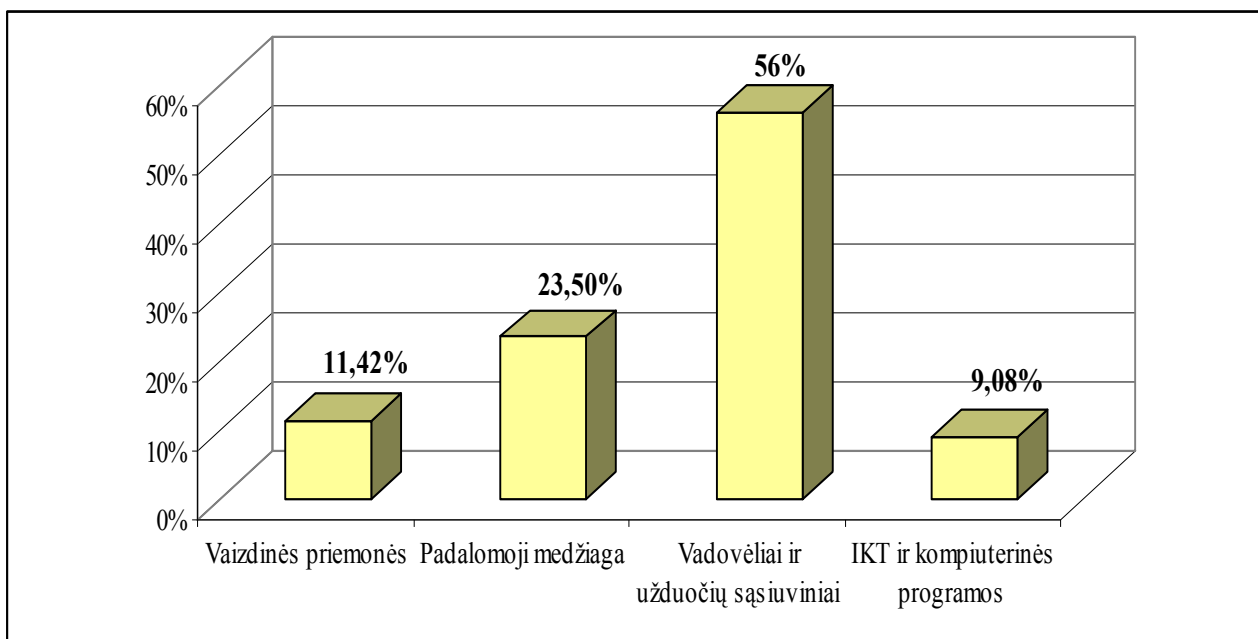
Išanalizavus mokymo(si) metodų pasirinkimą lemiančius veiksnius, kai klasėje mokosi SUP mokiniai, pastebėta, kad pradinio ugdymo mokytojai, rinkdamiesi mokymo(si) metodus, įvertina SUP mokinių sutrikimo sąlygotus mokymo(si) sunkumus, gebėjimą suvokti, įsiminti, tam tikrais mokymo(si) metodais teikiamą informaciją.

3.5. Pasaulio pažinimo ugdymo(si) proceso ypatumai mokytojų požiūriu

Siekiant atlikti išsamesnį ir platesnį tyrimą, anketų pagalba buvo tiriama mokytojų nuomonė apie SUP ir įprastinės raidos mokinių ugdymą heterogeninėse klasėse. Tyrimo metu buvo svarbu ir aktualu išsiaiškinti, kaip mokytojai pasaulio pažinimo pamokų metu dirba heterogeninėse klasėse, kokie sunkumai kyla ugdant SUP mokinius, bei padėti surasti efektyviausius ugdymo būdus, padedančius užtikrinti ugdymo kokybę bendrojo lavinimo mokyklose, heterogeninėse klasėse.

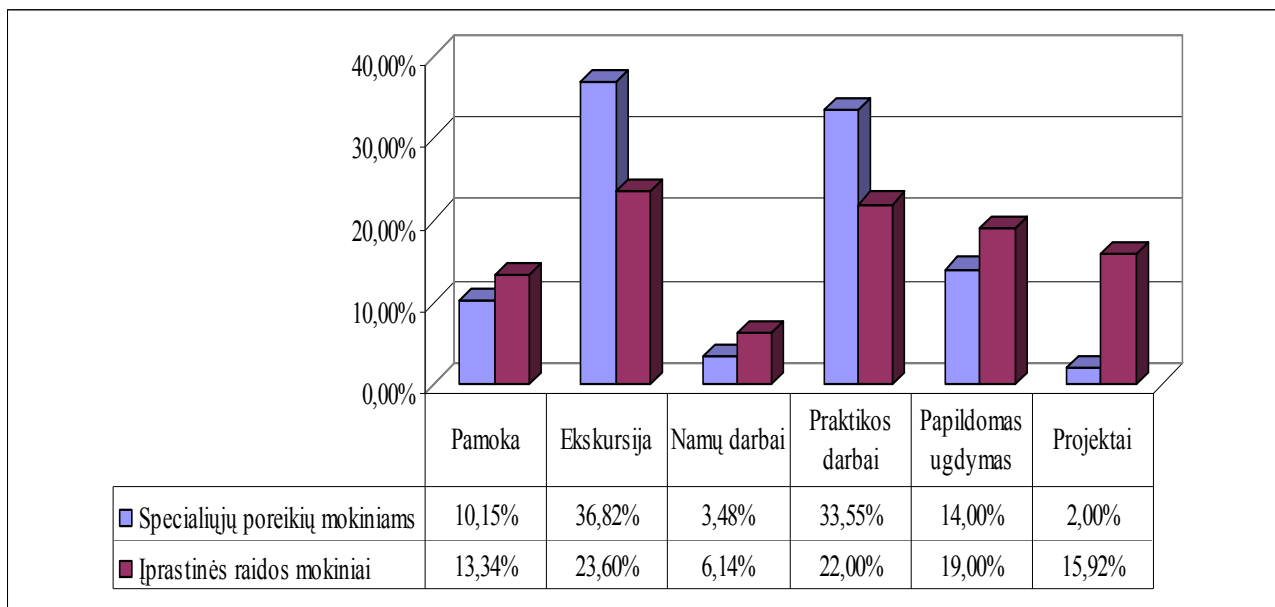
Mokinių ugdymo(si) sėkmė ir kokybė didele dalimi priklauso nuo naudojamų mokymo priemonių. Tyrimo metu domėtasi, kaip dažnai heterogeninėse klasėse per pasaulio pažinimo pamokas mokytojai naudoja nurodytas mokymo priemones. Mokymo priemonių naudojimo pasaulio pažinimo pamokose dažnumas vaizduojamas 10 pav.

10 pav. Mokymo priemonių naudojimas pasaulio pažinimo pamokose, %

Paaikškėjo, kad dažniausiai pasaulio pažinimo pamokose naudojami vadovėliai ir užduočių sąsiuviniai (56%), kartais pamokos pajvairinamos padalomąja medžiaga (23,50%), kiek rečiau naudojamos vaizdinės priemonės (11,42%), tuo tarpu rečiausiai pamokoje naudojamosi IKT ir kompiuterinėmis programomis (9,08%). Tyrimo duomenys rodo, kad pasaulio pažinimo pamokose naudojamos įvairios mokymo priemonės, tačiau akivaizdu, kad vadovėliai ir užduočių sąsiuviniai kol kas yra viena iš pagrindinių mokymo(si) priemonių. Vis dėlto, svarbiausia tai, kad renkant mokymo priemones jos ugdytų mokinių gebėjimus, kūrybiškumą, aktyvumą ir skatintų motyvaciją mokytis.

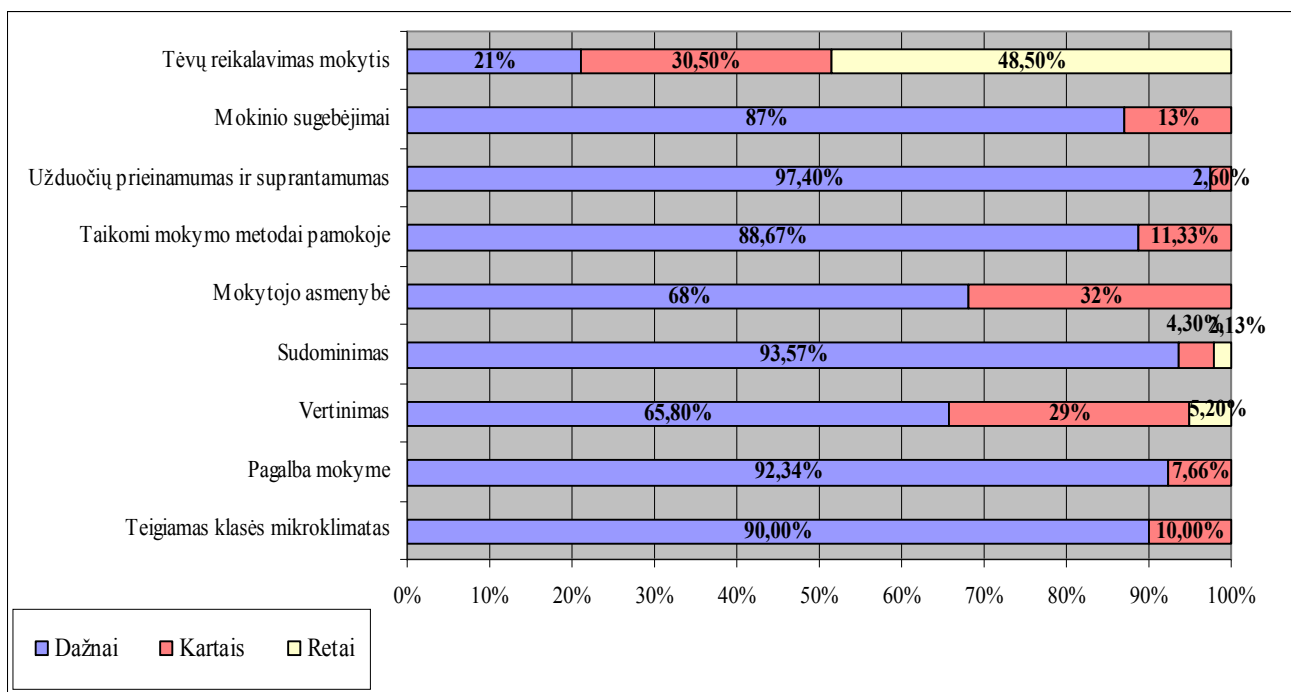
Tiriant pasaulio pažinimo ugdymo organizavimo formas, išryškėjo, kad mokymas organizuojamas įvairiomis formomis (11 pav.).

11 pav. Mokiniais patinkančios pasaulio pažinimo ugdymo organizavimo formos, %

Sėkmingam gamtamoksliniam ugdymui realizuoti pasirenkamos tinkamiausios ugdymo formos. Lamanausko (2001) teigimu, gamtamokslinio ugdymo formos priklauso nuo įvairių veiksnių: mokinių skaičiaus, darbo vietos ir laiko, mokinių veiklos ir mokytojo vadovavimo. Mokytojai nurodė, jog SUP mokiniams labiausiai patinka ekskursijos (36,82%) bei praktikos darbai (33,55%), kiek mažiau mėgiamas papildomas ugdymas (14%), pamoka (10,15%), o itin mažai mėgiami projektai (2%). Įprastinės raidos mokiniams, taip pat, patinka ekskursijos (23,60%), praktikos darbai (22%) bei papildomas ugdymas (19%), šiek tiek mažiau projektai (15,92%), pamokos (13,34%), namų darbai (6,14%). Vertinant mokytojų nuomonę, galima daryti išvadą, kad SUP ir įprastinės raidos mokiniams, labiausiai mėgstamos organizavimo formos - ekskursija ir praktikos darbai. Todėl mokytojai nurodė, jog dažniausios priežastys, dėl kurių mokiniai mėgsta šias ugdymo formas yra didesnės galimybės pažinti klasės draugus, plėtoti bendravimo įgūdžius bei geriau įsisavinti mokomąją medžiagą.

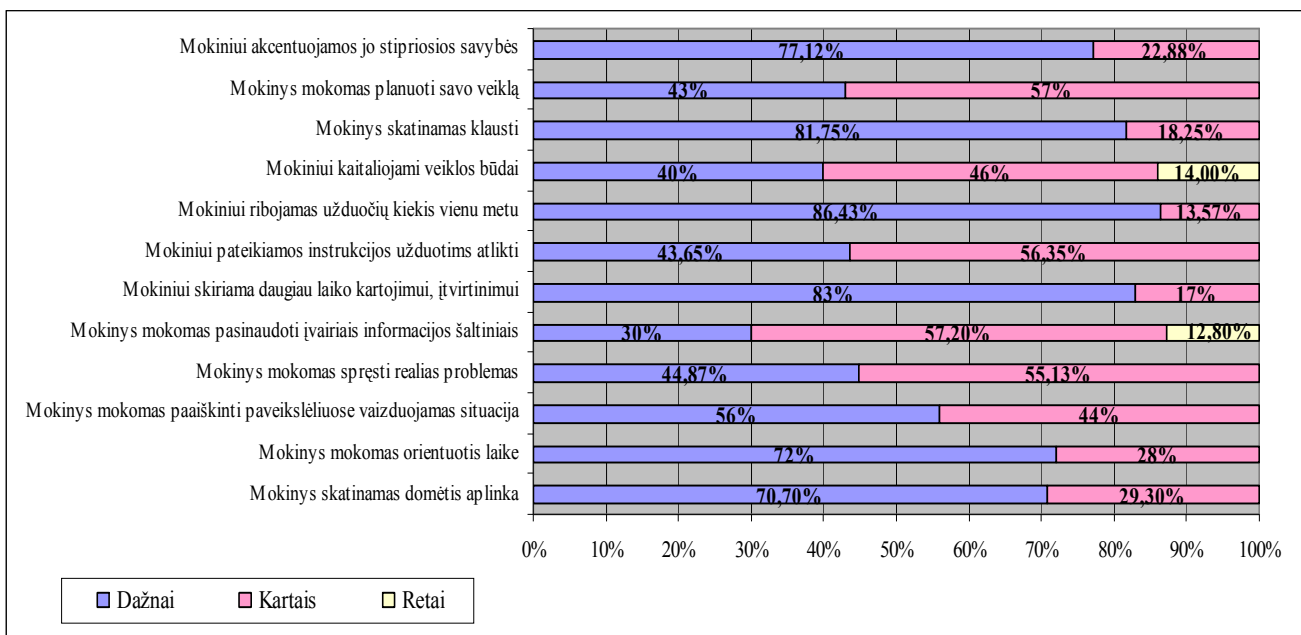
Tirta mokytojų nuomonė, kas motyvuoja mokinių mokymo(si) sėkmę (12 pav.).

12 pav. Veiksniai, lemiantys mokinių mokymo(si) sėkmę per pasaulio pažinimo pamokas, %

Mokytojų nuomone, mokinių mokymo(si) sėkmę per pasaulio pažinimo pamokas dažniausiai lemia užduočių prieinamumas ir suprantamumas (97,40%), sudominimas (93,57%), pagalba mokyme (92,34%), teigiamas klasės mikroklimas (90%) bei pamokoje taikomi mokymo(si) metodai (88,67%). Kartais mokinių mokymosi sėkmę priklauso ir nuo mokytojo asmenybės (32%) ir vertinimo (29%). Rečiausiai mokinių mokymo(si) sėkmę lemia tėvų reikalavimas mokytis (48,5%). Tačiau mokytojai pabrėžė, kad nė vienas šių veiksnių atskirai sėkmingos veiklos garantuoti negali. Ji galima tik esant sėkmingai visų veiksnių interakcijai.

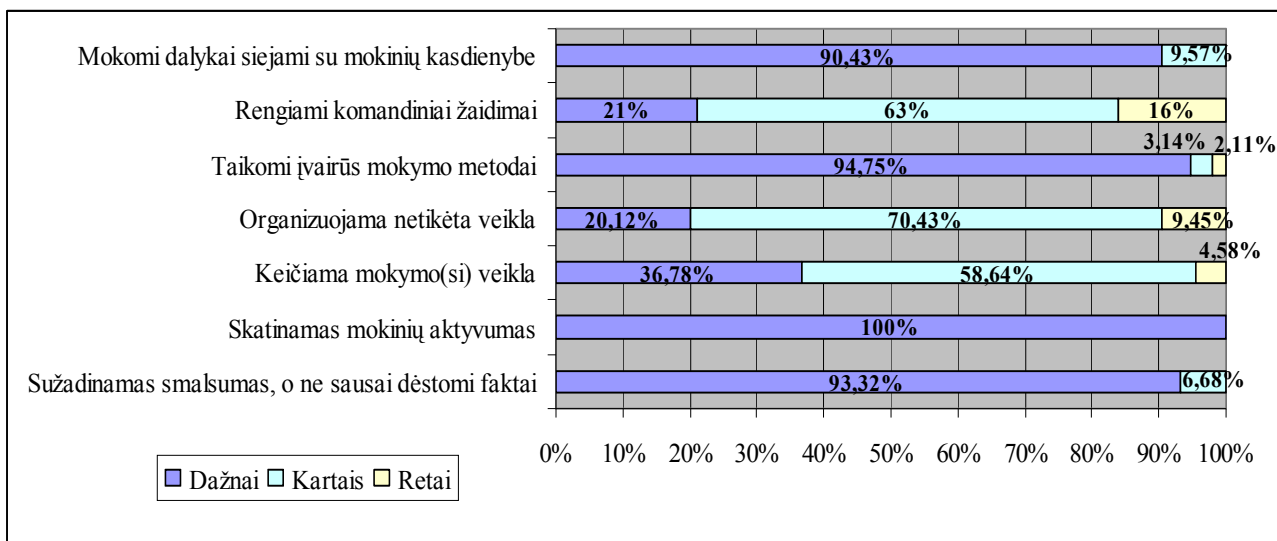
Mokytojų teirautasi, kaip dažnai pasaulio pažinimo pamokų metu, dirbant su SUP mokiniais taikomi nurodyti darbo būdai (žr. 13 pav.).

13 pav. Mokytojų taikomi mokymo būdai, dirbant su SUP mokiniais pasaulio pažinimo pamokų metu, %

Atsakymai pasiskirstė gana vienodai. Apklausoje dalyvavę pradinėse klasių mokytojai nurodė, kad dirbant su SUP mokiniais dažnai labai svarbu vienu metu riboti užduočių kiekį (86,43%), skirti daugiau laiko kartojimui ir įtvirtinimui (83%), skatinti klausti (81,75%) bei akcentuoti mokiniui stipriąsias jo puses (77,12%). Taip pat, tyrimo metu gauti duomenys parodo, kad kartais mokiniams būtina kaitalioti veiklos būdus (46%), tik tada mokinių ugdymas bus kokybiškas ir rezultatyvus.

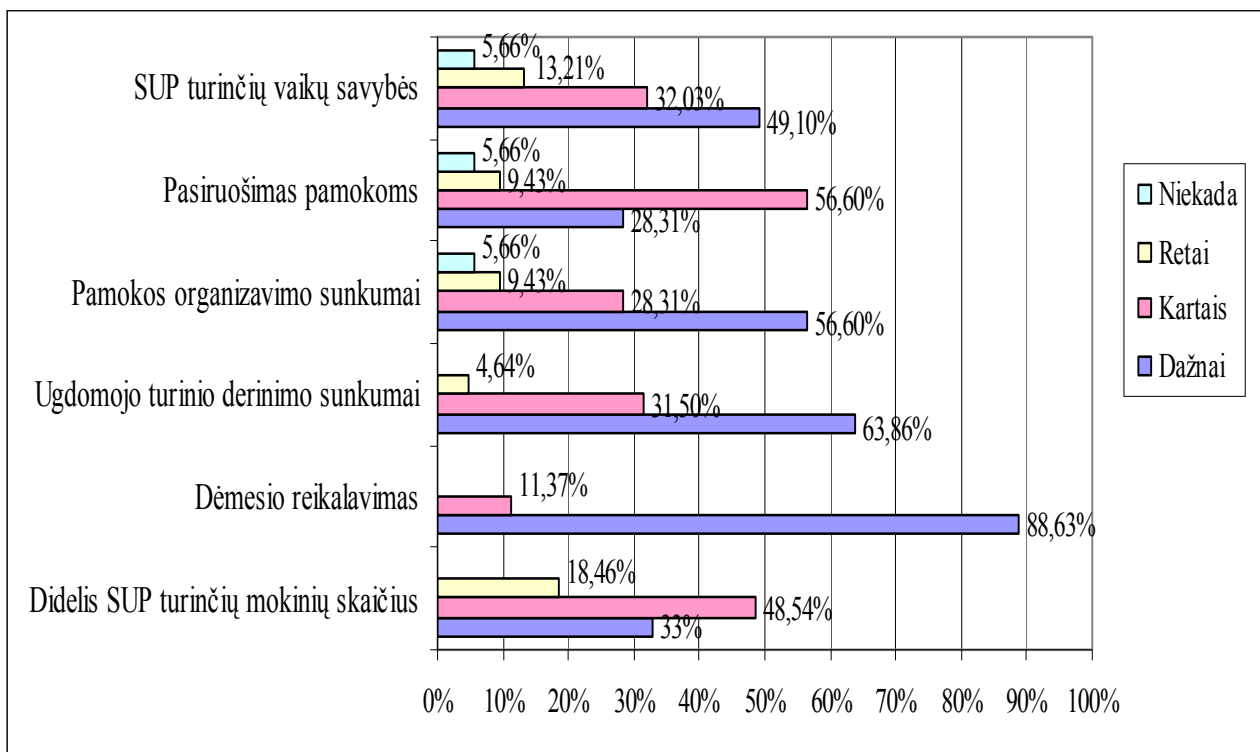
Kaip mokytojai skatina mokinių susidomėjimą pasaulio pažinimo ugdomuoju dalyku, pavaizduota 14 pav.

14 pav. Būdai, skatinantys mokinių susidomėjimą pasaulio pažinimo dalyku, %

Kaip matome 14 paveiksle, atliktas mokytojų apklausos tyrimas rodo, kad siekiant palaikyti mokinių susidomėjimą ir norą mokytis svarbu dažnai taikyti įvairius mokymo(si) metodus (94,75%), sužadinti mokinių smalsumą (93,32%) ir mokomąjį dalyką sieti su mokinių kasdienybe (90,43%). Tačiau norint sudominti mokinius kartais būtinas netikėtos veiklos organizavimas (70,43%), komandinių žaidimų rengimas (63%) ir mokymo(si) veiklos keitimas (58,64%). Vadinasi, galima teigti, jog norint skatinti mokinių susidomėjimą yra labai svarbus sistemingas mokymas.

Dažniausiai mokytojams kylantys sunkumai, dirbant heterogeninėse pradinio ugdymo klasėse, grafiškai pavaizduoti 15 pav.

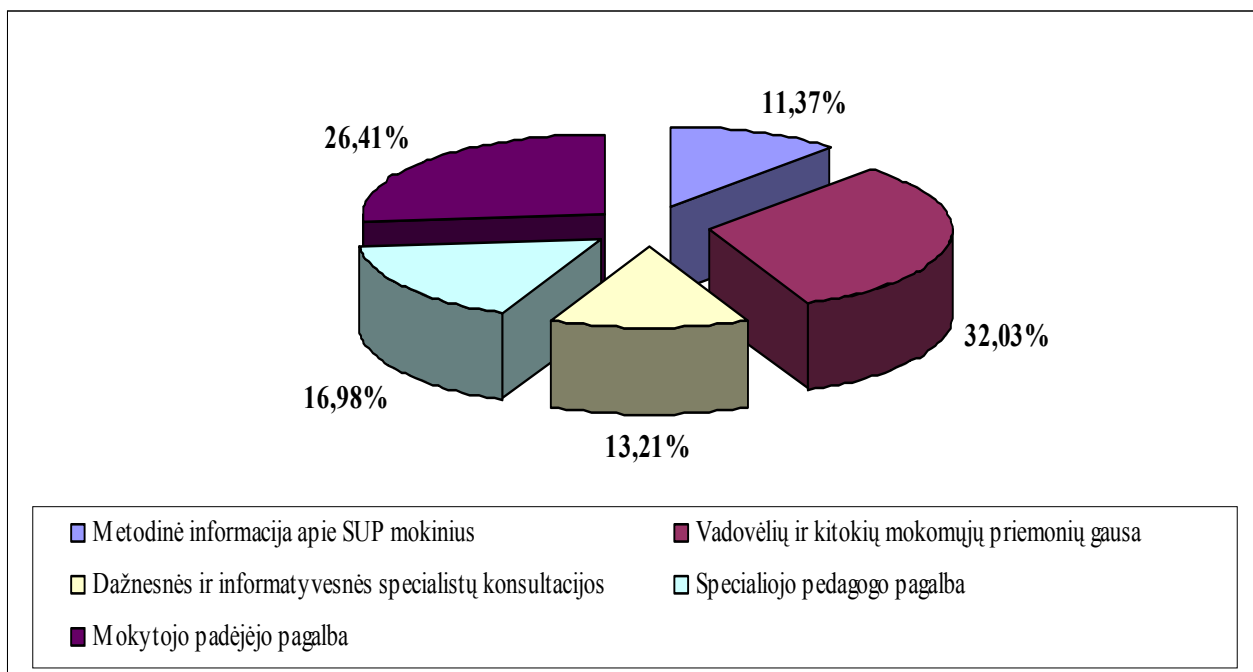

15 pav. Sunkumai, kylantys heterogeninėse pradinio ugdymo klasėse, %

Dauguma apklausoje dalyvavusių mokytojų nurodė ne po vieną, o po kelias problemas, dirbant heterogeninėse klasėse. Iš apklausos duomenų matyti, kad net 88,63% mokytojų pripažino, kad jiems dažniausiai kylantis sunkumas - dėmesio reikalavimas, kiek mažiau ugdomojo turinio derinimas (63,86%), pamokos organizavimas (56,60%) bei pasiruošimas pamokoms (56,60%) ir SUP vaikų savybės (49,10%). Rečiausiai kylantys sunkumai mokytojų manymu - didelis SUP turinčių mokinių skaičius klasėje (48,54%). Šie duomenys parodo, kad mokytojams kyla sunkumų dirbant heterogeninėse klasėse. Be šių paminėtų sunkumų, dirbant heterogeninėje klasėje mokytojai nurodė dar kitus kylančius sunkumus. Mokytojų teigimu, didelė dalis SUP mokinių sunkiai rašo ir

skaito, sunkiai įsimena, ką aiškina mokytojas, nežino kaip mokytis, dažnai nesukaupia dėmesio, praleidinėja pamokas, neturi reikalingų mokymo priemonių ir atsikalbinėja mokytojams.

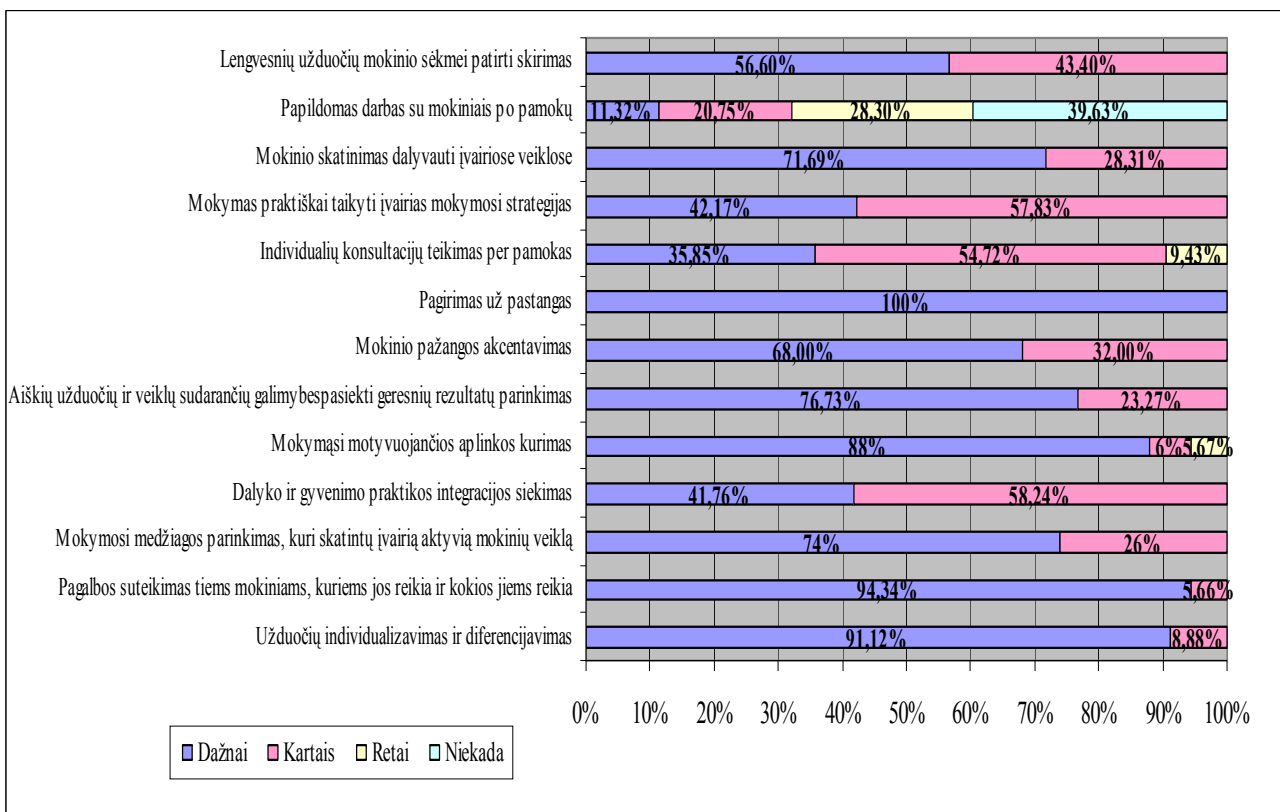
Pradinių klasių mokytojų buvo klausiama, kas jiems padėtų palengvinti ugdymo procesą pasaulio pažinimo pamokų metu dirbant su SUP mokiniais (žr. 16 pav.).

16 pav. Ištekliai, palengvinantys ugdymo procesą dirbant su SUP mokiniais, %

Išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad kas trečiam mokytojui (32,03%) darbą palengvintų vadovėlių ir kitokių mokomųjų priemonių gausa, šiek tiek mažiau nei trečdaliui mokytojų (26,41%) praverstų mokytojo padėjėjo pagalba, o beveik penktadaliui (16,98%) reikalinga specialiojo pedagogo pagalba. Daugiau nei dešimtadalis (13,21%) mokytojų nurodė, kad jiems reikalingos dažnesnės ir informatyvesnės specialistų konsultacijos, dar mažesnę dalis mokytojų (11,37%) teigė, kad jų darbą palengvintų metodinė informacija apie SUP mokinius. Taigi, tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidas, kad mokyklose mokytojams dirbant su SUP mokiniais, kyla sunkumų, todėl reikalingos mokomosios priemonės, specialistų konsultacijos, metodinė informacija bei būtinas mokytojo padėjėjas ar kitas šios srities specialistas, padedantis suteikti reikalingą pagalbą mokymo(si) negalių turintiems mokiniams.

Mokytojų buvo prašoma nurodyti, kokiais būdais jie padeda nugalėti ugdymo(si) sunkumus SUP mokiniais. Detalesni tyrimo duomenys pateikiami 17 pav.

17 pav. Būdai, padedantys mokytojams nugalėti ugdymo(si) sunkumus dirbant su SUP mokiniais, %

Iš apklausos duomenų paaiškėjo, kad daugeliu atveju mokytojo žodinis pagyrimas gali būti labai stipri motyvuojanti priemonė. Visi mokytojai, kaip pagrindinį sėkmės veiksnį nurodė – mokinio pagyrimą už pastangas (100%). Dauguma apklaustų mokytojų (94,34%) ugdydami ugdymo(si) sunkumų turinčius mokinius, kaip dažniausią sunkumų nugalėjimo būdą minėjo reikalingos pagalbos suteikimą, užduočių individualizavimą ir diferencijavimą (91,12%) bei mokymąsi motyvuojančios aplinkos kūrimą (88%) ir kt. Apibendrinus mokytojų atsakymus į šį klausimą, tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad tokie mokymo būdai mokiniams, turintiems ugdymo(si) sunkumų yra tikslingi ir padedantys nugalėti ugdymo(si) sunkumus.

Akivaizdu, kad mokinių, turinčių SUP ugdymas ir švietimo pagalbos organizavimas yra sudėtingas procesas ugdytojams. Išanalizavus duomenis matyti, kad mokytojai nėra abejingi SUP mokinių integracijos procesui vykstančiam bendrojo lavinimo mokyklose ir stengiasi, kuo dažniau suteikti reikalingą pagalbą savo ugdytiniams. Tyrimo rezultatai rodo, jog heterogeninių grupių ugdymas skatina mokytojų kūrybiškumą, lankstumą, derinant ugdymo turinio reikalavimus prie kiekvieno mokinio ypatumų.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė bei tyrimo duomenys atskleidė, kad pasaulio pažinimo ugdymo procese taikomi įvairūs mokymo(si) metodai.
2. Nustatyta, kad pasaulio pažinimas mokiniams yra labiau patinkantis nei nepatinkantis mokomasis dalykas. Mokinių apklausos rezultatai atskleidė, jog pasaulio pažinimo pamokų metu mokiniams patinka dalyvauti pokalbyje, dirbti poromis ir grupėmis, atlikti bandymus.
3. Pasaulio pažinimo ugdymo procese mokinių mokymo(si) sėkmę dažniausiai lemia užduočių prieinamumas ir suprantamumas, sudominimas, pagalba mokyme, teigiamas klasės mikroklimatas bei taikomi mokymo(si) metodai. Nustatyta, kad pasaulio pažinimo pamokų metu dominuoja bendrieji, specifiniai ir šiuolaikiniai mokymo(si) metodai. Tuo tarpu dažniausiai taikomi – bendrieji pasaulio pažinimo mokymo(si) metodai.
4. Tyrimas parodė, kad pasaulio pažinimo ugdymo procese mokymo(si) metodų kaita teikiant pagalbą SUP mokiniams nėra didelė, kadangi mokytojas klasėje dirba vienas. Tačiau ugdydami heterogenines klases mokytojai stengiasi mokiniams pateikti diferencijuotas, individualizuotas užduotis, dirbti su mokiniais papildomai, taikyti įvairius būdus mokinių pažangai užtikrinti.
5. Ugdytojų apklausos rezultatai atskleidė, kad pasaulio pažinimo mokymo metodų pasirinkimą įprastinės raidos mokiniams ir mokiniams, turintiems SUP, lemia skirtingi veiksniai. Įprastinės raidos mokiniams mokymo metodų pasirinkimą lemia pamokos tema, tikslas, uždaviniai bei medžiagos įvairovė, o mokiniams, turintiems SUP metodų pasirinkimą lemia mokinių poreikių lygis ir gebėjimai, turimos žinios ir įgūdžiai bei mokinių sugebėjimas įsisavinti mokomąją medžiagą.
6. Hipotezė, kad pasaulio pažinimo ugdymo procese yra dažna mokymo(si) metodų kaita, o ugdant SUP mokinius metodai gali skirtis, pasitvirtino iš dalies.

Literatūra

1. Alaverdyan, A., Simon, J. L. (2009). *Inclusive Education Toolkit*. Prieiga per internetą: http://www.dpi-europe.org/un_convention_news_2/armenian-education-toolkit.pdf [žiūrėta: 2012-12-10].
2. Ainscow, M., Booth, T., Dyson, A. (2006). *Improving Schools, Developing Inclusion*. USA, Canada, New York. Prieiga per internetą: <http://arrts.gtcni.org.uk/gtcni/bitstream/2428/49039/1/Ainscow.pdf> [žiūrėta: 2013-01-09].
3. Ainscow, M. (2007). *From special education to effective schools for all: A review of progress so far*. London: Sage. Prieiga per internetą: <http://ema.sagepub.com/content/37/3/366.full.pdf+html> [žiūrėta: 2013-01-12].
4. *Aktyvaus mokymosi metodai*. Mokytojo knyga. (1998). Vilnius: Garnelis.
5. Ališauskas, A. (2001). Specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas bendrojo lavinimo mokyklose: pokyčių analizė. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas* (p. 6 – 11). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
6. Ališauskas, A., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Kaffemanienė, I., Melienė, R., Miltenienė, L. (2011). *Specialiųjų ugdymo(si) poreikių tenkinimas: Lietuvos patirtis užsienio šalių kontekste*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos bei modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2 (7), 6-23.
8. Ambrukaitis, J. (2003). Bendroji ir specialioji lingvodidaktika: panašumai ir skirtumai. J. Ambrukaitis (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p.160-173). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
9. Ambrukaitis, J. (2005). *Specialiojo ugdymo kaitos bruožai*. Mokslo taikomasis leidinys. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
10. Ambrukaitis, J., Giedrienė, R., Gudžienė, T., Kalesnikienė, D., Mačiukaitė, A., Melienė, R., Prosnjakova, H., Skripkienė, R., Štivilienė, O., Tomėnienė, L., Vaitkevičienė, A., Varapickienė, V. (2009). (Red. Kol.). *Pradinio ugdymo bendrųjų programų pritaikymo rekomendacijos specialiųjų poreikių mokinių kalbiniam, matematiniam ir socialiniam bei gamtamoksliniam ugdymui*. Vilnius.
11. Andreikėnienė, J., Visockienė, O. (2007). *Pedagogo veiklos tobulinimas: pagalba skirtingų poreikių mokiniams mokytis dirbti su tekstų rengyklėmis*. Kaunas.

12. Bennett, B. B., Rolheiser-Bennett, C., Stevahn, L. (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant: kur jausmai ir protas susitinka*. Vilnius: Garnelis.
13. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
14. Borusevičienė, N. (Sud.). (2004). *Mokymo(si) procesai edukaciniu ir filosofiniu aspektu*. Šiauliai: Lucilijus.
15. Bouysse, V. (2009). *La gestion de l'hétérogénéité. La différenciation pédagogique en classe maternelle*. La Réunion. Prieiga per internetą: http://maternelles-ia62.etab.ac.lille.fr/public/COMPTESENDUS/BOULOGNEMONTREUIL/La_gestion_de_l_heterogeneite_La_differenciation_pedagogique_en_classe_maternelle_Conference_de_V_BOUYSS_E.pdf [žiūrėta: 2013-03-01].
16. Brookhart, S. M. (2012). *Kaip mokiniams teikti veiksmingą grįžtamąją informaciją*. Vilnius: Rgrupė.
17. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas: pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams*. Vilnius: Margi raštai.
18. Cowley, S. (2006). *Mokymo klinika*. Vilnius: Tyto alba.
19. Czisch, F. (2009). *Vaikai gali daugiau. Kitokia pradinė mokykla*. Vilnius: Kronta.
20. Dabrišienė, V., Narkevičienė, B. (2002). Individualizuoto ugdymo programų specialiųjų poreikių moksleiviams sudarymo principai: teorinis pagrindimas. *Specialusis ugdymas*, 2 (7), p. 24–33.
21. Daujotis, E., ir kt. (2012). *Lietuvos švietimas skaičiais 2012. Bendrasis ugdymas*. Vilnius.
22. Delphine, D. (2006). *Comment gérer l'hétérogénéité des élèves?* Prieiga per internetą: http://www2.dijon.iufm.fr/doc/memoire/mem2006/06_05STA00757.pdf [žiūrėta: 2013-02-17].
23. Dyson, A., Farrell, P., Polat, F., Hutcheson, G. (2004). *Inclusion and Pupil Achievement*. Prieiga per internetą: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130401151715/https://www.education.gov.uk/publications/eOrderingDownload/RR578.pdf> [žiūrėta: 2013-04-09].
24. Dobranskienė, R. (2004). *Mokyklos bendruomenės vadyba*. Monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
25. Dudzinskienė, R., Kišonienė, R. (2007). *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo turinio individualizavimas*. Vilnius: Via Recta.
26. Dudzinskienė, R., Kišonienė, R., Luneckienė, A., Žičkienė, D. (2008). *Į pagalbą mokytojui ir mokyklai*. Vilnius: Via Recta.

27. Dudzinskienė, R., Kalesnikienė, D., Paurienė, L., Žilinskienė, I. (Reng.). (2010). *Inovatyvių mokymo(si) metodų ir IKT taikymas*. Vilnius: Ugdymo plėtotės centras.
28. Dumčienė, A., Bajoriūnas, Z. (2006). *Ugdymo pagrindai*. Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija.
29. Farrell, P., Dyson, A., Polat, F., Hutcheson, G., Gallannaught, F. (2007). Inclusion and achievement in mainstream schools. *European Journal of Special Needs Education*. Vol. 2, No. 2, April 2007.
30. Fullan, M. (2005). *Fundamental change: international handbook of educational change*. Dordrecht: Springer.
31. Gabrielaitienė, N., Grušienė, D., Lekienė, L., Laurutienė, V. (2001). Mokyklos ir muziejaus bendradarbiavimas. J. Banytė (Sud.). *Mokymas ir mokymasis bendradarbiaujant: respublikinė teorinė praktinė konferencija*. Šiauliai: K. J. Vasiliausko įmonė.
32. Gage, N. L., Berliner, D.C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma littera.
33. Galkienė, A. (2003). *Pedagoginė sąveika integruoto ugdymo sąlygomis*. Monografija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
34. Galkienė, A. (2005). *Heterogeninių grupių didaktika: specialieji poreikiai bendrojo lavinimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
35. Galkienė, A., Cijūnaitienė, A. (2007). Mokymo metodų taikymo veiksmingumas ir populiarumas. (Red.). M. Barkauskaitė. *Pedagogika*, 87, 77-85. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/pedagogika/PDF/2007/87/77-85.pdf> [žiūrėta: 2013-03-03].
36. Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje - 2011: XVII nacionalinės mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys, Vilnius, 2011 m. balandžio mėn. 29-30 d. Savičienė, D. Vaikų prigimtinio ir natūralaus pažintinio aktyvumo ugdymas pasaulio pažinimo pamokose.
37. Gedvilienė, G., Zuzevičiūtė, V. (2007). *Edukologija*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
38. Gedvilienė, G., Laužackas, R., Lileikienė, T., Mačianskienė, N., Sabaliauskas, T., Sajienė, L., Stasiūnaitienė, E., Teresevičienė, M., Tūtlys, V. (Reng.). (2008). *Ko reikia šiuolaikiniam mokytojui?* Aktualus mokytojų kvalifikacijos tobulinimo turinys: mokomoji knyga mokytojams. Vilnius: Lodvila.

39. Geležinienė, R., Vasiliauskienė, L., Vyšniauskienė, A. (Reng.). (2011). *Mokomės kartu. Metodinės rekomendacijos mokytojams ir švietimo pagalbos teikėjams*. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
40. Glickman, C. D. (2010). *Lyderystė mokymuisi: kaip padėti mokytojams sėkmingai dirbti*. Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras.
41. Grigorjevas, J., Mačiukaitė, A. (2009). Bendrojo lavinimo mokyklos pradinių klasių mokinių požiūrio į pasaulio pažinimo dalyką ir ugdomąją aplinką tyrimas. *Jaunujų mokslininkų darbai*, 4 (25), 143-149.
42. Grinkevičius, K., Miškinienė, M., Kurienė, A., Cibulskaitė, N. (Reng.). (2012). *Aktyvaus mokymo metodai mokant gamtos mokslų ir matematikos*. Vilnius: Edukologija.
43. Grinkevičius, K., Noreika, R. (2013). *Pamokos planavimas ir organizavimas: teoriniai pagrindai ir praktiniai patarimai*. Vilnius: Edukologija.
44. Grinienė, E., Vaitkevičius, V. (2003). Vaikai, turintys somatinių bei neurologinių sutrikimų. Ambrukaitis, J. (Red.). *Specialiojo ugdymo pagrindai* (p. 393 – 409). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
45. Gudžinskienė, V. (2000). *Protinio darbingumo ugdymo veiksniai III-IV klasėse*. Vilniaus universiteto leidykla.
46. Helmke, A. (2012). *Pamokos kokybė ir mokytojo profesionalumas*. Vilnius: Vaistų žinios. Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra.
47. Hopkins, D., Ainscow, M., West, M. (1998). *Kaita ir mokyklos tobulinimas*. Vilnius: Tyto alba.
48. *Inkliuzinis ugdymas ir komandinė pagalba mokiniui* (2011). Metodinės rekomendacijos mokytojams, švietimo pagalbos teikėjams. Vilnius.
49. Jackūnas, Ž. (2006). *Lietuvos švietimo kaitos linkmės*. Vilnius: Kultūros, filosofijos ir meno institutas.
50. Jakavičius, V., Juška, A. (1996). *Mokyklos pedagogika*. Kaunas: Šviesa.
51. Jatkauskienė, B., Tolutienė, G. (2012). *Aiškinamasis andragogikos terminų žodynas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
52. Jensen, E. (1999). *Tobulas mokymas*. Vilnius: AB OVO.
53. Johnson, B. (2011). *Student Learning Groups: Homogeneous or Heterogeneous?* Prieiga per internetą: <http://www.edutopia.org/blog/student-grouping-homogeneous-heterogeneous-ben-johnson> [žiūrėta: 2012-11-23].

54. Jonynienė, V. (2010). *Mano pasaulis. Pasaulio pažinimo vadovėlis II klasei. 1-oji ir 2-oji knyga.* Kaunas: Šviesa.
55. Jonynienė, V. (2006). *Pasaulis ir aš. Pasaulio pažinimo vadovėlis, pritaikytas specialiųjų poreikių mokiniams II klasei. 1-oji ir 2-oji knyga.* Kaunas: Šviesa.
56. Jonynienė, V. (2011). *Mūsų pasaulis. Pasaulio pažinimo vadovėlis III klasei. 1-oji ir 2-oji knyga.* Kaunas: Šviesa.
57. Jonynienė, V. (2007). *Mūsų pasaulis. Pasaulio pažinimo vadovėlis, pritaikytas specialiųjų poreikių mokiniams III klasei. 1-oji ir 2-oji knyga.* Kaunas: Šviesa.
58. Jonynienė, V. (2007). *Vienas pasaulis. Pasaulio pažinimo vadovėlis IV klasei. 1-oji ir 2-oji knyga.* Kaunas: Šviesa.
59. Jonynienė, V. (2007). *Vienas pasaulis. Pasaulio pažinimo vadovėlis, pritaikytas specialiųjų poreikių mokiniams IV klasei. 1-oji ir 2-oji knyga.* Kaunas: Šviesa.
60. Jonušaitė, L. (2012). *Praktikos darbų taikymas gamtamoksliniame ugdyme. Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje. XVIII nacionalinės mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys.* Plungė.
61. Jovaiša, L., Vaitkevičius, J. (1989). *Pedagogikos pagrindai.* Kaunas: Šviesa.
62. Jovaiša, L. (2002). *Edukologijos įvadas.* Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
63. Jovaiša, L. (2003). *Hodegetika.* Vilnius: Agora.
64. Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas.* Vilnius: Gimtasis žodis.
65. Jovaiša, L. (2011a). *Pedagogikos propedeutika.* P. 158-160. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
66. Jovaiša, L. (2011b). *Edukologija.* I tomas, p. 316-356. Vilnius: Agora.
67. Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis – edukacinis aspektas.* Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
68. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai. Metodinė priemonė bakalaurantams ir magistrantams.* Šiauliai: Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
69. *Kaip keisti mokymo praktiką: ugdymo turinio diferencijavimas atsižvelgiant į moksleivių įvairovę* (2006). Vilnius: Žara.
70. Kardelis, K. (2007). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir kiti socialiniai mokslai). Vadovėlis.* Šiauliai: Lucilijus.
71. Kielaitė, R. (2013). *Kartu įveikime mokymosi sunkumus.* Šiauliai: Lucilijus.

72. Kišonienė, R., Dudzinskienė, R. (2007). Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, ugdymo turinio individualizavimas. Rekomendacijos mokytojams, ugdančioms skirtingų poreikių ir gebėjimų mokiniams. Vilnius: VIA RECTA.
73. Kompetencijų ugdymas (2012). Metodinė svetainė. Prieiga per internetą: [http://www. Ugdome.lt/kompetencijos5-8/pagrindinis/pagrindiniai-kompetenciju-ugdymo-aspektai/i-kompetencijas-orientuoto-ugdymo-gaires/individualizavimas/](http://www.Ugdome.lt/kompetencijos5-8/pagrindinis/pagrindiniai-kompetenciju-ugdymo-aspektai/i-kompetencijas-orientuoto-ugdymo-gaires/individualizavimas/) [žiūrėta: 2012-01-14].
74. Kret, E. (2001). *Mokykimės kitaip: atviro mokymosi idėjos*. Patarimai mokiniams, tėvams ir mokytojams. Kaunas: Šviesa.
75. Kron, M. (2010). *Hétérogénéité – un aspect fondamental de la pédagogie inclusive*. Lyon. Prieiga per internetą: <http://ife.ens-lyon.fr/manifestations/2009-2010/journees-ecole-et-handicap-conf-kron> [žiūrėta: 2013-01-08].
76. Lamanuskas, V. (2001). *Gamtamokslinis ugdymas pradinėje mokykloje*. Šiauliai.
77. Lamanuskas, V. (2002). *Gamtamokslinio ugdymo aktualumas*. Takas į gamtą. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
78. Lamanuskas, V. (2006). Gamtamokslinis raštingumas kaip problema. Vilkonis, R. (Sud.). *Gamtotyra: pirmieji žingsniai* (p. 42- 45). Šiauliai: Lucilijus.
79. Lamanuskas, V. (2009). Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje. *Gamtamokslinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje, respublikinė mokslinė-praktinė konferencija. XV nacionalinės mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys*. Kėdainiai, 2009, p. 28-33.
80. Lambert, L. (2011). *Lyderystės gebėjimai ir tvari mokyklų pažanga*. Kaunas: Vitae Litera.
81. Lavelle, D. (2009). Heterogenous and Homogenous Grouping: The Debate Continues. Faris, O. (2009). *The Impact of Homogenous vs. Heterogenous Collaborative Learning Groups in Multicultural Classes on the Achievement and Attitudes of Nine Graders towards Learning Science, 7/19/2009*. Prieiga per internetą: <http://uege5102-09m.blogspot.com /2009/07/heterogeneous-and-homogeneous-grouping.html> [žiūrėta: 2012-12-12].
82. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija (2008). *Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosios programos*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras.
83. Lietuvos respublika. *Švietimo įstatymas*. (2011). Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija.
84. Lindsay, G. (2003). Inclusive education: A critical perspective. *British Journal of Special Education*. Vol. 30, No. 1, March 2003.

85. Lozovaja, T. (2010). *Ugdymo individualizavimo heterogeninėse klasėse kokybės kriterijai* (Nepublikuotas magistro darbas, 2010). Prieiga per ETD informacinę sistemą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LTeLABa0001:E.02~2010~D_20100707_14561976818/DS.005.0.02.ETD [žiūrėta: 2012-02-22].
86. Lukavičienė, V. (1999). *Ekologinio ugdymo programos integravimo būdai pradinėse klasėse*. Kompleksinio aplinkosauginio ugdymo galimybės pradinėse klasėse. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
87. Mačiukaitė, A. (2009). *Pasaulio pažinimo specialioji didaktika*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
88. Mačiukaitė, A. (2012). Bendrojo lavinimo mokyklos pradinių klasių mokinių požiūris į pasaulio pažinimo dalyką ir ugdomąją aplinką. *Gamtamokslinis ugdymas*, 3 (35), 7-19.
89. Makarskaitė-Petkevičienė, R., Varnagirienė, V. (2006). Raktas, atrakinantis visas Pasaulio pažinimo karalystės duris. Pasaulio pažinimo vadovėlis II klasei. 1-oji ir 2-oji knyga. Kaunas: Šviesa.
90. Makarskaitė-Petkevičienė, R., Varnagirienė, V. (2007). Raktas, atrakinantis visas Pasaulio pažinimo karalystės duris. Pasaulio pažinimo vadovėlis III klasei. 1-oji ir 2-oji knyga. Kaunas: Šviesa.
91. Makarskaitė-Petkevičienė, R., Varnagirienė, V. (2008). Raktas, atrakinantis visas Pasaulio pažinimo karalystės duris. Pasaulio pažinimo vadovėlis IV klasei. 1-oji ir 2-oji knyga. Kaunas: Šviesa.
92. Martinkienė, G. (2002). Mokymo metodai ir jų panauda šiuolaikinėmis sąlygomis. *Pedagogika*, 57, 96-105.
93. Maslow, A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
94. Mažylienė, (A.), Gutauskienė, (R.), Tumelienė, (R.), Špokienė, (R.). (Reng.). (2011). *Inkliuzinis ugdymas ir komandinė pagalba mokiniui*. Metodinės rekomendacijos mokytojams, švietimo pagalbos teikėjams. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
95. Meijer, C.J.W., Soriano, V., Watkins, A. (2003). Special needs education across Europe, Middelfart: *European Agency for Development in Special Needs Education*. Prieiga per internetą: https://www.european-agency.org/publications/ereports/special-needs-education-in-europe/sne_europe_en.pdf [žiūrėta: 2013-01-10].

96. Melienė, R., Ruškus, J., Elijošienė, L. (2003). Didaktinių paradigmų realizavimas mokant specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčius vaikus: stebėjimo bendrojo lavinimo mokyklos klasėje duomenys. *Specialusis ugdymas*, 2(9), p. 85–97.
97. Miltenienė, L., Melienė, R. (2010). Specialiojo ugdymo formos inkluzinio ugdymo kontekste: Olandijos patirtis. *Specialusis ugdymas*, 1(22), p. 133-140.
98. Minkuvienė, E., Kukanauzienė, L., Didžgalvienė, A. (2008). Gilė. Pasaulio pažinimo vadovėlis 2 klasei. 1-oji ir 2-oji knyga. Vilnius: Alma littera.
99. Minkuvienė, E., Kukanauzienė, L., Didžgalvienė, A. (2009). Gilė. Pasaulio pažinimo vadovėlis 3 klasei. 1-oji ir 2-oji knyga. Vilnius: Alma littera.
100. Minkuvienė, E., Kukanauzienė, L., Didžgalvienė, A. (2010). Gilė. Pasaulio pažinimo vadovėlis 4 klasei. 1-oji ir 2-oji knyga. Vilnius: Alma littera.
101. Miškinienė, M., Dapkus, D. (Sud.). (2012). *Aktyvaus mokymo metodai mokant gamtos mokslų ir matematikos*. Vilnius: Edukologija.
102. Motiejūnienė, E. (2008). *Ugdymo individualizavimas ir diferencijavimas. Bendrosios programos*. Pranešimas. Prieiga per internetą: <http://www.pprc.lt/ktp/2008/13/Diferencijavimas.pdf> [žiūrėta: 2012-12-07].
103. Motiejūnienė, E. (2009). Kodėl ugdymo diferencijavimas ir individualizavimas aktuali problema šiandien. *Šoktonas* 3, 2-3.
104. Neifachas, S. (2006). *Pedagoginio vadovavimo kompetencija*. Ugdytojo strateginės veiklos gairės. Vilnius: Ciklonas.
105. Olivier, S. (2004). *Comment gérer l'hétérogénéité par le travail en groupe?* Prieiga per internetą: http://www.crdpmontpellier.fr/ressources/memoires/memoires/2004/b/3_04b3001/04_b3001.pdf [žiūrėta: 2012-11-05].
106. Ott, L. (2013). *L'hétérogénéité n'est pas une maladie...* Prieiga per internetą: <http://www.cahiers-pedagogiques.com/L-heterogeneite-n-est-pas-une-maladie> [žiūrėta: 2013-02-27].
107. Pasaulio pažinimas. Socialinis ir gamtamokslinis ugdymas (2008). Pradinio ugdymo bendrosios programos (p. 223-255). Vilnius. Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.lt> [žiūrėta: 2012-11-09].
108. Paterson, K. (2002). *Pasiruošk...Dėmesio...Mokyk!* Kaip per penkias minutes sužadinti norą mokytis. Vilnius: Tyto alba.

109. Pečiuliauskienė, P. (2008). *Studento pedagoginės praktikos vadovas pamokoje*. Metodinė priemonė, skirta pedagogines studijas pasirinkusiems bakalaurams, mokytojams mentoriams ir pradedantiems mokytojams. Vilnius: VPU leidykla.
110. Pečiuliauskienė, P., Barkauskaitė, M. (2011). *Pedagoginės praktikos mokykloje vadovas*. Vilnius: edukologija.
111. Perkauskienė, D. (2006). *Kaip keisti mokymo praktiką*. Ugdymo turinio diferencijavimas atsižvelgiant į moksleivių įvairovę. Vilnius: Žara.
112. Petty, G. (2008). *Įrodymais pagrįstas mokymas*. Praktinis vadovas. Vilnius: Tyto Alba.
113. Petty, G. (2006). *Šiuolaikinis mokymas*. Praktinis vadovas. Vilnius: Tyto Alba.
114. Pivik, J., McComas, J., Laflamme, M. (2002). *Barriers and Facilitators to Inclusive Education*. Vol. 69, No. 1, March, 2002. Canada: University of Ottawa. Prieiga per internetą: <http://itari.in/categories/facilitators/ResearchbyFacilitatorsforSpecialChildren.pdf> [žiūrėta: 2012-12-04].
115. Ragaliauskienė, R. (2004). Darnaus vystymosi idėjos pradinėje mokykloje: darnaus vystymosi sampratos ugdymas per pasaulio pažinimo pamokas: metodiniai patarimai, nurodymai, planai. Kaunas: Šviesa.
116. Rajeckas, V. (1997). *Mokymo metodai*. Vilnius: VPU leidykla.
117. Rajeckas, V. (1999). *Mokymo organizavimas*. Kaunas: Šviesa.
118. Rajeckas, V. (2004). *Pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
119. Ratkus, J. (2000). *Ugdymas ir popamokinė pasaulio pažinimo veikla*. Šiauliai.
120. Ratkus, J., Sidabras, S. (1996). *Pasaulio pažinimo mokymo metodai*. Šiauliai.
121. Ratkus, J., Sidabras, S. (1998). *Gamtos pažinimo mokymo materialinė bazė*. Šiauliai.
122. Regular primary schoolteachers' attitudes towards inclusive education: a review of the literature (2011). *International Journal of Inclusive Education*. Vol.15, No. 3, 2011. Prieiga per internetą: http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13603110903030089#.Ugk1_05LWMXs [žiūrėta: 2012-11-29].
123. Schleicheris, A. (2011). Gerų rezultatų pasiekiantys mokiniai ir sėkmės lydimi reformatoriai (II). *Dialogas*, 22 (947), p. 8-9.
124. Silver, H. (2012). *Mokytojas strategas: kaip kiekvienai pamokai pasirinkti tinkamą, tyrimais pagrįstą mokymo metodą*. Vilnius: International School.

125. Survutaitė, D. (2012). *Mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, ikiprofesinio ugdymo raida Lietuvoje*. Vilnius: Edukologija.
126. Stulpinas, T. (1995). *Ugdymo metodikos bruožai*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginio instituto leidykla.
127. Šalkauskis, S. (1992). *Rinktiniai raštai*. Pedagoginės studijos. II knyga, (p. 85). Vilnius.
128. Šiaučiukėnienė, L. (1997). *Mokymo individualizavimas ir diferencijavimas*. Monografija. Kaunas: Technologija.
129. Šiaučiukėnienė, L., Stankevičienė, N. (2002). *Bendrosios didaktikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
130. Šiaučiukėnienė, L., Visockienė, O., Talijūnienė, P. (2006). *Šiuolaikinės didaktikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
131. Šiaučiukėnienė, L., Stankevičienė, N., Čiužas, R. (2011). *Didaktikos teorija ir praktika*. Kaunas: Technologija.
132. Šiaučiukėnienė, L., Visockienė, O. (2011). Diferencijuoto mokymo(si) kaita. Vengalienė, J., Brazaitienė, R. ir kt. (Red. Kol.). *Ugdymo turinio individualizavimo ir diferencijavimo patirtis atnaujintų bendrųjų programų kontekste* (p. 5-9). Straipsnių ir pranešimų rinkinys. Kaunas: Kauno pedagogų kvalifikacijos centras. Prieiga per internetą: http://www.kpkc.lt/failai/dokumentai/edukacinespatirties_bankas/gerosios_patirties_leidini_ai/2011/2011.pdf [žiūrėta: 2012-02-03].
133. Teresevičienė, M., Gedvilienė, G. (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant*. Vilnius: Garnelis.
134. Tomėnienė, L. ir kt. (Red. Kol.). (2007). *Rekomendacijos bendrojo lavinimo mokyklų mokytojams, dirbantiems su specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčiais mokiniais*. Šiauliai: Lucilijus.
135. Tomėnienė, L. (2010). Specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių mokymo ir mokymosi įgūdžių formavimas, mokymosi motyvacijos ir aktyvumo skatinimas, įtraukiant juos mokymosi procese į bendraamžių grupes. Baranauskienė, I., Geležinienė, R., Tomėnienė, L., Vasiliausienė, L., Valaikienė, A. (Sud). *Specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje metodika* (p. 14-28). Šiauliai.
136. Vilkonienė, M. (2005). Mokyklinės gamtotyros reikšmė pradinio išsilavinimo kontekste.
137. Vilkonis, R. (Sud.). *Gamtotyra: pirmieji žingsniai* (p. 57-59). Šiauliai: Lucilijus.

138. Visockienė, O., Puskunigienė, A. (2012). *Pedagoginės veiklos tobulinimo tyrimas: šiuolaikiniai mokymo(si) metodai*. Kaunas: Technologija.
139. Vosyliūtė, A. Kizienė, J. (2007). *Mokymo(si) ir konsultavimo strategijos*. Vilnius.
140. Walsh, K., B. (2001). *Į vaiką orientuotų klasių kūrimas: 8-10 m.* Knyga ugdytojams. Vilnius: Lietus.
141. Zieber, M. (2013). *A Quick Glimpse of Heterogeneous Grouped Classes*. Prieiga per internetą: <http://suite101.com/article/a-quick-glimpse-of-heterogeneous-grouped-classes-a102249> [žiūrėta: 2013-04-06].

Andželika Jagminė
**THE TEACHING/LEARNING METHODS OF „THE SUBJECT WORLD AROUND US“ AND
THEIR CHANGE WHILE ASSISTING STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN
THE HETEROGENEOUS CLASSES**

The Master's Degree Thesis

Summary

Master thesis performed a theoretical analysis of the scientific literature of heterogeneous groups of education study subject "The World Around Us" of education process. Also examine the criteria for choosing research methods authors.

The hypothesis that study subject "The World Around Us" of the process of education is a common teaching/learning methods change however, conventional methods for the development of pupils and students with special educational needs may vary.

The survey method was conducted with the aim - to explore study subject "The World Around Us" teaching/learning methods, their diversity and change in heterogeneous classes, assisting students with SEN. Analysis of the data statistics (descriptive frequencies, averages), and quantitative and qualitative content analysis.

The study involved secondary school students starting 2-4 400 conventional development of pupils with SEN 197 students and 53 teachers who educate these students.

The empirical part deals with the normal development of pupils and pupils with special educational needs, attitudes, differences in study subject "The World Around Us". Analyzing SEN education organization features in heterogeneous classrooms: teaching/learning methods, to determine the factors that teachers emerging educational challenges.

The main conclusions of the research:

1. The study subject "The World Around Us" students are more pleasing than nepatinkantis subject. Pupils' answers showed that knowledge of the world lessons for students like to participate in the conversation, to work in pairs and groups to carry out the tests.
2. Teacher survey results revealed that study subject "The World Around Us" of the process of education of pupils (learning) often determine the success of the task and the availability of intelligibility, find it interesting, training, positive end microclimate and applied to teaching/learning methods. It was found that study subject "The World Around Us" is dominated by general lessons that are unique and modern training (learning) methods. Meanwhile, the most commonly used - general knowledge of the world of training (learning) methods.
3. The study showed that study subject "The World Around Us" in education teaching/learning methods change aid is not high, because the teacher has one. However, training the heterogeneous classes of pupils to teachers trying to provide differentiated, individualized tasks, work with students in addition to the application of various techniques to the students progress.
4. Educators survey revealed that study subject "The World Around Us" training techniques are the usual development of pupils and students with special educational needs, determined by different factors. Conventional development of students teaching methods The choice of lesson topic, purpose, objectives and a variety of material, and students with special educational needs is determined by the choice of approaches students' needs and the level of skills, knowledge and skills, and the ability of students to master the learning material.
5. Partially confirmed the hypothesis that study subject "The World Around Us" of the process of education is a common teaching/learning methods change, but the methods of normal development of pupils and students with special educational needs may vary.

Keywords: special educational needs (SEN), heterogeneous classes, teaching/learning methods, learning methods, study subject "The World Around Us" of education/learning process.

PRIEDAI

MIELI MOKINIAI,
ŠIUO TYRIMU NORIME SUŽINOTI KAIP TAU SEKASI MOKYTIS PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS.
APKLAUSA YRA ANONIMINĖ, TODĖL VARDO IR PAVARDĖS RAŠYTI NEREIKIA.

TINKANTĮ ATSAKYMĄ REIKIA ŽYMĖTI TAIP ☒.

1.TAVO LYTIS:

MERGAITĖ

BERNIUKAS

2. KIEK TAU METŲ? (IRAŠYK).....

3. KURIOJE KLASĖJE MOKAISI? (IRAŠYK).....

4. NURODYK VIETOVĖ, KURIOJE MOKAISI:

MIESTAS

RAJONO VIETOVĖ

5. MOKYTIS PASAULIO PAŽINIMO TAU:

LABAI PATINKA

PATINKA

NEI PATINKA, NEI NEPATINKA

NEPATINKA IR LABAI NEPATINKA

PASTABA: ČIA GALI ŽYMĖTI PO KELIS ATSAKYMO VARIANTUS!

6.KOKIOS PASAULIO PAŽINIMO UGDYMO ORGANIZAVIMO FORMOS TAU LABIAUSIAI PATINKA?

PAMOKA

EKSKURSIJA

NAMŲ DARBAI

PRAKTIKOS DARBAI

PAPILDOMAS UGDYMAS (BŪRELIAI, ŠVENTĖS, IŠVYKOS, POPIETĖS)

PROJEKTAI

7. KOKIOS TEMOS PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS TAU ĮDOMIOS?

APIE AUGALUS

APIE GYVŪNUS

APIE ŽMONES IR BENDRAVIMĄ

APIE ŽMOGAUS ORGANIZMĄ IR SVEIKATĄ

APIE MOKYKLĄ, MIESTUS, KAIMUS

APIE PRAEITĮ IR PAPROČIUS

APIE SEZONŲ IR ORŲ PASIKEITIMUS

APIE SAULĘ IR MĖNULĮ

8. KA DAŽNIAUSIAI VEIKI PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS?

DAUG TYRINĖJI, KLAUSAISI, DIRBI IR ESI DRAUSMINGA(-S)

DIRBI TIK TODĖL, KAD LIEPIA MOKYTOJA(-S)

IŠDYKAUJI, NEKLAUSAI MOKYTOJO(-S)

DAŽNAI PAVARGSTI

9. KAIP DAŽNAI PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS REIKIA IEŠKOTI INFORMACIJOS ENCIKLOPEDIJOSE, KNYGOSE?

DAŽNAI

KARTAIS

RETAI

NIEKADA

10. KAIP DAŽNAI PASAULIO PAŽINIMO PAMOKŲ METU NAUDOJATE IKT (INFORMACINES KOMUNIKACINES TECHNOLOGIJAS) IR KOMPIUTERINES PROGRAMAS?

DAŽNAI

KARTAIS

RETAI

NIEKADA

11. KAIP DAŽNAI PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS ATLIEKATE BANDYMUS IR STEBĖJIMUS?

DAŽNAI

KARTAIS

RETAI

NIEKADA

12. KAIP DAŽNAI PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS, JŪS KALBATĖS, DALIJATĖS NUOMONĖMIS, DISKUTUOJATE?

DAŽNAI

KARTAIS

RETAI

NIEKADA

13. KAIP DAŽNAI PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS ATLIEKATE UŽDUOTIS POROMIS?

DAŽNAI

KARTAIS

RETAI

NIEKADA

14. KAIP DAŽNAI PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS DIRBATE GRUPĖMIS?

DAŽNAI

KARTAIS

RETAI

NIEKADA

15. KAIP TAU DAŽNIAUSIAI SEKASI PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS?

MOKYTOJA(-S) MANE GIRIA

SUPRANTU MOKYTOJO(-S) AIŠKINIMĄ

MOKYTOJA(-S) NEKREIPIA Į MANE DĖMESIO

NESUPRANTU MOKYTOJO(-S) AIŠKINIMO

MOKYTOJA(-S) MANE PEIKIA

16. KAIP PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS TAU SEKASI SUPRASTI MOKYTOJO(-S) PASAKOJIMĄ?

LABAI GERAI

GERAI

NEI GERAI, NEI BLOGAI

BLOGAI IR LABAI BLOGAI

17. KAIP PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS TAU SEKASI DALYVAUTI POKALBYJE?

LABAI GERAI

GERAI

NEI GERAI, NEI BLOGAI

BLOGAI IR LABAI BLOGAI

18. KAIP PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS TAU SEKASI DIRBTI GRUPĖJE SU KITAIS VAIKAIS?

LABAI GERAI

GERAI

NEI GERAI, NEI BLOGAI

BLOGAI IR LABAI BLOGAI

19. KAIP PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS TAU SEKASI ATLIKTI STEBĖJIMUS IR BANDYMUS?

LABAI GERAI

GERAI

NEI GERAI, NEI BLOGAI

BLOGAI IR LABAI BLOGAI

20. KAIP PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS TAU SEKASI DIRBTI SU VADOVĖLIU?

LABAI GERAI

GERAI

NEI GERAI, NEI BLOGAI

BLOGAI IR LABAI BLOGAI

21. AR SUSPĖJI ATLIKTI VISUS MOKYTOJO(-S) PASKIRTUS DARBUS PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS?

VISADA SUSPĖJU

DAŽNIAUSIAI SUSPĖJU

KARTAIS SUSPĖJU

NIEKADA NESUSPĖJU

22. KAIP DAŽNAI PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS TAU REIKALINGA PAGALBA?

DAŽNAI

KARTAIS

RETAI

NIEKADA

23. PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS MOKYTIS TAU PADEDA:

MOKYTOJA(-S)

DRAUGAI

PAGALBA MAN NEREIKALINGA

24. AR PAKANKAMAI DĖMESIO TAU SKIRIA MOKYTOJA(-S) PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS?

PAKANKAMAI DAUG

NEI PER DAUG, NEI PER MAŽAI

MAŽAI

LABAI MAŽAI

25. KAIP DAŽNAI PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS TU ATLIEKI VIENODAS UŽDUOTIS KAIP TAVO KLASĖS DRAUGAI?

DAŽNAI

KARTAIS

RETAI

NIEKADA

26. KAIP ĮVEIKI PASITAIKANČIUS MOKYMO SI SUNKUMUS PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS?

MAN SUNKUMŲ NEBŪNA

PADEDA MOKYTOJA(-S), DAR KARTĄ PAAIŠKINA

PADEDA GERIAU BESIMOKANYS KLASĖS DRAUGAI

DIRBU PO PAMOKŲ SU MOKYTOJA(-U) PAPILDOMAI

PATS PASIMOKAU NAMUOSE

PADEDA TĖVAI, VYRESNI BROLIAI /SESERYS

MAN NIEKAS NEPADEDA

27. PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS MOKAUSI, NES:

NORIU BŪTI GERAS TĖVAMS IR MOKYTOJAMS

ĮDOMU

PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS MANE GERAI ĮVERTINA

GYVENIME TŲ ŽINIŲ REIKIA

28. KAS TURI ĮTAKOS TAVO MOKYMUISI PER PASAULIO PAŽINIMO PAMOKAS?

MOKYTOJO ASMENYBĖ

MOKYTOJO TAIKOMI MOKYMO METODAI PAMOKOJE

UŽDUOČIŲ PRIEINAMUMAS IR SUPRANTAMUMAS

TAVO PASTANGOS MOKANTIS

ŠILTI DRAUGIŠKI SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS

TĖVŲ REIKALAVIMAS MOKYTIS

29. KAS SKATINA TAVO MOTYVACIJĄ MOKYTIS PASAULIO PAŽINIMO?

NENORIU BŪTI PRASTESNIS UŽ KITUS

PATIRIAMA MOKYMO SI SĖKMĖ

MOKYTOJO(-S) PAGYRIMAI IR PASKATINIMAI

MOKYTOJO(-S) PRAŠYMAI DALYVAUTI KONKURSUOSE

NORAS GYVENIME KO NORS PASIEKTI

MEDŽIAGOS ĮDOMUMAS

AČIŲ UŽ NUOŠIRDŽIUS ATSAKYMUS!

Gerbiami Pedagogai,

Šiuo tyrimu norime išsiaiškinti mokinių ugdymo(si) ypatumus per pasaulio pažinimo dalyko pamokas.

Jūsų nuomonė labai svarbi, todėl prašytume nepraleisti nė vieno klausimo.

APKLAUSA ANONIMINĖ
(nei vardo nei pavardės rašyti nereikia).
Gauti duomenys bus naudojami apibendrinimui.
Tyrimo duomenis bus galima gauti el. paštu.

Žymėjimo pavyzdys: ☒.

1. Jūsų lytis: moteris vyras

2. Jūsų išsilavinimas:

Nebaigtas aukštasis

Aukštasis (bakalauras)

Aukštasis (magistras)

Dabar studijuoju

Kita (*įrašykite*).....

3. Pedagoginio darbo stažas:

0-4 metai

5-10 metų

11-15 metų

16-20 metų

21 ir daugiau

4. Kokioje mokykloje dirbate:

Darželis-pradinė mokykla

Pradinė mokykla

Pagrindinė mokykla

Vidurinė mokykla

Gimnazija

Kita (*įrašykite*).....

5. Įvardinkite vietovę, kurioje yra Jūsų ugdymo įstaiga:

Miestas

Rajono vietovė

6. Kiek mokinių mokosi Jūsų klasėje? (*įrašykite skaičių*) .....

7. Kiek klasėje yra mokinių, turinčių SUP? (*įrašykite skaičių*) .....

iš jų turi nurodytus lygius:

- nedideli SUP – .....
- vidutiniai SUP – .....
- dideli SUP - .....
- labai dideli SUP - .....

8. Kiek klasėje yra mokinių, turinčių šias SUP grupes: (įrašykite skaičius)

- turinčių **negalių** (intelektu, klausos, regos ir kt. sutrikimai) - .....
- turinčių **sutrikimų** (mokymosi, elgesio/emocijų, kalbėjimo ir kalbos, kompleksinių) - .....
- turinčių mokymosi **sunkumų** (sulėtėjusi raida, sveikatos problemos ir kt.) - .....

9. Pažymėkite klasę, kurioje dirbate:

1 klasėje

2 klasėje

3 klasėje

4 klasėje

10. Nurodykite vadovėlius, kuriuos naudojate pasaulio pažinimo pamokų metu:

- **Įprastai besivystantiems mokiniams**

.....
.....
.....

- **Specialiųjų ugdymosi poreikių mokiniams**

.....
.....
.....

11. Kaip dažnai nurodytos mokymo priemonės naudojamos per pasaulio pažinimo pamokas? (pažymėkite tik vieną langelį kiekvienoje eilutėje)

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Vaizdinės priemonės				
Padalomoji medžiaga				
Vadovėliai ir užduočių sąsiuviniai				
IKT ir kompiuterinės programos				
Kita (įrašykite)				

12. Kokios pasaulio pažinimo ugdymo organizavimo formos labiausiai patinka mokiniams? (tinkamus atsakymus pažymėkite)

	Įprastai besivystantiems mokiniams	SUP mokiniams
Pamoka	☐	☐
Ekskursija	☐	☐
Namų darbai	☐	☐
Praktikos darbai	☐	☐
Papildomas ugdymas (būreliai, šventės, išvykos, popietės)	☐	☐
Projektai	☐	☐

13. Nurodykite, mokiniams įdomiausias pasaulio pažinimo pamokų temas (Irašykite).....

.....

.....

.....

14. Nurodykite, kaip pasaulio pažinimo pamokų metu įprastai besivystantiems ir SUP mokiniams sekasi atlikti pateiktas veiklas (pažymėkite po du langelius kiekvienoje eilutėje)

	Labai gerai		Gerai		Nei gerai, nei blogai		Blogai ir labai blogai	
	Įprast. besiv. mok.	SUP mok.	Įprast. besiv. mok.	SUP mok.	Įprast. besiv. mok.	SUP mok.	Įprast. besiv. mok.	SUP mok.
Dalyvauti pokalbyje								
Suprasti mokytojo(-s) pasakojimą								
Atlikti savarankiškas užduotis								
Dirbti poromis								
Dirbti grupėmis								

15. Apibūdinkite, SUP mokinių dalyvavimą bendroje pamokinėje veikloje (pažymėkite tik vieną langelį kiekvienoje eilutėje)

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Lieka nuošalyje nei įsitraukia į veiklą				
Vengia įsijungti į veiklą manydami, kad bus sunku				
Nori, kad būtų dažniau įtraukiami į veiklą				
Nerodo susidomėjimo, noro dirbti				
Įtraukiami į bendrą veiklą, tačiau nespėja atlikti užduočių				
Įtraukiami į bendrą veiklą, tačiau klausimai ir užduotys pateikiami pagal jų gebėjimus				

16. Kaip dažnai nurodyti veiksniai lemia mokinių mokymo(si) sėkmę per pasaulio pažinimo pamokas? (pažymėkite tik vieną langelį kiekvienoje eilutėje)

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Teigiamas klasės mikroklimatas				
Pagalba mokyme				
Vertinimas				
Sudominimas				
Mokytojo asmenybė				
Taikomi mokymo metodai pamokoje				
Užduočių prieinamumas ir suprantamumas				
Mokinio sugebėjimai				
Tėvų reikalavimas mokytis				

17. Kaip dažnai pasaulio pažinimo ugdymo procese mokiniams, turintiems SUP užduotis pateikiate:
(pažymėkite tik vieną langelį kiekvienoje eilutėje)

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Iš vadovėlių, skirtų įprastai besivystantiems mokiniams				
Iš užduočių sąsiuvinių				
Rengiate individualias užduotis				
Visi mokiniai sprendžia tokias pačias užduotis				
Skirtingoms SUP mokinių grupėms skiriate skirtingo sudėtingumo užduotis				
Mokiniai patys laisvai pasirenka užduotis pagal savo interesus				
Kita (įrašykite)				

18. Kaip dažnai pasaulio pažinimo pamokų metu, dirbant su SUP mokiniais, taikomi šie darbo būdai?
(pažymėkite tik vieną langelį kiekvienoje eilutėje)

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Mokinys skatinamas domėtis aplinka				
Mokinys mokomas orientuotis laike				
Mokinys mokomas paaiškinti paveikslėliuose vaizduojamas situacijas				
Mokinys mokomas spresti realias problemas				
Mokinys mokomas pasinaudoti įvairiais informacijos šaltiniais				
Mokiniui skiriama daugiau laiko kartojimui, įtvirtinimui				
Mokiniui pateikiamos instrukcijos užduotims atlikti				
Mokiniui ribojamas užduočių kiekis vienu metu				
Mokiniui kaitaliojami veiklos būdai				
Mokinys skatinamas klausti				
Mokinys mokomas planuoti savo veiklą				
Mokiniui akcentuojamos jo stipriosios savybės				

19. Kaip dažnai atsižvelgiate į individualius mokinių gebėjimus ir diferencijuojate ugdymo procesą įvairių gabumų mokinių pažangai užtikrinti? (pažymėkite tik vieną langelį kiekvienoje eilutėje)

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Paruošiate užduotis pagal pradinio ugdymo bendrosiose programose numatytus pasiekimų lygmenis				
Ruošdamasi(-s) užduotis atsižvelgiate į mokinio ar mokinių grupės ugdymo(si) poreikius ir galimybes				
Prasčiau besimokantiems mokiniams pasaulio pažinimo pamokose skiriate papildomo dėmesio				
Skiriate specialių papildomų užduočių, kai mokiniai ko nors nesupranta				
Skiriate papildomų užduočių geriau besimokantiems mokiniams ir taip juos papildomai lavinate				
Klasėje formuojate grupes, kuriose kartu dirba skirtingų gebėjimų mokiniai				
Skirstote mokinius į grupes pagal mokymosi pasiekimus				

20. Kokiais būdais skatinate mokinių susidomėjimą pasaulio pažinimo ugdymo procese? (pažymėkite tik vieną langelį kiekvienoje eilutėje)

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Sužadinate smalsumą, o ne sausai dėstote faktus				
Skatinate mokinių aktyvumą				
Keičiate mokymo(si) veiklą				
Organizuojate netikėtą veiklą				
Taikote įvairius mokymo metodus				
Rengiate komandinius žaidimus				
Mokomus dalykus siejate su mokinių kasdienybe				
Kita (įrašykite)				

21. Nurodykite:

	<i>Įprastai besivystantiems mokiniams</i>	<i>SUP mokiniams</i>
<i>Kokie mokymo metodai vyrauja pasaulio pažinimo ugdymo procese?</i>	(Įrašykite).....	(Įrašykite)..... ....
<i>Kas lemia toki jų pasirinkimą?</i>	(Įrašykite).....	(Įrašykite)..... ....

22. Nurodykite kylančius sunkumus, dirbant heterogeninėje pradinio ugdymo klasėje (pažymėkite tik vieną langelį kiekvienoje eilutėje)

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Didelis SUP turinčių mokinių skaičius				
Dėmesio reikalavimas				
Ugdomojo turinio derinimo sunkumai				
Pamokos organizavimo sunkumai				
Pasiruošimas pamokoms				
SUP turinčių vaikų savybės				
Kita (įrašykite)				

23. Kaip dažnai pasaulio pažinimo pamokų metu mokiniai nesuprasdami užduoties prašo mokytojo(-s) pagalbos? (pažymėkite tik vieną langelį kiekvienoje eilutėje)

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Įprastai besivystantys mokiniai				
SUP mokiniai				

24. Kaip manote, kas Jums padėtų palengvinti ugdymo procesą pasaulio pažinimo pamokų metu dirbant su SUP mokiniais? (pažymėkite tinkamus atsakymus)

Metodinė informacija apie SUP mokinius

Vadovėlių ir kitokių mokomųjų priemonių gausa

Dažnesnės ir informatyvesnės specialistų konsultacijos

Specialiojo pedagogo pagalba

Mokytojo padėjėjo pagalba

Kita (įrašykite).....
 .....

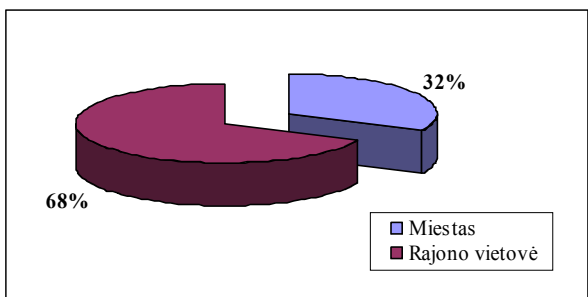
25. Kaip Jūs padedate mokiniams, turintiems ugdymo(si) sunkumų, tuos sunkumus nugalėti? (pažymėkite tik vieną langelį kiekvienoje eilutėje)

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Užduotis individualizuojate ir diferencijuojate				
Suteikiate pagalbą tiems mokiniams, kuriems jos reikia ir kokios jiems reikia				
Parenkate mokymosi medžiagą, kuri skatintų įvairią aktyvią mokinių veiklą: klausti, tyrinėti, ieškoti, bandyti, pritaikyti, analizuoti, spręsti problemas				
Siekiate dalyko ir gyvenimo praktikos integracijos				
Kuriate mokymąsi motyvuojančią aplinką				
Remdamiesi mokymo(si) uždaviniais parenkate aiškias, glaustas, su konkrečia veikla susijusias užduotis, sudarančias galimybes kiekvienam mokiniui pagal individualias galias pasiekti kuo geresnių rezultatų				
Akcentuojate menkiausius mokinio teigiamus poslinkius				
Dažnai pagiriate už pastangas, namų darbų atlikimą				
Per pamokas teikiate individualias konsultacijas				
Mokote praktiškai taikyti įvairias mokymosi strategijas				
Skatinate mokinį dalyvauti neformaliojo ugdymo užsiėmimuose, pagal savo polinkius, poreikius, sugebėjimus				
Dirbate po pamokų su mokiniais papildomai				
Skiriate lengvesnes užduotis, kurias mokinys atlikęs patirtų sėkmę				
Kita (įrašykite)				

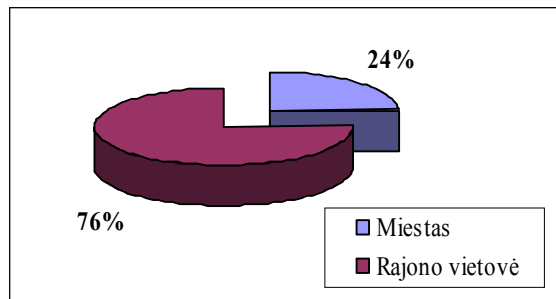
DĖKOJAME, KAD SUTIKOTE UŽPILDYTI ŠIĄ ANKETĄ!

Anketą parengė Šiaulių Universiteto socialinės gerovės ir negalės studijų fakulteto magistrantė Andželika Ulinaitė. Kilus klausimams, prašome kreiptis elektroniniu paštu: ulinaite.a@gmail.com

Mokinių demografiniai duomenys, %

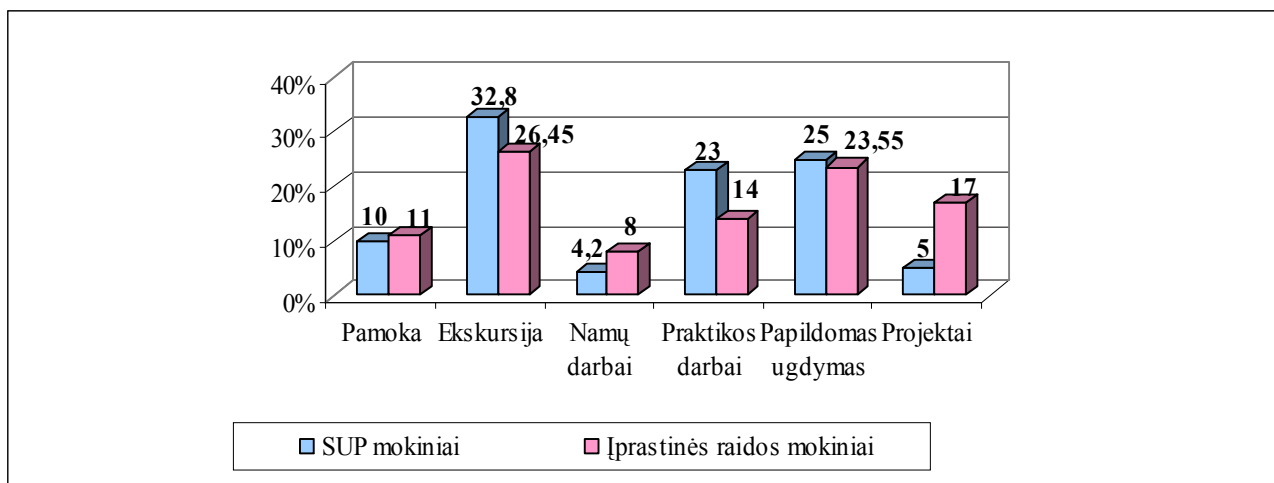

1 pav. Įprastinės raidos mokinių pasiskirstymas pagal vietovę, kurioje mokosi, %

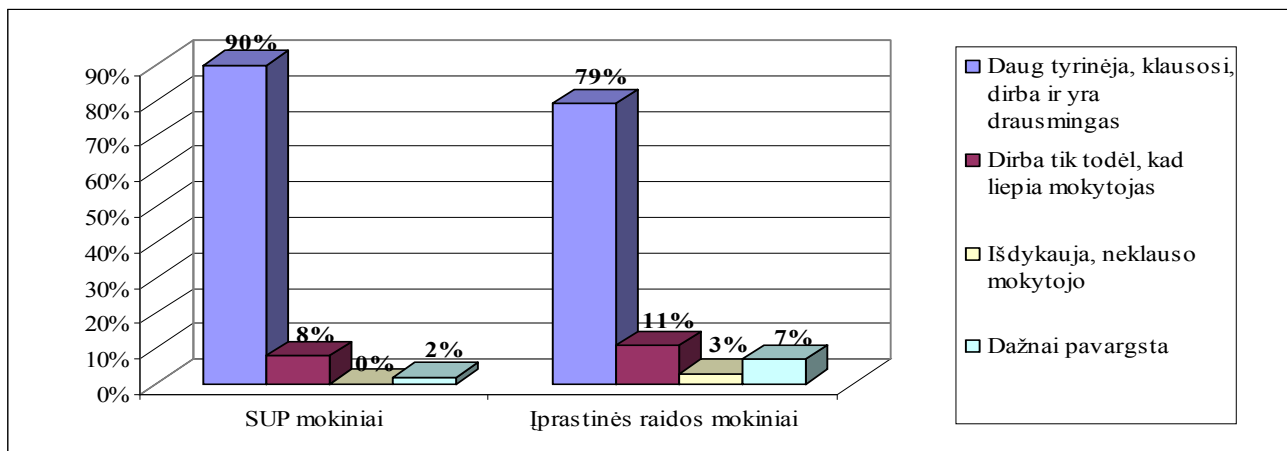
2 pav. SUP mokinių pasiskirstymas pagal vietovę, kurioje mokosi, %

Mokinių nuomonė apie patinkančias pasaulio pažinimo ugdymo organizavimo formas, %

3 pav. Mokiniams labiausiai patinkančios pasaulio pažinimo ugdymo organizavimo formos, %

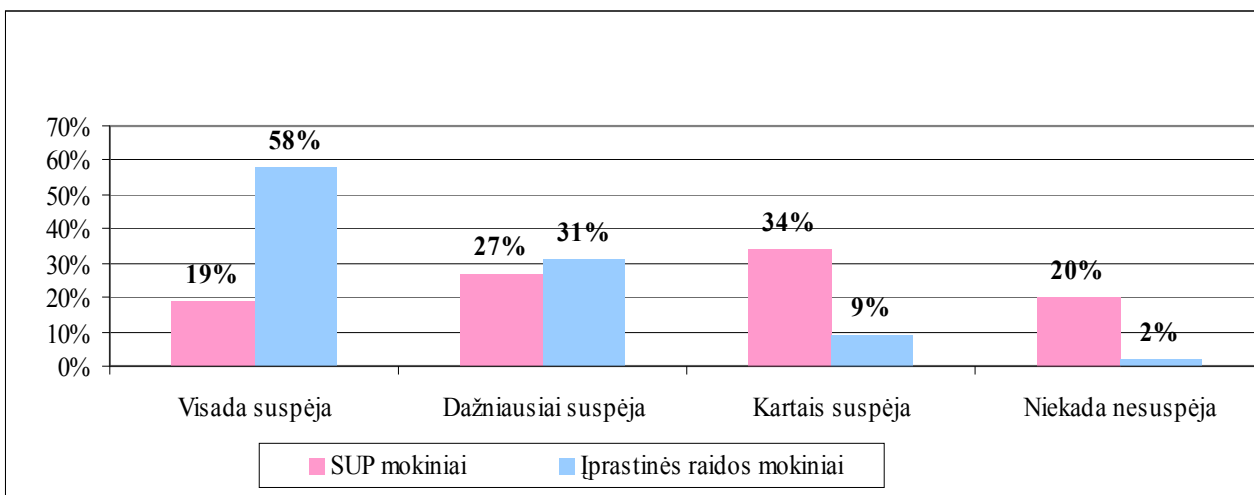
Mokinių nuomonė apie jų aktyvumą per pasaulio pažinimo pamokas, %

4 pav. Mokinių aktyvumas per pasaulio pažinimo pamokas, %

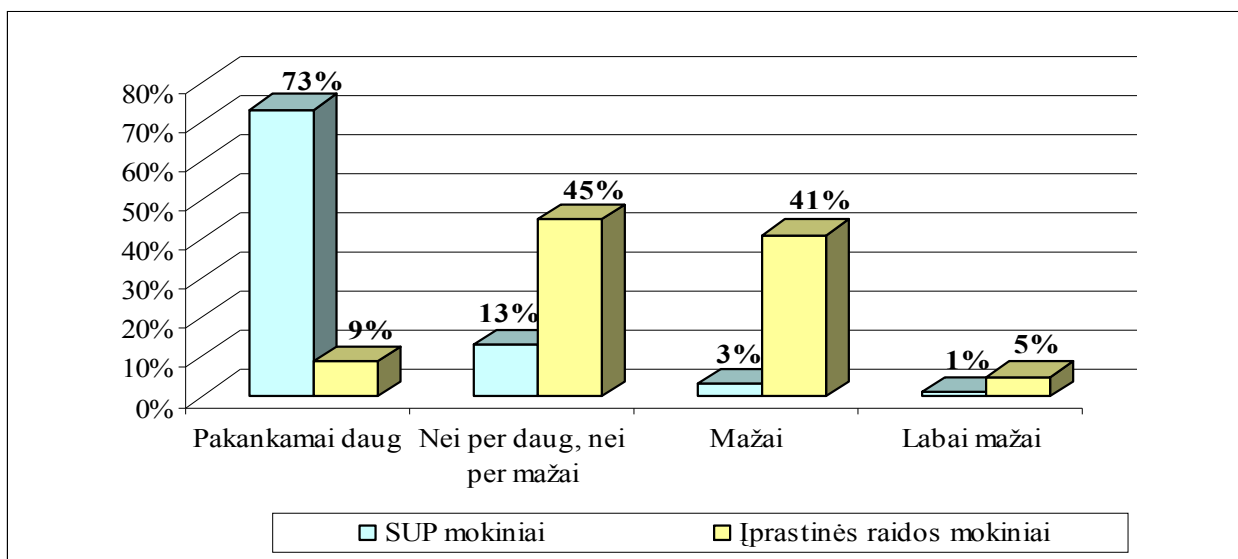

Mokinių nuomonė apie jiems paskirtų veiklų atlikimą per pasaulio pažinimo pamokas, %

5 pav. Mokiniams paskirtų veiklų atlikimas per pasaulio pažinimo pamokas, %

Mokinių nuomonė apie jiems skiriamą pedagogo dėmesį per pasaulio pažinimo pamokas, %

6 pav. Dėmesio skyrimas mokiniams per pasaulio pažinimo pamokas, %

Mokinių pasiskirstymas, M, N, %

1 lentelė

Vidutinis mokinių skaičius klasėse, M

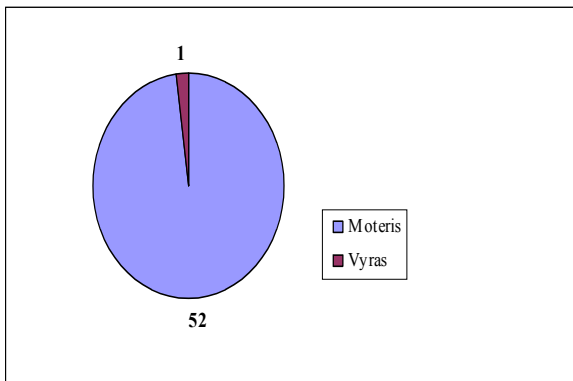
Klasė	Vidutinis mokinių skaičius klasėje	Vidutinis SUP mokinių skaičius klasėje	Iš viso mokinių klasėse
Antra	M=14	M=3	109
Trečia	M=16	M=4	215
Ketvirta	M=22	M=4	273

2 lentelė

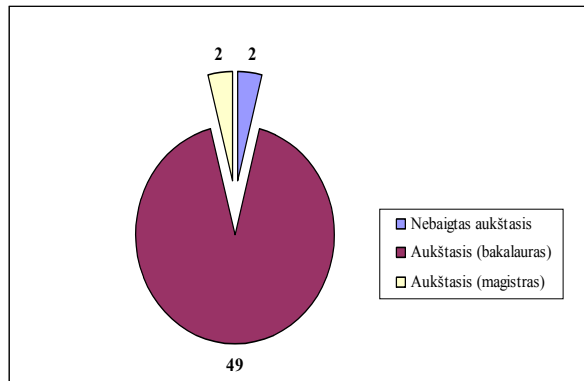
SUP grupės ir nurodytų grupių SUP mokinių skaičius, N/ %

SUP grupės	Mokiniai, turintys SUP	Mokinių pasiskirstymas klasėse		
		2	3	4
Negalios (intelektu, klausos, regos ir kt.)	N=25 12,69%	N=4 2,03%	N=7 3,55%	N=14 7,11%
Sutrikimai (mokymosi, elgesio/emocijų, kalbėjimo ir kalbos, kompleksiniai ir kt.)	N=157 76,69%	N=37 18,07%	N=69 33,70%	N=51 24,92%
Mokymosi sunkumai (sulėtėjusi raida, sveikatos problemos ir kt.)	N=15 7,61%	N=2 1,01%	N=5 2,55%	N=8 4,05%

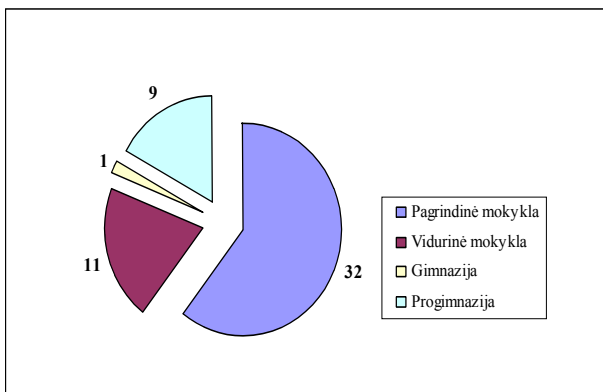
Mokytojų demografiniai duomenys, N/ %

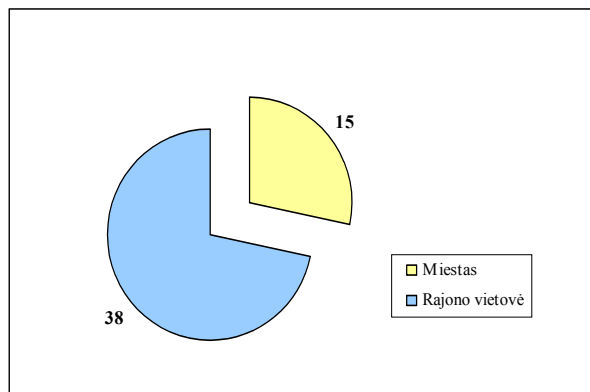
7 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal lytį, N

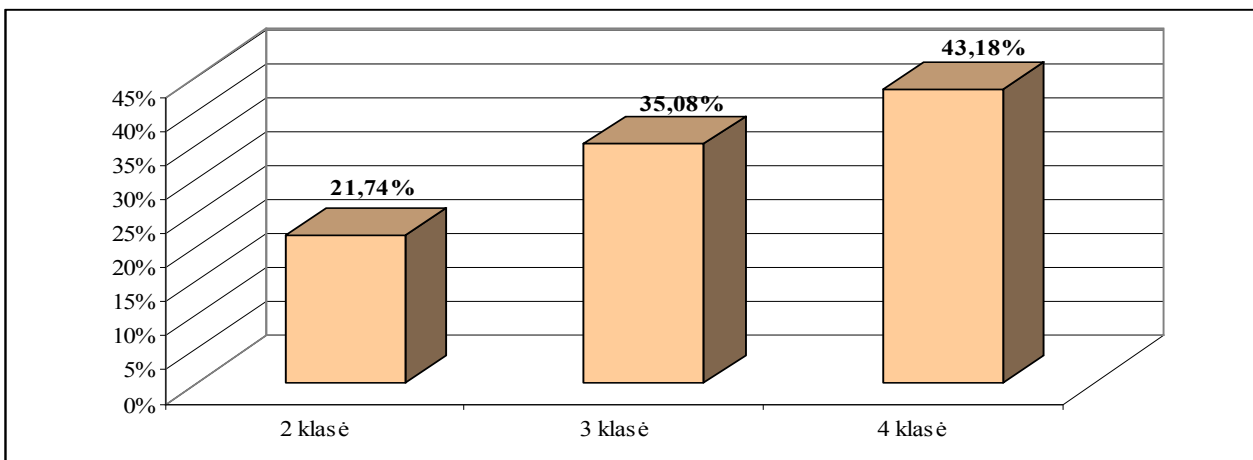
8 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal išsilavinimą, N

9 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal ugdymo įstaigos tipą, N

10 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal vietovę, kurioje yra ugdymo įstaiga, N

11 pav. Mokytojų pasiskirstymas pagal klases, kuriose jie dirba, %

Mokytojų nuomonė, kaip mokiniams sekasi atlikti įvairias veiklas per pasaulio pažinimo pamokas, %

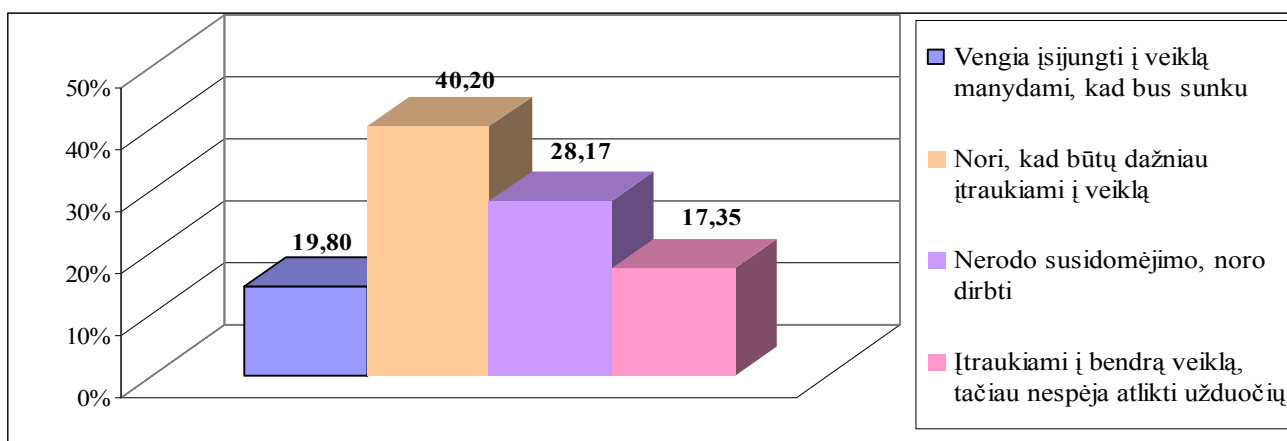
3 lentelė

Įprastinės raidos ir SUP mokinių veiklų atlikimas per pasaulio pažinimo pamokas, %

	Labai gerai		Gerai		Nei gerai, nei blogai		Blogai ir labai blogai	
	IRM*	SUPM**	IRM*	SUPM*	IRM*	SUPM**	IRM*	SUPM**
Dalyvauti pokalbyje	38,28%	-	61,72 %	36%	-	47%	-	17%
Suprasti mokytojo pasakojimą	31%	5,80%	69%	29%	-	51,2%	-	14%
Užduotis atlikti savarankiškai	7%	-	93%	6%	-	39%	-	55%
Dirbti poromis	14%	4,76%	82%	39%	4%	48,24%	-	8%
Dirbti grupėmis	20%	5,38%	78%	30%	2%	53,62%	-	11%

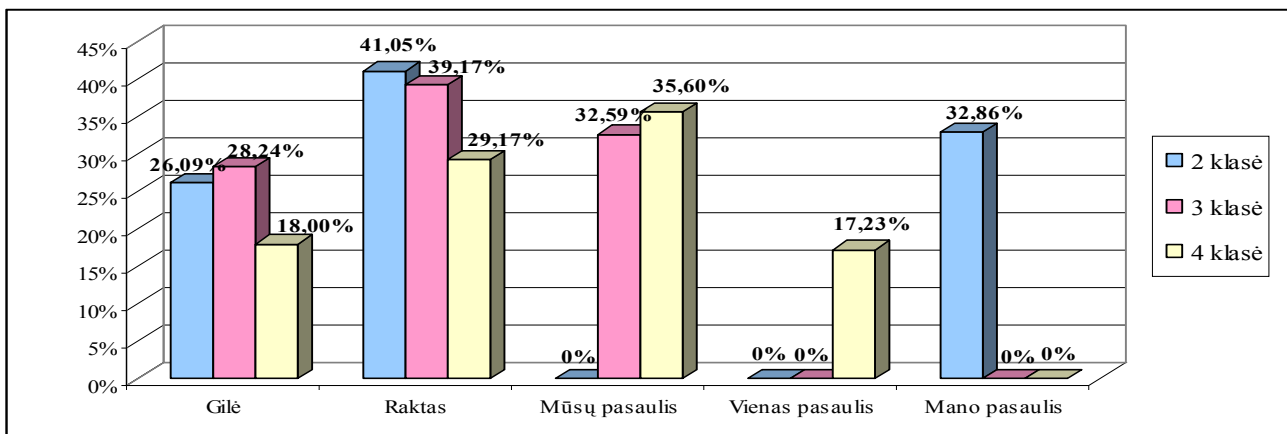
*Įprastinės raidos mokiniai **SUP mokiniai

Mokytojų nuomonė apie SUP mokinių dalyvavimą bendroje pamokinėje veikloje%

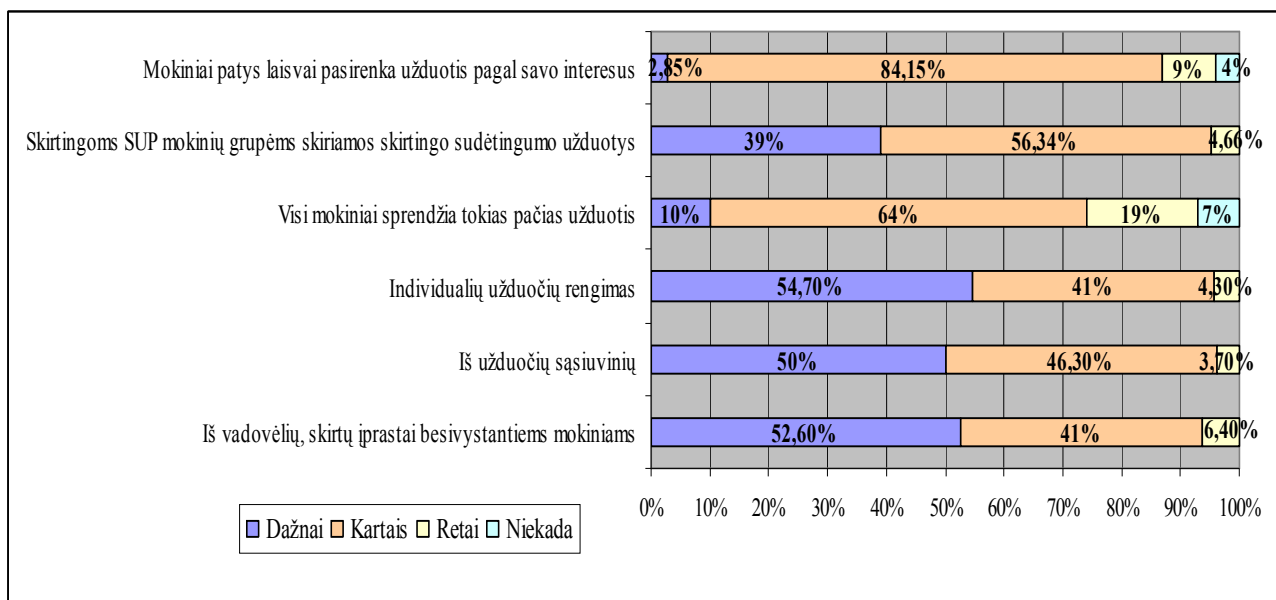
12 pav. Mokytojų nuomonė apie SUP mokinių dalyvavimą pamokose, %

Mokytojų nuomonė apie naudojamus pasaulio pažinimo vadovėlius, %

13 pav. Pasaulio pažinimo vadovėlių naudojimas, %

Mokytojų nuomonė apie užduočių pateikimo dažnumą SUP mokiniais per pasaulio pažinimo pamokas, %

14 pav. Užduočių pateikimo dažnumas SUP mokiniais per pasaulio pažinimo pamokas, %

Mokytojų nuomonė apie ugdymo proceso diferencijavimą, įvairių gabumų mokinių pažangai užtikrinti, %

4 lentelė

Ugdymo proceso diferencijavimas, įvairių gabumų mokinių pažangai užtikrinti, %

	Dažnai	Kartais	Retai	Niekada
Užduočių paruošimas pagal pradinio ugdymo bendrosiose programose numatytus pasiekimų lygmenis	N=24 45,28%	N=21 39,62%	N=8 15,1%	–
Ruošiant užduotis, atsižvelgiama į mokinio ar mokinių grupės ugdymo(si) poreikius ir galimybes	N=40 75,47%	N=11 20,75%	N=2 3,78%	–
Prasčiau besimokantiems mokiniams pasaulio pažinimo pamokose skiriamas papildomas dėmesys	N=29 54,72%	N=21 39,62%	N=3 5,66%	–
Specialių papildomų užduočių skirimas, kai mokiniai ko nors nesupranta	N=20 37,74%	N=31 58,49%	N=2 3,77%	–
Papildomų užduočių geriau besimokantiems mokiniams skirimas, taip juos papildomai lavinant	N=37 69,81%	N=16 30,19%	–	–
Grupelių klasėje formavimas, kuriose kartu dirba skirtingų gebėjimų mokiniai	N=19 35,85%	N=34 64,15%	–	–
Mokinių skirstymas į grupes pagal mokymosi pasiekimus	N=4 7,55%	N=20 37,74%	N=10 18,87%	N=19 35,84%